

БЕОГРАДСКЕ ОПШТИНСКЕ НОВИНЕ

ЧАСОПИС ЗА КОМУНАЛНО-СОЦИЈАЛНИ, ПРИВРЕДНИ
И КУЛТУРНИ ЖИВОТ БЕОГРАДА

Број 4 Година 53	Редакциони одбор: Лушан С. Николајевић, Богдан Крекић, Павле Кара-Радовановић Уредник: Слободан Ж. Видаковић	Април 1935 године
---------------------	---	----------------------

Април 1935

- Искусїва и смернице социјалне полиїиике савремених градова* — Проф. Д-р. Петар Зенкл, претседник Средишњег одбора града Прага и претседник Савеза Социјалних друштава у Чехослов. републици, стр. 205
- Хлеб, кров и лепоша.* — Душан С. Николајевић, претседник Културног одбора града Београда, стр. 217
- Буџетска дебаїа у Београдској опшїини.* — Д-р. Милорад Станојевић, начелник министр. у пензији, градски већник, стр. 221
- О буџету града Београда за 1935/36 год.* — Д-р. Реља Аранитовић, шеф Отсека за израду и извршење буџета Г. п. г. Б., стр. 230
- Улога анїишуберкулозног диспансера у сузбијању шуберкулозе.* — Д-р. Боривоје Мих. Ђорђевић, шеф антитуберкулозног диспансера Београдске општине, стр. 239
- Шест месеци од смрти Блаженочившег Краља Александра I Уједињшеља,* стр. 242
- ДРУШТВЕНА ХРОНИКА:**
- Годишња скупшїина Друшїва Црвеног крсиа ошворена је беседом Њ. Кр. Вис. Кнеза-Намесника Павла,* стр. 250
- Хумано друшїво „Родишшељска милосї“ у предграђу Краљице Марије,* стр. 252
- Посеїа проф. др. Пеїра Зенкла граду Београду,* стр. 253
- КОМУНАЛНО-СОЦИЈАЛНА ХРОНИКА:**
- Оснивање Чехословачко - Југословенске радне заједнице социјалних и социјално - здравсївених друшїава и усшанова,* стр. 267
- Скупшїина Удружења особља Београдске опшїине,* стр. 276
- Освећење Новинарског дома у Београду,* стр. 279
- НЕКРОЛОГ:**
- † Сошир К. Илић, индусїријалац,* стр. 282

Слика на корицама: Један део новог Београда: Поглед на улици Узун Миркову са Краљевог Трга. Снимак г. М. Шимића.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

„Београдске општинске новине” излазе једанпут месечно као часопис за комунално-социјални, привредни и културни живот Београда и једанпут недељно (сваког четвртка) као службени недељни лист Градског поглаварства града Београда.

Претплата на оба издања износи укупно:

за годину дана 150 динара.

за пола године 80 динара.

Претплата се прима само на оба издања. Чековни рачун код Поштанске штедионице бр. 54.300.

Уредништво се налази у Књегиње Љубице бр. 1/II. Телефон 26-242.

Администрација се налази у улици Узун Мирковој бр. 1/II. Телефон 23-331.

Рукописи се не враћају.

Проф. Др. Петар Зенкљ,

претседник Средишњег одбора града Прага и претседник
Савеза социјално и социјално-здравствених друштава и
и установа у Чехословачкој

Искуства и смернице социјалне политике савремених градова

— О резултатима социјалног старања града Прага) —

Неопходно је наше узајаамно упознавање. Ми морамо познавати узајамно не само своју прошлост, него и садашњост и своје чежње, своје смернице за будућност. Требамо развити најживљу сарадњу на свима пољима и у свима правцима јавнога живота. Треба да не рачунамо само са својим братством за тешке часове међународних сукоба него да се ово братство манифестује и у редовном, свакодневном животу и то у свим гранама, како у политици, привреди тако и у социјалној политици, књижевности, уметности, и т. д. Али за виталност ове сарадње није довољно само се патриотски заносити; њој треба много више. Треба ићи к заједничком циљу трудбеничким, свакодневним радом, неуморним, и често скопчаним са потешкоћама и жртвама на једној и на другој или на обема странама. То је рад о коме не треба много говорити, који на први поглед може изгледати и недовољно помпезан, па и ситан, рад чији се плодови и резултати споро показују, али су зато они трајни. То је, на првом месту, рад на пољу социјалног старања за бољи и достојнији живот широким радних маса наших народа.

У том правцу и иде наша сарадња на пољу социјалне политике, коју смо пре неколико година са својим југословенским пријатељима отпочели. Настојали смо узајамним посетама упознати стручњачке раднике и њихов рад, њихов програм и њихове принципе и успоставили смо редовне везе, изградиле заједничке радне планове, који већ дају здраве плодове. Ради спровођења тог сарадничког програма, у сталној смо кореспонденцији и измени схватања и назора, ради тога узајамно подносимо једни другима своје предлоге и међусобно се упознајемо са својим намерама; са истим циљем долазе социјални радници, на пример, југословенски учитељи

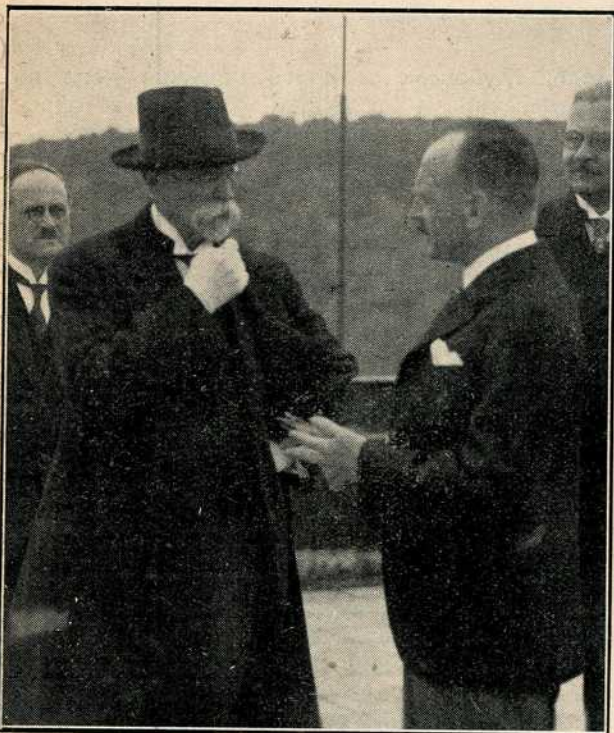
слепе, глувонеме и друге недужне деце на вишемесечни и годишњи бесплатни боравак у социјалне заводе града Прага, упознавају тамо наш језик и наше методе социјалног рада, студирају на универзитету, полагају стручне испите и практикују у нашим комуналним и социјалним заводима.. То је само једна карика у ланцу наше сарадње на пољу унапређења социјалне политике наших народа.

Да би заједнички рад могао да буде успешан, морају бити блиски људи, који га врше. Задатак пријатеља је, да се узајамно саветују, шта и како треба радити, да узајамно излажу своја искуства и знања и да се упозоравају, којих грешака се треба чувати. Сваки напредак неизбежно захтева експерименте. Али управо у социјалном старању, где се ради о беди, човечанском трпљењу, а најчешће о судбини људи, *потребно је ограничити експерименте на најмању меру*. Потребно је чинити припреме са крајњом предострожношћу, да се што мање рескира. Управо зато је и потребно у социјалној политици, пред сваком мером и одлуком, предострожно испитивање, разматрање и крајња опрезност.. Потребно је користити и туђе искуство, али оно није довољно. У техници и другим гранама се могу туђе добре ствари и дела примењивати, чак и слепо копирати. Али у социјалном старању није могуће нити најбоља туђа подухећа слепо копирати. Социјално старање како о деци, тако и о незбринутим и старим грађанима, треба да надокнади човеку (који је постао зависан од друштва) оно ради чега је под нивоом просечног појединца, који живи у нормалним приликама. Социјално старање мора зато да расте из обичаја и прилика живота дотичног народа и краја и мора се прилагодити урођеностима и карактерима људи, као и духу времена. Мора, на првом месту, одговарати привредној, културној, и социјалној структури људи и друштвене средине, иначе не бисмо никада досегли к циљу и наш рад не би био у духу времена: градили бисмо само на песку и не бисмо наишли на разуме-

* Проф. Др. Петар Зенкљ одржао је на коларчевом народном универзитету у Београду једно предавање о социјалној политици града Прага, које му је и послужило као основица за ову делу и објективну студију, односно она је извод тога обимнијег предавања.

вање широких слојева грађанства за своја племенита настојања. А наш најважнији сарадник у остваривању наших социјалних програма јесу баш те широке, трудбеничке масе раднога грађанства, које су по самој економској организацији нашега друштва најсоцијалније, па, ако хоћете и социјално најбољећивије, најсентименталније.

Зато морамо у првом реду рачунати на разумевање широких маса грађанства. „Наша нељубав или занемаривање према сиромашним је узрок њиховог лошег стања,” рекао је Лав Николајевић-Толстој. Увек је било много беде

Претседник Чехословачке Републике Њ. Е. Тома Масарик у разговору са својим сарадником проф. Д-р Петром Зенклом о социјалним проблемима Великог Прага и чехословачких градова.

и трпљења и увек је било добрих људи, који су помагали. Помагали су индивидуално, удруживали су се у друштва, верске организације, и друге чиниоце. Наше савремено доба, пак, одбацује ту необавезну хуманитарност и место ње проглашује јавну помоћ потребнима као основну, обавезну *дужност целине* да се побрине одговарајућим начином за своје чланове, који помоћи требају, или пролазне или трајне. *Наше савремено доба, место пређашњеј случајној милосрђа уводи систематско, смишљено, индивидуално социјално старање, људску племениту помоћ, али никако не испољавану као милост, него као дужност целине према његовим slabим члановима. Дужношћу сваког савременог племенитог човека*

мора бити *свесни алтруизам*. Савремени човек мора бити свестан, да је члан људског друштва као велике породице и да је знак његовог болесног егоизма ако се радује својме сопственом благостању, без да учини све, што је у његовој моћи за ублажење несреће других около себе! Племенити и када би имао материјалне и здравствене разлоге за потпуно сопствено задовољство, мора бити пун сталног немира ако види да је његово добро материјално стање испуљено управо бедом и страдањем многих других чланова те исте људске породице. Природно је, да је ово алтруистичко називање у потпуноме сукобу са безосећајним материјализмом, кога је светски рат још више издигао, и који се у свима државама после рата у разним гранама јавног живота тако моћно испољио, управо заготоварио друштвеном заједницом нашег т. зв. „културног века”.

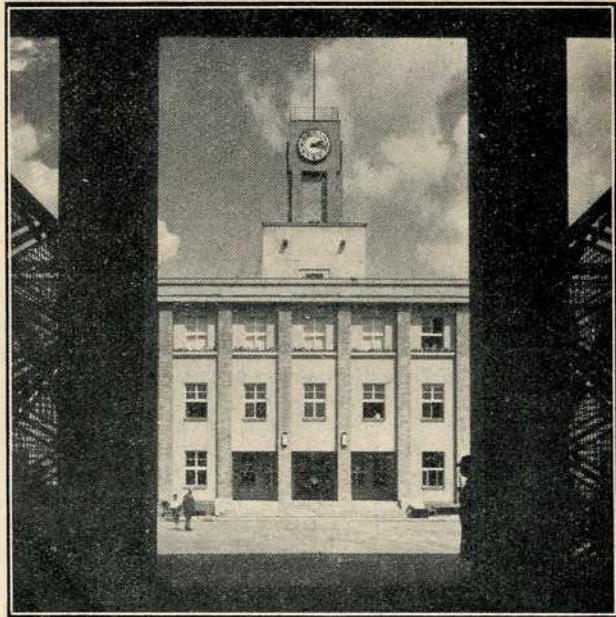
Да прави, племенити алтруизам освоји целе народе, да освоји срца свих одлучујућих чиниоца у јавној управи, потребно је зато једно дуго, са исполинском снагом васпитање појединаца и целине. Тога ради треба на првом месту, *обарати идоле мамона и рушити обожавање бојатства, луксуза, угодности и егоизма*. Тога ради треба да сви буду вољни да потпомажу настојања за праведније уређење друштвеног поретка наравно и тада, када то тражи неминовне привредне и имовинске жртве и лична ограничења и оних који одлучују. Много социјалних радника и јавних фактора заборавља да је право социјално старање у овој истини: Не само давати од туђега, већ у првом реду давати такође од свога; не чинити добра дела само зато, што се то тражи од других, него чинити добро у првом реду из потребе свог властитога срца, своје властите осећајности, своје *социјалне свесности*. То значи помагати не само тада, када видимо пред собом пружену руку исцрпљеног богаља, него по властитој и јавној иницијативи проналазити трпеће, спасавати их и радити на томе, да буде што мање беде и трпљења. Лепо каже наш народни отац и пресидент и мој драги учитељ Т. Г. Масарик у своме „Социјалном питању”: „Није довољно осећати беду само тада када ми сиромашак дође пред очи и мене из млитаве угодности узнемири. Данас ова љубав к ближњем значи немати мира и спокојства ради човечанске беде, физичке и моралне, данас ова љубав значи радити са отвореним очима против те беде и тада, када је невидимо”. —

Раније је било потребно припаднике наших народа, када су живели у ропству и неслободи, како југословенскога тако и чехословачкога, систематским ситним, свакидашњим радом уразумевати о томе, да су чланови једног те истог народа, да је тај народ имао

славну прошлост, да има право на свој слободни живот, и да има право сам своју будућност да ствара. Раније је било потребно уразумевати и васпитавати наше народе, пре свега, политички и културно. У томе је правцу на славу прошлих, на срећу садашњих и будућих генерација уједињен народ чехословачки, као и ослобођен југословенски. Постигнуте резултате рада је потребно очувати од развратништва, од негативности људи зле воље. Али сада су као снажне бујице наступили нови задатци; дошло је време, *када је потребно наше народе васпитавати социјално, у духу социјалне солидарности.* Пре свега, данас је неопходно потребно придобити све грађанство за нова схватања његове дужности: Није само довољно имати поштовање према онима, који су стварали славну прошлост наших народа и чезнути за добром будућношћу наших држава, него је исто тако потребно, да сваки од нас свим силама ради *за добру, социјалнију и правичнију садашњост народа и државе, која је, ипак, мост између прошлости и будућности.* Потребно је, да се сваки потпуно осећа у свом раду сином свога народа и дакле братом и сестром својих суграђана. Волети народ мора да значи не само волети некакву идејну, мисаону, или апстрактну, често чак и недовољно јасну, магловиту претставу народа као целине, него и волети народ у његовим појединим члановима, имати према појединим члановима свога народа истинску *социјалну љубав*, која *ублажује болове*, која се испољава не само речима него и делима. Социјална љубав, која се повећава управо тамо, где је највише потребно. Социјална љубав, која се у првом реду испољава свесним настојањем, да би се што више ублажило људско трпљење и људска беда, и да би се омогућио, у колико је то уопште изводљиво у оквиру данашњег друштвеног уређења, сношљивији живот свима члановима друштва, у ужем оквиру дакле свима члановима народа и државе. У томе правцу треба човека преваспитати.

А тај задатак најбоље решава систематско племенито социјално старање. Марљиво извршивање задатака социјалне политике и учешће у њиховом спровођењу је управо испољавање социјалног, правог патриотизма, испољавање свесног национализма, национализма дела, за разлику од празног и удобног патриотизма речи које звоне као прапорци лажног хуманизма! Сиромах, ни појединац, ни целина, не може материјално дати, и при најбољој вољи својој, толико, колико богати! Мера и опсег помоћи и социјалног старања, коју целина, било општина, бановина, или држава пружају својим члановима, зависи од њихових привредних снага и могућности. Њих је могуће упоредити са туђим приликама само релативно. Али дух, којим је пружена помоћ ношена, методе, којим је пружана, они не за-

висе од богатства и величине; у њима се показује и права душа чиниоца, који помоћ пружају. Данас се зрелост једног народа не може мерити само према његовој стародревности, давним уметничким и другим споменицима и према јуначкој историји. Лепо је имати *славне очеве*, али је недостојно бити *малим потомцима великих предака.* Народ, који може показивати само драгоцене али хладне камене споменике из старе славе, али ништа друго, што би још показивало племенитост

Улаз у „Масарикове домове“.

његовог данашњег специјализираног осећања и добротe народног срца, тај је народ сиромашан, бедан, недостојан...

* * *

Помоћ, коју у области социјалног старања пружа данас својим грађанима Општина града Прага, престоница Чехословачке, почива формално на законима, донетим често још из шездестих година прошлог столећа. Па ипак је данас не само обим него и дух ове помоћи потпуно други, него што је био и у најскоријој прошлости. Разуме се да је то комунално-социјално законодавство претрпело цео низ измена, диктованих самим развојем животних прилика, али оно је, изнад свега, задахнуто новим, социјалним духом данашњице.

Природно је, да је данас многоструко порастао обим социјалне политике великог града Прага, која има скоро један милион становника, и то како због повећаног обима града, тако и због наглог пораста становништва, а и ради тешке привредне кризе, о којој сада нећу да говорим. Али, у жељи да прикажем искуства и смернице социјалне поли-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

У тике савремених градова, хоћу да упозорим бар на неколико начела, која данас настојимо у социјалној политици града Прага да применимо. Тиме ће се оценити дух, којим је наш рад прожет, као и принципи, који су нас довели до познатих и широм света признатих резултата на пољу социјалне политике, односно социјалног старања.

Према данас важећим законима о социјалном старању у Чехословачкој Републици пре свега обавезна је дужност општина, нарочито градских, да се брину и старају о оним својим грађанима, који су на помоћ друштва упућени. То значи обезбедити код деце исхрану и одгој, код болесних помоћ и лечење, код сиромашних потпору, код немоћних сву негу и слично. Природно је, да је у разним добима текст закона био испуњаван разним духом и прописане дужности вршене разним обимом. Квантитативан број особа, упућених на помоћ градске општине, као и обим њихове зависности од завичајне општине, у Чехословачкој Републици знатно су умањени разним најновијим законским одредбама на пољу социјалне и здравствене политике. Нарочито јаче растерећење општина донео је закон о социјалном осигурању, првенствено веома значајан закон о осигурању радника за случај старости и инвалидитета, који је донет у Чехословачкој Републици 1926 године, а према коме је већ данас исплаћено преко 150.000 случајева осигурања за остарелост и инвалидитет, као и за удове и осиромашену децу. Исто тако и закон о државним помоћима за старе особе, које су биле све до сада упућене само на социјалну помоћ општина. Али то не значи да се општина одрекла своје првенствено социјалне мисије. На против. И облик и сума помоћи повећава се. Пређашња мера комунално социјалне помоћи је постала према данашњим схватањима праве социјалне политике недовољна и зато се социјална брига проширује на низ даљних, детаљисаних огранака, који имају изузетан социјално-еугенички значај а којима није досада посвећивана потребна пажња од стране јавних фактора. То су, пре свега, мере социјално-здравствене профилаксе, превентивне мере, које, пре свега, наглашавају принцип, да би се јавно старање за децу испуњавало на време и са најраспрострањенијим материјалним обезбеђењем на сву децу. Такве мере, којима се предусрећу будуће социјалне невоље, којима се благовремено предузимају кораци да појединац не би постао у будућности трајно зависан од другог и друштва, значе свакако, за будућност знатне уштеде здравствене, привредне и моралне. Али оне изискују код свих, и код тих, који помажу, као и код тих, који трошкове за потребну помоћ одобравају или пружају, дуб-

ље разумевање ствари, разумевање да се у стини ради о обавезној дужности друштва према његовим члановима, да се ради о помоћи, која је са моралног и материјалног становишта неопходна, и коначно, да су на време пружене инвестиције за социјално спасавање појединаца и породица у материјалном и моралном смислу апсолутно рентабилне...

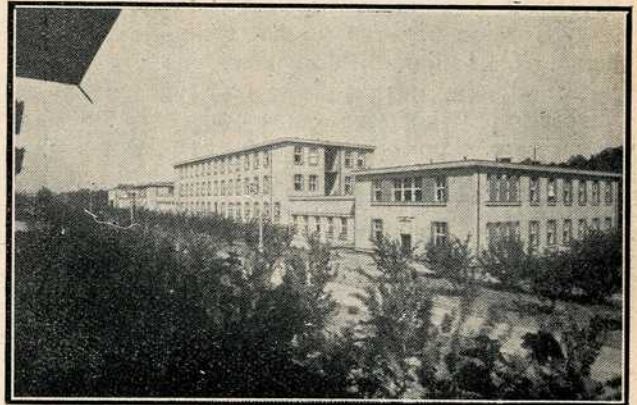
За сваки нови социјални задатак, за сваку нову дужност друштва неопходно је потребна припрема широких слојева. Још пре је потребна таква припрема за задатак, који изискује знатне јавне трошкове и налаже платиоцима повећане материјалне дужности, као што је то при марљивом испуњавању социјалне дужности друштва, свестране, праве и благовремене социјалне политике. Погледамо ли колико је светским ратом увећан материјализам и егоизам, како на једној страни мамон и лакомот нерадо одобравају потребне социјалне јавне расходе, и како се на другој страни, као последица психологије послератних година, размножило злоупотребљавање те социјалне помоћи, симулација лумп-пролетаријата и настојање извући потпору и помоћ често без икакве потребе, видећемо да је сада потребан васпитни рад у широким слојевима становишта зато, да би се дужности савременог друштва, савремене државе и савремене општине у области социјалне политике правилно схваћале. Зато је један од наших задатака у области социјалне политике и бриге уразумевати, васпитавати широке слојеве, и то свима сретствима, која су при руци, предавањима, течајевима, штампом, нарочито комуналном и градском, и наравно, пре свега, поштено и марљиво спровођењем социјалним старањем. Неопходан социјално-васпитни рад је оној када за правилно решавање појединих социјалних питања, мора бити придобијена потребна већина у појединим одлучујућим зборовима ширих редова грађанства. И тај задатак је тим тежи, што је, при великој расцепаности грађанства у много малих и већих политичких странака, група и котерије, рад у том правцу веома отежан јер долази у органску опреку са најнижим страстима увек необузданог политичког живота. За наше словенске народе управо је судбоносно делење и расцепаност народа на велики број странака, које се често узајамно уништавају из страначког егоизма, као и због борбе о власт; ружне методе појединог дела штампе, страначки иступи, који често из тактичких разлога и најбољи рад других унижавају, а лоша дела својих властитих чланова таје и безочно оправдају итд. Природно је, да све то само отежава рад и у области социјалног старања савремених градова. Будимо искрени. Ту често долази и до изопачења социјалног старања: трговање са људском бедом, најниже искоришћавање природне горчине, незадовољства и

неповерења људи, који трпе, као и демагошког злоупотребљавања беде других, чега се често лађају поједине странке, чији је циљ само најниже партизанство. А ипак би бар на томе пољу сви требали пружити руке за заједнички рад, пошто се ради о најважнијој грани јавнога живота у којој, изнад свега, треба да говори срце и социјална свесност човека.

У социјалној политици ради се о помоћи човека човеку, о помоћи у беди, страдању и трпљењу. И ако може бити негде, то је управо на овом пољу страначка злоупотреба највеће друштвено зло. Зато је предуслов успеха праве социјалне политике и социјалног старања, настојање придобити за учешће на њеном спровођењу у дело припаднике свију класа и свију сталежа, без разлике на верско, политичко и народно припадништво, и изградити у њима искрене сараднике за стално пробуђивање живе савести општина, срезова, бановина и државе. Зато смо ми у Прагу завели учешће и право одлучивања и личког елемента у појединим огранцима социјалног старања, односно социјалне бриге како ми називамо градску социјалну политику. Преставници свих странака и свих група, заједно са претставницима разних добротворних друштва, социјалних и здравствених, учествују активно у социјалној бризи и упозоравају на случајеве где је та помоћ потребна, лично истражују поједине случајеве социјалне беде, дају своје предлоге и формирају кварталне зборове, у којима се поједини случајеви решавају и одлучују о потреби и врсти помоћи, коју треба општина у конкретним случајевима да пружи. Та сарадња личког елемента широких маса грађанства на одлучивању у социјалном старању, како, када се ради о изради програма, тако и при решењу појединих конкретних случајева, гаранција је праведнијег решења њиховог као и контрола правилног тока и извор поверења широких слојева, да надлежни комунални органи испуњавају своје дужности у области социјалне политике, и то непристрасно и искључиво у интересу градске целине. То суделовање претставника свих грађанских редова са стручним званичним органима заштитило је социјалну политику и њену благотворну делатност од личног и страначког искоришћавања и злоупотребљавања. Сматрам, дакле, за један од главних услова за правилно извршавање задатака комунално-социјалне политике, да буде бар та грана јавне делатности свим сретствима заштићена од каквих год злоупотреба, како од оних, који помоћ траже, тако и од оних који о њој одлучују. Сматрам да је основни, елементарни услов племените социјалне политике да пружање материјалне, здравствене или одгојне јавне помоћи не буде везано ни за какве страначке, политичке, котеријске, или

верске услове. Уобичајено куйовање душа, злоупотребавање социјалне беде и недаћа трпљења у циљу однарођивања, политичке агитације или верских пројатанди, — највећа је срамота савременог човека нашега века. Беда, глад, трпљење и несрећа не познају никаквих преграда; не сме их знати ни помоћ пружена против њих...

Ако се желе, дакле, задаци савремене социјалне политике марљиво извршавати, потребно је пазити на све опасности, које у себи скривају сабирне потпорне акције, без потребног индивидуалног истраживања, и методе, које употребљава проста, лична милостиња. Она, додуше, настоји ублажити тренутне очаје социјалне немаштине, али уопште се не обазире на то да установи њене узроке и да их отстрани. Хуманизам милостиње ограничава се на тренутну помоћ и не брине се о

Једна социјална установа у Прагу.

томе шта ће бити сутра. Њен је психолошко-егоистички циљ у задовољењу и оглушивању своје властите савести и то само за тај часак. Та отужна милостиња ситих у стању је својом помоћи пре нашкодити него помоћи. Такве громадне акције псеудосоцијалног старања, у масама веома често деморалишу јавност, заводе је симулирању и отежавају рад оних организацијама правога социјалног старања које у својој планској делатности раде обазриво и стручно, осећајно али и строго. Социјална помоћ, ако желимо да буде корисна, мора доћи на време. То значи тада, када је најрационалнија, тада када је још могуће предупредити социјалну невољу (сиромаштво, незапосленост, неспособност за рад, туберкулозу итд.) или је бар у зачећу сузбити. То је, дакако, могуће само тада, када се установи социјални узрок, који угрожава појединце својим последицама. Тај узрок мора бити острањен, јер није довољно само острањивати и сузбијати знакове и симптоме социјалне болести. Социјални случаји на око једнаки и једнаки по својим симптомима, у

ствари су у својим узроцима тако компликовани и тако разнолики да је потребно сваки поједини случај предострожно истражити. Чезња појединих људи за опскрбом, материјалном или новчаном, без рада, чезња за новцем и животом у лењости је код многих тако јака, да измишљају најразноврсније разлоге, којима отпатци друштва поткрепљују тражење за јавном помоћи. Систематска социјална брига мора апсолутно помагати свакоме, који њену помоћ дефакто и неопходно треба, али мора се бринути и о томе, да искључи све лумп-пролетере, који, и то често врло упорно, настоје да добију социјалну помоћ, без да је стварно требају. При том она не сме помагати рушење самосталности појединаца, већ мора настојати да помаже тако да самосталност појединаца, који моле помоћ, буде, у колико је могуће, обновљена, регенерисана. Већи издатак учињен једним махом и на време, може предупредити често и многоструке и дуготрајне издатке на пољу социјалног старања. У социјалној кризи за одрасле особе, као и за децу, истражујемо поједине случајеве како помоћу добровољних хуманитарних радника тако и помоћу стручних социјалних службеника. Да бисмо у кризи за децу нашли најбољи начин помоћи у појединим случајевима, према њиховим специјалним приликама, основали смо нарочити завод за прелазно смештавање и проучавање деце. (Средишњи завод за заштиту деце са дечјим прихватилиштем.) Децу у њему медицински и здравствено, као и психички, проучавамо помоћу психотехничког института, истражујемо њихову околицу, породицу, друштвену средину и њене утицаје итд., а све то да бисмо имали поуздану основу за решење тешких случајева. Дакле, кроз завод за проучавање деце одлучујемо, да ли се може дете вратити у своју породицу, да ли може ићи к својој родбини, или треба да буде смештено код туђе породице, у дом за сирочад, у завод за одгој аномалне деце, у опоравилиште или, у којем другом хигијенском, социјалном или социјално одгојном заводу града Прага као и других чехословачких градова. При томе приписујемо нарочити значај разговорима, конференцијама и састанцима са родитељима, који сачињавају у појединим квартерима града значајне „центре бриге“ о деци и школи. За марљиво извршивање задатака, који су у социјалном старању стављени у дужност савременом друштву, срезу, општини и већим удружењима, не могу се никада обићи пожртвовани, одушевљени и добровољни социјално-хуманитарни радници. Али ту ипак морају да имају главну реч стручно образоване силе, нарочито припремљене за рад на социјалној политици. Зато упославамо у управи главног града Прага, при извршивању задатака социјалног старања, поред службеника

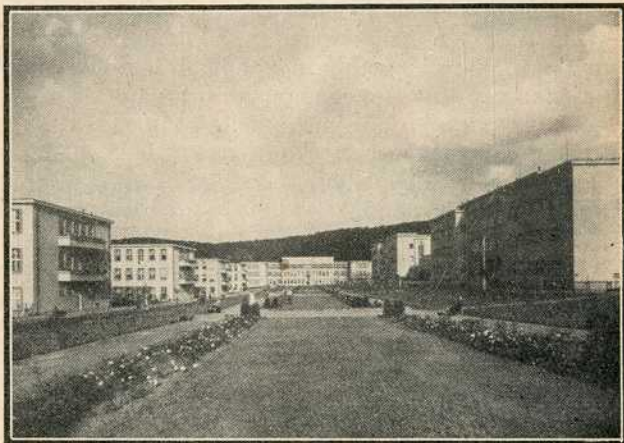
правничких, административних, лекарских, педагошких и специјалне чиновнике, који су абсолвирали специјалну школу за рад на социјалној политици, коју смо установили у граду Прагу. Сарадња ових стручних радника са добровољним радницима је поњела веома добре успехе, пошто су, како истраживање свих случајева, тако и предлози с обзиром на врсту и меру потребне социјалне помоћи, вршени само од службеника за тај огранак социјалног старања нарочито образованим.

И у области приватне и полуприватне иницијативе за социјалну и социјално-здравствену бригу показује се и у нас, као и у југословенским градовима лоша појава, слична као и у многим другим огранцима јавног старања: расцепљивање снага тамо, где би њихова концентрација значила највећи успех и највећу корист. И у области социјалног рада егзистира у појединим градовима Чехословачке Републике низ различитих великих и малих друштава, чија је мисија често иста; расцепљују се тиме радне снаге и материјална сретства која су на диспозицији, као и интерес јавности и често се рад узајамно не подупире, него укрштава и из најнижих инстиката нездраве амбиције уништава. Зато наглашујемо још од почетка егзистенције јединственог комуналног форума града Прага, још од оног часа, када се пређашњим прашким квартовима, којих је било свега осам, придружило још даљних 37 општина, раније самосталних, да треба изградити заједничку, комуналну и сврсисходну јединствену организацију комунално-социјалне политике за цело подручје Великога Прага. На основу овог мог предлога, образовали смо *Централни Збор социјалне политике главног града Прага*, као највиши при том потпуно самостални орган, и организовали смо у њему стручне комисије за поједине радне отсеке и поједине гране социјалног старања. У градским квартовима, смо, пак, уредили нарочита квартовна одељења. Главно начело је било: унифицирати задатке социјалног старања на целом подручју града и према заједничким принципима и смерницама, у оквиру централног програма, на бази јединственог прорачуна, под централним управљањем и контролом, али извршивати задатке социјалног старања помоћу квартовних чиниоца, који су најближи појединим случајевима. *Централизација управљања, принципиа, контроле и прорачуна, али децентрализација извршавања социјалног старања*. Преко ових квартовних зборована ми смо се побринули за сарадњу општинских органа социјалне политике са значајним добротворним друштвима социјалне и социјално-здравствене акције. Настојимо на томе, да би друштва, која имају исти циљ, или неминовно фузионисала или бар радила у сталном споразуму, и да би своје тежње координирала.

На том радимо, како организационим путем, тако и субвенцијама, које Прашка општина одобрава само друштвима и установама, које раде у координацији са њом. Потпуно смо свесни истакнутог, заслужног и пожртвованог рада, који су у оквиру социјалног и здравственог старања извршила разна друштва приватне иницијативе. Свесни смо великог значаја њихове пожртвованости, еластичности, подузимљивости, као и непосредности рада коју пружа приватна иницијатива. Свесни смо, у овом правцу нарочито, веома значајног и лепог стваралачког рада жена, које су целим својим постањем и жртвом, а нарочито дубином својега срца, које ствара чуда љубављу према деци, управо предестиниране за рад на пољу социјалног старања. Знамо, да рада у оквиру социјалног старања, рада за смањивање беде и трпљења никада неће бити сувише, чак ни довољно. Али у организационом правцу, у оснивању друштава и организација приватне иницијативе отишло се сувише далеко; прешле су се границе озбиљности. Мање друштва значило би више рада, те зато морамо да радимо за упрошћење социјалне акције приватне иницијативе спајањем и координарањем. Због тога смо код нас основали централу, Савез социјалних и социјално-здравствених друштава, у којој учествују такође надлежна министарства, градови и средишњи завод за социјално осигурање. Циљ ове централе је кооперација и сврсисходна координација настојања и рада. Неопходно је, такође, унети ред, дисциплину и строгу контролу код свих јавних сакупљања прилога и сл. јавних акција, чија одобрења морају бити везана строгим предусловима. Морамо бити свесни тога, да је управо ово сакупљање прилога неправедно преношење највећих терета на економски слабе и најслабије, о чему веома јасно сведоче резултати скупљања својом висином као и врстама скупљеног новца...

За информацију особа, упућених на градско социјално старање ми смо уредили нарочито социјално саветодавно тело, које пружа информације у области целокупног старања социјалног и припомаже особама, упућеним на тражење помоћи, и у нужним случајевима, да добију моменталну помоћ и посредује, као и убрзава проверавања појединих случајева. Ово саветодавно тело води у исто време и преглед типичних и ноторних случајева лумпролетерске прошље и даје о њима извештаје појединим корпорацијама и институцијама, са којима одржава сталну везу у сврху систематске и узајамне сарадње на здравом спровођењу социјалног старања. Тежња Општине прашке на пољу организације социјалног старања иде у томе правцу, да би се провело, у колико је могуће, упрошћење организације, која би имала велики значај на усавршавању струч-

ног и привредног рада. Најживља је социјална брига за породиље, матере и одојчад. Велики део њен, у колико она није обухваћена у општем и специјалном социјалном осигурању, је још увек поверена већином добровољној бризи, која оснива саветовалишта, породилишта (поред здравствених и комуналних завода званичних фактора), брине се за матере и одојчад у породицама и сл. У бризи о деци социјална делатност је знатно олакшана обавезним похађањем школа до 14. године живота, школским лечницима, забраном дечјег рада итд. Нису давно била времена, када се о љубави према деци, будућности и гаранцији народа и државе, само говорило, а

Из „Масарикових домова“: један део павиљона за свестрану дечју заштиту

ништа стварно није радило. Садашње време налаже да се љубав према деци мора изражавати обавезним социјалним старањем о деци. У бризи за децу морамо се приджавати принципа, да се обухвате у јавну заштиту сва деца, да би се пазило на нормалан развој и очување свих, као и да се јавна брига не би ограничавала само на одгој и бригу материјалну, здравствену и интелектуалну, већ да би потпуно развијала и бригу и одгој морални и социјални. Настојимо на томе, да сачувамо децу од рђавих утицаја (улице, околине, рђаве литературе, незгодних филмова, прљава рада, алкохолизма, искоришћавања, преране експлоатације) и настојимо на развоју разних покрета узгојних, теловаспитних и других, који социјалном заједницом, свесном дисциплином и одгојом к добру и племенитости приправљају нове генерације за бољи живот, к узајамном поштовању и љубави, к сношљивости и к братству (подмладак Црвеног Крста, Соко, Скаутизам, разна теловаспитна друштва и сл.)

Једно од главних начела, које настојимо у социјалној бризи главног града Прага применити, је уверење, да је добра породица најпоузданија социјална средина за све у-

Угрожене случајеве незбринуте деце. А кад сма-трамо добру породицу за најбољу средину за напредовање детета, иначе социјалном невољом непогођеног, налаже нам се онда и социјална дужност, да свим силама настојимо прибавити добру породичну средину и за дете, које тражи нашу социјалну помоћ. У свим случајевима, или се радило о помоћи детету или старцу, настојимо у првом реду на томе, да не бисмо омогућили породичну целину и да бисмо омогућили породици, да се и даље брине за свога угроженог члана. Зато пружамо удовицама и добрим сродницима прилоге за васпитање полу или потпуно осиротеле деце. Одобравамо родитељима прилоге за васпитање и издржавање деце, која траже уточиште, следе, глувонеме, осакаћене, маломне и друге деце. Зато одобравамо индивидуално, према висини потребе појединих случајева, месечне потпоре и четвртгодишње прилоге за кирије особама неспособним за рад, нарочито старцима и старицама. Зато оснивамо за особе непотпуно способне за рад, које не могу наћи запослење, нарочито радне зборове са наградом, нижом од нормалне зараде, а вишом од сиротињске потпоре. Зато проналазимо за нормалну децу, осиротелу или напуштену, која не могу остати у властитим породицама, добре породице, да их негују, којима покривамо све потребне трошкове за бригу о деци. Уверени смо у то, да је за нормално дете, напуштено или осиротело, васпитање у доброј породици боље него ли у великим заводима — сиротиштима. Такав завод може успешно вршити своју службу само, ако има мали број питомаца, који омогућује породични дух и породичну заједницу. Велики заводи отуђују дете од живота, у којем ће морати доцније да живи, и угрожавају дете многим морално лошим последицама (васпитање ка претварању, лажливости, ослањању на туђу помоћ, неразумевање животне средине итд.). То је исто као и неговати пољско цвеће у стакленој башти; и макар му у њој добро пријало, ако се доцније пресади на пољану и ливаду, изгубиће се и угинуће! Дете мора бити васпитавано у таквој средини, у каквој ће се једном борити за своју егзистенцију. Дете треба да види радости и невоље родитеља или васпитача, које живот са собом носи пошто ове имају много већи утицај на њега, него што им се приписује. Напредак и успех васпитавања детета код одгајатеља не зависи ни од чега више, него од доброг и пажљивог избора одгајатеља, његовог карактера, привредна способност, станбеног и друштвеног нивоа, као и од тога, да ли им је потребним прилогом градске општине омогућено, да посвете сву бригу деци, као и о систематској контроли надлежних комунално-социјалних установа над тим, како деци прија брига тих одгајатеља. Управо у

породици је једино могуће најбоље развити свестрано старање о деци, тако значајно за њихов развој у будућности; у породици је могуће посветити свестрану бригу телу, разуму, осећају и вољи детета. Мајка у томе ствара чуда и код туђег детета; породична средина дете оплемењује а његов развитак употребљује и цела околина, ако је придобијемо за сарадњу у корист поверене нам деце.

Тек тада, када нам не пође за руком да оставимо или наместимо појединце, поверене нашој бризи, како дете, тако и особу одраслу, у властитој или доброј одгајатељевој породици, тек тада, када не можемо пружити ту најлепшу помоћ, која би омогућила, да дете остане у породичној средини, и тек тада, када се не ради о случају, који изискује нарочиту бригу, коју му породица не може да пружи (на пр. особе болесне и неизлечиве и слично), ми их смештавамо у стручне заводе, васпитне заводе, азиле, склоништа, домове за шегрте, заводе за старце и старице, опоравилишта, оздравилишта, санаторијуме и т. д. При оснивању неопходних завода бринемо се о томе, да би удовољавали у свим правцима и пружали са највећом економичношћу што боље резултате, како смо показали у „Масариковим домовима“, који се данас брину за 3.000 питомаца, деце и старијих.

*

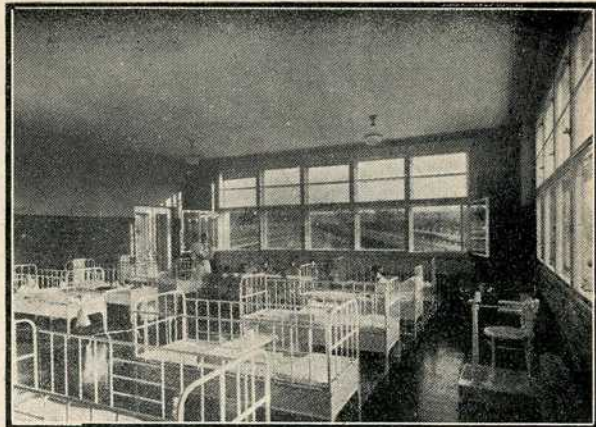
Природно је, да у социјалном старању не можемо проћи без материјалних потпора, како у новцу, тако и у натури. Ако су, на пример, државне потпоре за остареле одређене сталном сумом уз испуњавање законом предвиђених предуслова, ако су приходи болеснички, за случај несреће, за остареле, за инвалиде, удове и сирочад, одређени тачним обимом, није могуће уводити тачно одређене потпоре за одгајање деце као и за остареле. Брига за сиромаштво, односно социјално-комунално старање, мора бити у области потпора што еластичније и мора се што брже прилагођивати приликама индивидуалног случаја као и његовим променама. *Пружена социјална помоћ не сме бити шаблонска и она мора бити руковођена специјалним околностима свакога конкретног случаја.* Зато су код нас сиротињске и васпитне потпоре, као и потпоре за кирије, потпуно разне, које се мењају и код истог случаја се повећавају или снижују према променама његових околности. Пазимо на то, да не би грађани могли лакомислено и неодговорно своје дужности сваљивати на општину; бринемо се о томе, да би родитељи испуњавали своје дужности према деци, као и деца према родитељима. Стара пословица каже: „Често пута два родитеља исхране пре десеторо деце, него обратно!“ Околност, да су свакодневно многобројни случајеви, који исправност ове пословице доказују,

убеђује нас о недостатку моралне зрелости појединих генерација нашег времена!

Чувамо се од свих шаблонских акција и бринемо се о томе да сваки појединац, који је способан за рад, који може за примљену социјалну помоћ пружити неку протувредност друштву, да је и пружи. Помоћ без протууслуга, без протувредности, може човека понизити. Хоћемо, да рука, коју пружа социјална брига, никога не понизује, него да га уздигне. Зато, на пример, придоносимо родитељима и деци, ако се не могу сами побринути за децу или родитеље, али тражимо, да деца и родитељи придонесе општини за обезбеђење њихових родитеља или деце, ако су привредно у могућности. И маломе прилогу, који иначе нема неки материјални значај, приписујемо велику моралну вредност. Из истих разлога за време незапослености, за те случајеве, код којих није довољна потпора за незапосленост, пружана према важећим законским прописима од стране сталешке организације и државе, тамо, где је потребна помоћ општине такође смо увели нарочити систем. Деца незапослених родитеља пружамо бесплатне доручке и ручкове, исхрану, и тада, када број деце коју исхрањујемо на терет Прашке општине давно пребацује 16.000 деце дневно. Али потпоре, које незапосленим радницима пружа Прашка општина, везали смо и везујемо уз дужност рада за одређени број дана у седмици (правилно три дана) на опште корисним радовима. У ту сврху бирамо само такве радове, који се иначе у садање доба не би вршили, те извршавањем тих радова од стране незапослених не одузима, дакле, запослење осталим радницима... Свесни смо тога, да организација ових тако званих радних колона незапослених мора бити тако уређена, да тиме не буду угрожене нормалне радне прилике, да не буду снижаване наднице других радника, и да то буду само нужна прелазна социјална обезбеђења за време, док незапослени не могу наћи другог рада. Незапослени, уврштени у колоне, нису ни према општини, ни према социјалном комитету, коме је град Праг ове акције поверио, у надничном односу, радном, али добивају потпоре, за које учествују у општекорисним радовима. У таквим колонама незапослених, организованим у месецима од октобра до маја, било је у Прагу запослено непрекидно преко 15.000 радника дневно. Исто тако за незапослену омладину организује Прашка општина нарочита социјална уређења, која су удешена тако, да би се испуњавали заштитни задаци, морални и васпитни.

Општина је исто тако уредила за већи број младих радника *таборе* удаљености 20 км од Прага, где је настањено по стотинак незапослених младих радника у баракама, где врше потребне радове за велика деч-

ја опоравилишта, која су у близини подигнута. Ови млади радници настањени су стално у т. зв. таборима. Са по неколико стотина младих незапослених радника уредила је прашка општина тако зване „чете рада“ и то уз учешће државнотворних теловаспитних корпорација. Млади незапослени долазе у те „чете рада“ у јутро, а враћају се из њих својим кућама тек у вече. Добијају храну за цели дан, примерну награду и лекарску бригу. Раде на радовима општекорисним, који се засад уопште не би вршили, као што на пр. велика прострванства у околини стадиона претварају у паркове и слично, а учествују и при телесним вежбама и васпитним курсевима. Досадашње нам искуство говори да ови „табори“ и „чете рада“ изазване тешким привредним приликама, могу у опасности, којој је изложена незапослена омладина, да врше добро дело, као помоћне и прелазне соци-

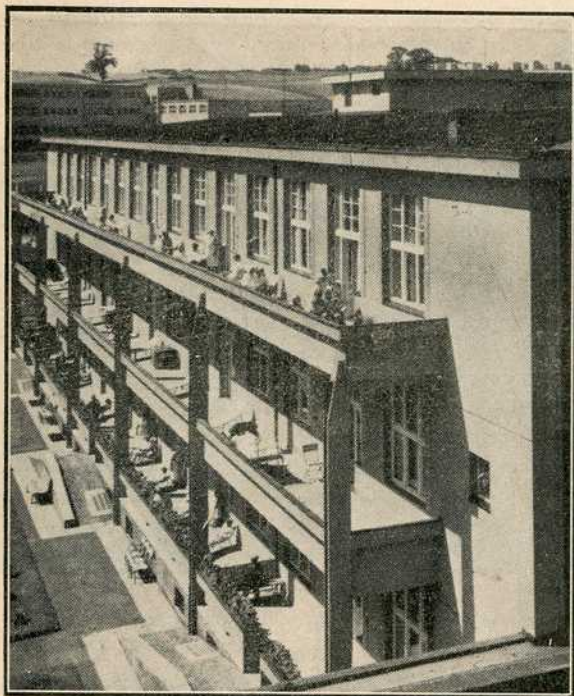

Једна соба у дечјем прихватилишту (Праг).

јално-заштитне институције. Берзе рада, које код нас општина и издржава, и које — у колико се ради о шергтима, сарађују са саветодавним институцијама за избор звања — помажу нас у овим тешким акцијама, јер у данашњим критичним временима имају несразмерно више понуда рада, него потражње сила. Посредништво за рад чека у Ч. С. Р. како ново законодавно регулисање, тако и нову изградњу у Прагу и осталим чехословачким градовима...

Ми не разбијамо себи главу тиме, шта је важније, да ли рад социјални или здравствени. Из привредних и моралних разлога трудимо се, да социјална помоћ буде пружена у оним облицима који ће спречити развитак социјалних порока или их у зачетку угушити. Ова социјално-здравствена профилакса се вуче као црвени конач кроз сву социјалну политику глав. града Прага, и показује се у целом низу сваковрсних уређења и социјалних обезбеђења. Тој превентивној делатности припада, дакако, у најширем смислу речи делат-

ност васпитна, просветна и културно пропагандна, коју треба систематски започети у школама, разних врста и степена, у читанкама и другим уџбеницима итд. Већ од малена треба згодном формом поучавати и одгајати појединца не само томе шта треба о себи да зна, него о дужностима и задацима према другим члановима друштва. Чехословачка школа зато тражи нове путеве. На место старог једностраног разума, ставља данас хармонично васпитање разума, тела и духа, пошто је свесна, да је и телесном и социјално-моралном васпитању потребно посветити највећу бригу у настојању око васпитања новог човека, који би био племенитији члан људског друштва и

Из „Масарикових домова“: терасе једног од многобројних дечјих павиљона

свестан већ од детињства свих својих дужности према друштвеној целини. Ову васпитну делатност школе потребно је надопуњавати делатношћу са родитељским удружењима, помагати је, проширивати и продубљавати многим општим и специјалним предавањима, курсевима и изложбама, које предочљивим и убедљивим начином одгајају човека у његовим прохтевима и осећању и у сарадњи на свим отсецима социјалне борбе за ублажење људске патње. Из превентивних разлога посвећујемо велику пажњу свима врстама саветодавних институција. Сама прашка општина оснива и издржава цели низ социјалних и социјално-здравствених саветодавних институција и помаже разним друштвима и заводима да овакве институције оснивају и издржавају. Пружа им бесплатне просторије, знатне субвенци-

је и слично. Тако је омогућено тим саветодавним институцијама да врше не само своју истражну, просветну и саветодавну делатност, него да и у хитним случајевима (пруже потпоре и моћи. Данас у Прагу постоји цела мрежа саветодавних институција за жене, мајке, одојчад, малу децу, противтуберкулозне институције, институције за особе венерично оболеле, саветодавне институције за брак и слично и т. д. Исто тако из превентивних разлога је посвећена брига и потпора за старање и издржавање саветодавних институција за избор звања. Такође су превентивни разлози који су нас руководили организовању институција школских лекара у свима прашким школама и подизању дечјих зубних амбулаторија, у којима се имају свој деци обавезно санирати зуби и исти водити у сталној контроли.

У многим даљним отсецима социјалне бриге, и то нарочито бриге за децу, која мора обухватити у својим обезбеђењима сзу децу, а не само ону, код које се опасност или нека социјална мана већ појавила, опет одлучује или у потпуности или бар делимично превентивно становиште. За осиротелу, напуштену децу установљујемо старатеље по звању, да их сачувају од свих лоших последица, којима су у својој несрећи угрожена. Основали смо и допуњујемо густу мрежу завода, у којима деца, за то време, када се о њима не могу честито бринути њихове властите и узгојне породице, налазе старање какво пружа добра породица својој деци. Бринемо се, да ти заводи (на пр. „јасле“ за одојчад и децу у најранијој младости и „материнске школе“ за децу до 6 година, обданишта, у којима деца, приспела за школу, проведе слободно време итд.) не буду само заводи за чување деце, него да се деци, уз вођство стручњака социјалних, хигијенских и педагошких и уз учешће лекара, у тим заводима, који надокнађују породицу и топли брижни родитељски дом, пружи обилата храна, лекарски и хигијенски узгој и основе социјалног васпитања.

За децу, која код своје куће не добивају довољну храну, уређујемо и издржавамо многобројне дечије кухиње, из којих се деци даје такође обилата исхрана. Сиромашна деца добивају бесплатно обућу, одећу и школске потребе. С обзиром на разорне последице велградскога живота и стално још лоше станбене прилике, нарочито код слојева привредно слабих и најслабијих, уређује Пашка општина бројна дечја игралишта, над којима се врши потребни социјално-здравствени надзор од стране општинских органа.

При данашњем неисправном и једностраном наглашавању интелектуалног узгоја омладине настојимо да се социјално-моралној а нарочито телесној страни дечјег одгоја посвети што већа пажња. Зато општина постепено изграђује модерне школе, које удовољавају свим захтевима данашњег времена, ко-

је су нарочито снабдевене игралиштима и вртovima; зато, према стеченим искуствима, посећује бригу подизању школа у слободној природи, а за т. зв. „недужну децу” установљује стручне специјалне школе или бар разреде.

Прашка општина шаље о свом трошку сваке године по неколико хиљада деце на опоравак, како у тако зване феријалне колоније, тако и у своја и туђа опоравилишта и санаторије, где се за сразмерно кратки боравак и мали трошак ојачава угрожено дечје здравље и спречава опасност тешких обољења, нарочито туберкулозе. Верујемо, а и уверили смо се, да ћемо са трошком који се благовремено даје за ову профилактичну здравствену бригу, уштедети општини не само знатне суме новаца за болнице, лечења и санаторије, него ћемо још и друштву спасити много радних сила и продуктивних живота.

Исто тако је прашка општина, из разлога социјално-превентивних, омогућила бројним мерама, нарочито даривањем и јевтином продајом грађевних места, изградњу на хиљаде хигијенских јевтиних станова а сама у том правцу учествује властитом снажном грађевинском делатношћу. Привредно најслабијим породицама омогућује здраво становање, додељивање станова уз јевтину кирију а породицама које нису у стању да плате кирију ради ванредних привредних прилика, пружа потпору за кирије. За лица која немају крова уредила је огромно преноћиште, које има по 800 кревета; за заштиту здравља сиротиње за време мразова је уредила Прашка општина грејанице у свима градским квартовима итд. итд.

У области бриге за шегртски нараштај подигла је савремено уређен Дом за шегрте, а поверила управу над њим Чехосл. Црвеном Крсту.

Исто тако су профилактички разлози руководили увођење општинске болничарске службе у сиромашним домовима и породицама, где је потребно преузети бригу око болесника, који нужно требају болничарске неге а који се не могу из каквих год разлога сместити у болници. Ова је институција, која делује уз учешће централног социјалног завода за осигурање као и Чехосл. Црвеног Крста, разгранала, у последње време, своје деловање такође и на друге чехосл. градове и постигла веома значајне резултате. Намеравамо увести социјалну службу по болницама као везу међу болницама, особама које се лече и њиховим породицама итд. итд.

Много се учинило али много више још остаје да се учини. Беде и патње је много, а данашње друштвено уређење, економско, редука, као и свако људско дело, је далеко од савршенства. Увек ће бити много тих, који ће требати помоћи туђе руке или целине. Савремено доба проповеда као свету дужност чисто

племениту човечност, која се манифестује у настојању, да свима буде боље, да свима буде живот сношљив.

Демократија, коју сматрамо као целокупно светско схватање социјалне правичности, а никако само као скуп формалних прописа, социјална демократија нас води ка потпуно новом схватању задатака и дужности државе и друштва. Социјални рад у демократској држави мора произлазити из потпуно других принципа, него што је произлазило језуитско добротинство у земљама са аутократским режимом. Основна начела демократије, прокламована у ембриону још за време Велике Француске револуције и у најстаријој демо-

„Масарикови домови”: деца се играју и сунчају после купања у шумским базенима

кратији света, у Уједињеним Државама Сезеро-Америчким, не наглашава само владу народа, него пре свега други део Линколновог гесла „владу за народ”. Демократија није само ствар гласања него настојање, да дођу до изражаја начела једнакости свих грађана, у потпуњена на другој страни принципом слободе. Ако у демократској држави треба бити одржана права хармонија између ових, делимично и супротних принципа слободе и једнакости, мора доћи до изражаја и треће, начело славног гесла велике Француске револуције — принцип братства. То значи, да сваки социјално свестан види у свом ближњем, пре свега, човека, биће, чији живот има за овога исту вредност као и његов властити живот. Зато наш велики Масарик у многим својим написима о демократији с правом спаја идеју владе свију људи увек са идејом социјалне хуманости.

Полазимо ли у својим огледима, а нарочито у својој практичној делатности од таквих принципа, видимо да она струка људског рада, коју називамо социјалним старањем, било да је спроводе појединци као добровољну бригу, било јавне корпорације (држава, општина и слично) као обавезну, добива у демократској средини сасвим изванредни значај, те се мо-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ра поставити на нову основу. Брига за људе „социјално слабе” који не могу, из ма каквог разлога, сами за себе и за своје породице да се брину, престаје да буде пуким манифестом *милосрђа боћатих и ситих* према сиромашним и гладним, него постаје дужност целог државног и друштвеног уређења према оном његовом делу, којему судбина није досудила најпотребније људско благостање. Прави човек мора бити свестан, да је целим својим животом везан везама солидарности са осталим друштвом. Мора схваћати да је за сва добротинства, која прима од друштва у којем живи, дужан одмену, коју друштву може пружити једино својим радом и својим жртвама у корист целине. Ове своје дужности према целини морамо бити тим више свесни кад узмемо у обзир, да највећи део људске беде и патње долази у данашњем друштвеном уређењу без кривице оних, који је подносе. Сетимо се огромних маса незапосленог радништва, које је жртва привредне кризе, а само је ничим није проузроковало. Потпуна примена социјал-демократских принципа значила би, заправо, допуњавање данашње формалне, политичке демократије, демократијом привредном и социјалном т. ј. у првом реду *привредну и социјалну једнакост чланова људскога друштва*.

А све док не дође до победе тога идеала социјалне правичности, не преостаје нам ништа друго, него ангажовати све снаге, које има демократско друштво, да се одстране тешке последице данашњег привредног хаоса. Ако не можемо да одстранимо савремену анархију у привреди, која је неминовна последица оболелог капиталистичког колоса, морамо барем одстрањивати беду и патњу, које проузрокује ова анархија. Привредни егоизам мора овако бити барем делимично изравнат систематском и неуморном социјалном бригом, која данас, пре свега, долази у помоћ жртвама капиталистичке привреде, која се у основи противи нашим гледиштима. Вероватно ће увек бити појединаца, који ће се и при бољем, правичнијем уређењу друштвене привреде осетити, могуће и својом властитом грешком, у беди и патњи. Помагати да се ублажи ова беда основна је дужност осталих, пошто је вредност човека вечна и стварно највеће мерило демократског рада за друштвену целину.

Овде желим да завршим ову своју мисао са једним цитатом из одличног дела „*Наши социјални проблеми*”, дела вашег социјалног писца г. Слободана Видаковића, који, као идеолог, данас успешно води комунално-социјалну акцију и сарадњу Свесловенских градова и њиховог Савеза. У његовој књизи, која својом вредношћу чини част словенској социјалној књижевности, а његова дела ми радо читамо, јер преко њих најбоље у Чехословачкој упознајемо ваше социјалне проблеме — г. Видаковић подвлачи:

„Социјална политика, која ублажује овај вихор беде и јада, који фијуче над главом патничког човечанства, заслужује да је са дубоким пијететом поздраве и најекстремније присталица класне борбе, као и најубеђенији конзерватори данашњег друштва”.

„Јер, зар има смисла живети у глибу и чекати боље дане, који ће доћи. Зар свака утрта суза са ока погаженог човечанског рода не значи један корак ближе ка пуној победи његовог економског ослобођења?! Зато је борба за решење дечјег питања, за сузбијање скупоће, за боље услове рада, за хигијенске станове и радионице, за бољу награду економски слабијим друштвеним редовима, за општу асанацију, за културан и еугенички препорођај града и села — социјално напредна, а не социјално реакционарна. Она није издаја прогреса, него стимулатор његов”.

„Социјална ће политика умањити непотребне потресе, ублажити многи социјални јад, довести нас до културне и привредне ренесансе, асанирати услове живота радних, стваралачких маса и наше деце, и подићи општи стандард нашег живота, да би тако били бар што год ближи сунцу и светлости!”

Дубока је то истина, коју овако тачно и лепо подвлачи г. Видаковић. Права социјална политика — то је основни постулат социјалне и економске правичности будућег друштва, које нам снажно и незадржљиво корача у сусрет. Данашње социјално старање претставља регенеративно мисионарство *нове културе* људскога рода.

Сваки појединац и свака друштвена целина пише својим радом и учешћем у области социјална старања суд над самим собом. Тај ће суд изрећи будућност и над нама. Он је у нашим рукама...

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Душан С. Николајевић.

претседник Културног одбора града Београда

Хлеб, Кров и лепота!^{*}

У историји људској увек је било оних који су били доле а чија је штурa материјална егзистенција пружала мало могућности за интензивнији душевни живот и његове радости. Па, ипак, није једна фраза кад се тврди да је сиротиња, која се јавља у капиталистичкој фази производње, најболнија. У марксизму је пролетаријат нешто туробно и статично. Историска улога пролетаријата у марксизму не долази толико из самог пролетаријата колико споља: мисија пролетаријата је, по Марксу, условљена економским законима. Ови закони су, по њему, сасвим независни од душе и воље људске. Маркс је снажан дијалектичар, али Маркс је, рекао бих, једну оријенталску фаталност снабдео силом неодољивих економских закона, а ове законе, недовољно психолошки, претворио у мотиве једнога мисионарства у коме живи атавистичка вера у и забрани народ. С економским човеком, како га баш сам Маркс схвата, нема и не може имати никакве везе мисија пролетаријата коју објављује Карло Маркс. По марксизму, све се више шири море беде људске. Оно не чује јауке људске и, неометано од дављеника, постаје све шире и све црње.

Животна радост душе сиротиње новог века све се више гасила. Душа сиротиње губила је ону ведрину без које нема живота. Машина, чији замах није ни слутео Карло Маркс, са своје стране доприносила је осплићавању. Све се више помрачивало социјално сунце. Уместо да буде добротворка човеку, машина је постајала човекова мучилица и експлоататорка, пењући, истовремено, број незапослених до неслућених размера.

Данас је свет у тешкој и опасној кризи. Машина посутала од ломљења костију и жеља људских. Много, врло много је гладних и обескровљених. У своме делу „Крај капитализма“ Фердинанд Фрид пише како се свет враћа номадству. Крећу се изнурене поворке с краја на крај Америке, земље новца. Многи и врло угледни писци, који сликају сиротињу савременог друштва, сасвим су пессимистични. Голсворти је дошао до закључка да је енглеска сиротиња коначно завршила свој психички живот. По Голсвортију, енглески пролетаријат је душевно дотучен и

сваки покушај усправљања свршава се неуспехом. Класе су одвојене, формиране насвагда. Енглески највећи романијер доказује како се класе не могу помешати, као што се вода и зејтин не стапају једно у друго. Кад се — вели Голсворти у своме делу „Браство“ — сталеж цивилизованих помеша са нижом класом рађају се само хаос и потреси који, ипак, не решавају ни једно животно питање. „Стање главне ствари остаје исто, само је расуло веће“. Свој пессимизам истерује Голсворти до краја. На једном месту он слика ову сцену: Мајка — пролетерка држи сасвим мало дете, а то одојче, које је тек јуче угледало света, напиње се, пропиње се свом својом слабачком снагом, као да се бори да се успуже до неке рупе која ће га склонити од живота. Сито гладног живота, оно би да се врати у мајчину утробу. „Тако је мало живело, али и то кратко време беше довољно“ — каже „класни писац“, како Голсвортиа зову...

Пролетаријат је, дакле, по врло угледном енглеском писцу, коме беше додељена и Нобелова награда, као неки од свих богова уклет свет. Материјална беда је, по њему, поништила душу, а особине енглеског народа чиниле су своје у формирању једнога сплина. Овај сплин је, као енглеска магла, полагао на напорни али и тупо једнолики живот енглеске сиротиње.

Мислим да је безвољност енглеске обамрле сиротиње, коју одвећ црним бојама а без довољног истинског и стваралачког човекољубља слика иначе одлични романијер Голсворти; мислим да је та пасивност енглеског пролетаријата морала донекле утицати и на Маркса у часу кад је, проучавајући у Енглеској однос рада и капитала, историску мисију пролетаријата условљавао искључиво економским факторима.

Студирајући америчке работнике, Херман Кајзерлинг, такође, запазио је тешки сплин душа и живота свих тих људи који, притиснути економски и досадом живота, неуморно пију јаке алкохоле. Поред ова два врло истакнута писца, и још неки модерни мислиоци су оспоравали и оспоравају сиротињи душевну динамику.

Маколико да је стање очајно, ипак, су сви ови интелектуалци у очајној заблуди. Њихов, ако бисмо тако могли рећи, социјални

* Говор претседника Културног одбора града Београда г. Душана С. Николајевића, одржан на свечаној седници Градског већа у част г. проф. др. Петра Зенкла.

нагон је закржљао, а у исто време се изопачио. Због тога они не увиђају да је човек једна недокучива тајна по томе што његова душа увек, и кад је готово умртвљена, носи у себи потребу сунца. Ипак је, и поред свог колебања од золинског натурализма до романтике, ипак је Аптон Синклер ближи истини кад у својој „Дунгли“, коју је посветио америчким радницима, пише преболну и пребедну биографију радника Литванца Ђарђиса, који је, и поред свих могућих и немогућих удара у животу, сачувао једну душу. Животни бродоломник Ђарђис вандрује и враћа се, али вечно тражи једно сунце. Опсажања Голсвортијева, Хермана Кајзерлин-

вечанску, коју подједнако мрзе и саможивост и глупост свих оних што изгубише смисао за вредност и лепоту спиритуалног живота. Социјални ведри дух мора напред, јер од његове победе зависи хоће ли Запад спасти своје културне вредности. Социјални радосни дух мора напред, јер иначе прети опасност од једнога система, који је у љутој заблуди кад мисли да боље друштво може настати ако се од западњачког света узме техничко постројење привреде и ако се оно напрегне до колосалних размера.

Модерни социјални дух велики је по томе што тражи економско уздизање оних који су доле а што у исто време не признаје да је економски момент главни. Насупрот болшевизму који тражи економску изједначеност, модерни социјални дух не захтева економску нивелацију. Он није под притиском економског момента. Верујући у човека, у човечју душу, модерни социјални дух с правом иште да се свима онима који су у беди ефикасно помогне и на начин који неће унижавати њихово достојанство. Социјални дух то тражи у *име душе људске*. Економске прилике морају омогућавати развитак. Сви људи треба да се духовно развијају и радују. Дух је радост, и духовна еволуција маса развезаће сплин о коме пишу Голсворти и Херман Кајзерлинг. Модерни социјални дух уздиже економски незбринутог човека до духовног човека. Сви људи без разлике, имају права на радост лепоте, и сви људи без разлике жуде за њом. Отуда су социјални радници који своје напоре улажу да одагнају сплин из душа оних које бије материјална мизерија, не само племенити апостоли, него и прави познаваоци човечанства. Прави познаваоци људи, прави људи и спасиоци. И ја сам срећан што ми је наш драги и поштовани претседник пружио прилику да поздравим једног таквог, правог човека, једног од оних који спасавају западњачко друштво од катастрофе до које би, кад не би било социјалног духа, поуздано довело тупо очајање маса. Ја сам срећан што могу да поздравим професора Петра Зенкла који у своме словенском срцу мисли једну велику и једну ведромисао. Ведро и спасоносно.

Петар Зенкл се као социолог надахнуо на духовним творевинама Томе Масарика.

Масарик је крупна фигура у духовном животу словенске расе. Он је религиозни рационализам Јана Хуса измирио с позитивизмом енглеским и, тако, од хуманости учинио једну реалну друштвену силу. Петру Зенклу припада част што је свом својом интелигенцијом, свим својим срцем и свим својим организаторским способностима, а са синовљом љубављу према Масарику, приводио у дело најлепшу и најблагороднију мисао оца Чехословачке републике, чијем високо хуманом раду има да се захвали што је наша данашња и, сигурно, вечна савезница пребродила многе тешке кризе

Са свечане седнице Градског већа гр. Београда: претседник Културног одбора, г. Душан С. Николајевић, говори о делима проф. д-р Петра Зенкла.

га, Гистава ле Бона, који, такође, ниподаштава масу, и других, могу бити само релативно тачна, али свет не живи чак ни од сасвим тачних опажања. Свет живи од вере у једно сунце које треба да греје све људе.

Да ли су песимисти у праву?

Економска мизерија усепла је нажалост, доста, али економска мизерија срећом није довршила своје разорно пословање. Свет данас преживљује своју, можда, најтежу кризу зато што је животна радост тешко оболела, али човечанству претстоји опет радост. Модерни ведри социјални дух, који све одређеније налази себе, постаје све активнији, борбенији. Он се мора орно борити за радост чо-

и што је великим корацима пошла у сусрет својој сјајној будућности.

*

Широм света још је увек небројено радника без посла, увелог подмлатка и посрнулим девојака на бучној улици и на пустој друму, болесних ван болница, онемоћале старости без крова, одојчади без млека, — али нам социјални дух, онај исти дух који је већ досад доста урадио и постигао, даје права на чврсту веру у бољу будућност.

Голсворти је причао о пролетерском ново-рођенчету које хоће пошто-пото да побегне од живота натраг у мајчину утробу. Насупрот тој језивој слици, модерни социјални дух усваја то сироче и уноси га у светле одаје Масарик-Зенклових дечјих склоништа и у т.зв. „светле куће“ француске филантропкиње Ивоне Сарсеј. Прозори су отворени, а по њима сунце сија. Социјални дух снопова зракова животодавног сунца расипље по деци коју би антисоцијална мрзовоља желела да врати у утробу мајчину, као да та благословена утроба није извор живота него мрачна гробница.

Унакрст света још је увек очајно много понижених и увређених. Њима треба помоћи, али помоћ, по Петру Зенклу, не сме бити милостиња. Она мора уздизати а не понижавати. У најновије време само још Аптон Синклер гледа тако јасно на социјални задатак друштва. У своме плану, званом Епик, Аптон Синклер се буни на милостињу која деградује човека. Говорећи о незапосленим у Америци, који су 1933 године достигли број од 12 милиона, и задржавајући се нарочито на Калифорнији, где је те године број незапослених износио читав милион, Аптон Синклер изрично вели, да милостиња крха карактер и да то ломљење карактера доводи градове, земље и државе до ивице банкротства.

Друштво ваља да своју хуманост пречисти до осећања дужности према онима који су у већини случајева незапослено погођени бедом. То чишћење хуманости од елемената који поништавају човечије достојанство, то је тек права хуманост. Онај који је способен да понесе ту и такву хуманост дохвата се виса са кога пуца видик човечанства. На томе вису сагледавамо ми истину, да истинско усправљање понижених и увређених и свих невољника не сме бити кочено ни партијским, ни класним, ни верским мерилом. Аптон Синклер вели да Епик прелази преко свих раса, преко свих боја и преко свих човечанских исповести.

Масарикова идеја хуманости је — како тачно каже професор Базала — противница духовној заосталости и мрачњаштву. Веран своме учитељу, Петар Зенкл је, говорећи о потреби да социјална мисија пређе преко свих нехуманих енергија које деле људе, нашао речи које убеђују исто онако као и Синклерове.

„Кад несрећа не познаје те разлике — рекао је Зенкл на једном предавању у Паризу — кад несрећа не познаје те разлике, рука, која треба да помоћ пружи, такође их не сме правити“.

Надкласна и надверска мора бити хуманост. Мора бити надкласна, јер има данас пуке сиротиње и у оним редовима где је још јуче нико није могао наћи. С ванредном племени-тошћу душе, Зенкл говори о тој сиротињи: она је срамежљива, крије се од света и безгласно трпи. Хуманост мора бити надверска. Оно милосрђе, које обухвата незбринуте људе само једне вере, није, уопште, хуманост. То је антисоцијалност. У тој антисоцијалности, против које се буни мучеништво Јана Хуса и слободна мисао Томе Масарика, долази до изражаја свирепа верска нетолеранција. То је мрачна сила која подрива оно што друштво чини целином и што начелу солидарности придаје његов главни значај. Верска широкогрудост је битни момент хуманости, а то нарочито ваља подвући код нас, где поједина друштва, организована на верској основи, заборавају на бесмртно и једино благотворно начело: човек је човек. Ово начело је наш песник и мислилац Његуш формулисао у дивној и полетној речи: брат је мио које вере био. Та реч чини сав симбол нашег народног апостола Светог Саве, у чијој се години ми морамо морално ојеквити и оспособити за активност која ће нашу отаџбину учинити још у већој мери земљом верске толерације и надверске социјалности.

*

У оквиру ове речи не могу се ређати све заслуге Петра Зенкла на пољу социјалном. Тако звани „Масарикови домови“ су прворедно дело. То је једна целина социјалних установа вароши Прага. Она се састоји из 21 зграде за које Зенкл у једној студији с правом каже да су зидане у миру класичне архитектуре. Водећи мотив ових домова је, по речима Зенкловим: ваздух и светлост, мир и чистоћа. Иза њих је шума. Мирна и блажена као с Беклинових платна. Класична архитектура и издашна зеленилом природа, — и „Масарикови домови“ чине част, не само Петру Зенклу, који је њихов творац и вођа, и не само граду Прагу, који је толико богат културним традицијама и тежњама да реши сложене проблеме социјалног живота једне модерне вароши, — него, исто тако, чини част и целом свету. И потпуно је разумљиво што је г. Ерио, који је у својим делима, нарочито у Еврепи, писао свој велики људски идеал, спонтано нашао акценте усхита пред Масариковим, пред људским домовима.

У предавању, које је 19 маја 1933 године одржао у Париском социјалном музеју, Петар Зенкл је објаснио зашто су ове установе назване домовима. „Назвавши их домовима, ми смо — каже Зенкл — хтели манифестовати жељу да сви они који су тамо смештени и који

ће тамо доћи, да сви, заиста, тамо нађу радост једног огњишта, пуног пажње и нежности“.

Деца и старци радују се сунцу и лепоти, а од некуд допире музика. Дете кликће, а старац се, осмехнут блаженим миром шуме, одмара од живота који му до ових домова не беше наклоњен.

И, тако, ако бисмо хтели да извучемо закључак из свега плодног рада Петра Зенкла, ми бисмо рекли да сви људи располажу подједнаким правом на хлеб, кров и на лепоту живота. И ми желимо да, после драге нам посете претставника братског Прага, наш Београд још шире развије заставу на којој ће бити исписана гесла: брат је мио које вере био, и: *хлеб, кров и лепота!*

Сав проблем данашњег човечанства састоји се у томе да надвладамо авет тупе, анималне суморије која пада на душу и која суши душу. Да се радујемо ономе што је над нама. Да се радујемо сунчаном небу и победи нашој над нашим саможивостима. Техника сваким даном врши прогрес који нас испуњава чуђењем. Она је оставила далеко иза себе и Жил Вернову фантазију, али је та техника још увек једно зло човечанства. Она је данас зло. Зло и за оне који су, благујући у њој, изгубили оно што човека чини срећним: социјални смисао, и она је, још више, зло за масу која је, било експлоатисана, било, уопште, избачена из строја што привређује. Техника мора постати једно добро људско, једна радост. Са коначном победом социјалног духа техника ће бити веселје Човека-Победника. Човечанству, дакле, треба дати радост. И неизрецива снага душе словенске расе ваља да се испоји у томе што ће она, која је тако много патила и чији су песници генијално изразили бол; што ће баш она, прекаљена кроз патње, унети праву, чисту социјалну радост у историју човечанства која је небројено пута била црња од црнила.

*

Г. Петар Зенкл је ђак Масариков, а следбеник политике г. Едуарда Бенеша. Г. Бенеш је у подједнакој мери и мудар државник и изванредно даровит дипломат који луцидно разуме моменте међународне политике, и један Словенин чија непрекидна активност тежи да доведе у хармонију интересе Чехосло-

вачке с интересима наше Југославије и да, тако, стабилизване и моћне, наше две словенске земље процветају на свима пољима, учествују у организовању светског мира и допринесу цивилизацији света.

Петар Зенкл није само мио и поштован гост у нашем граду. Он је нашу земљу задужио љубављу и радом за њу толико да је ушао у први ред и наших социјалних и културних радника. Он је помагао и помаже наше просветне раднике, а Петар Зенкл је и творац и вођа дома југословенских студената. Овај дом носи име Блаженопочившег Краља Александра Првог Ујединитеља и овај Александров колеж, технички савршено уређен и смисљено организован, осигурава нашим образованим младићима потпун културни живот.

Покојни Краљ наш имао је широке и топле наклоности према Петру Зенклу и његовим напорима, а Петар Зенкл је осећао све истинско испољинство оснивача Југославије и монарха чија је знаменита владавина мирила јачину државе са социјалним напретком. У часопису наше Општине, а у броју посвећеном Блаженопочившем Краљу, Петар Зенкл је написао успомене које га нераскидиво вежу за прворедну личност, не само југословенске, него и свесловенске историје. Своју незадржану љубав и оданост према Југославији и према Дому Карађорђевића не престаје да речито говори овај наш пријатељ, овај наш брат. У европској јавности он истиче високу и отмену фигуру Кнеза Намесника, за чији дух и за чији смисао за све што је лепо везује своје најсмелије наде сви добри синови наше простране Отаџбине.

И, поздрављајући браћством Петра Зенкла, ми смо сви уверени да ћемо погодити једну од његових најтоплијих жеља ако зажелимо да наш млади Краљ Петар II буде велики владар као Његов Узвишени Отац и да дочека ведру старост великога вође народа чехословачког Томе Масарика, чија душа и чији дух надахнуше словенског социјалног радника Петра Зенкла. У тој жељи је и жеља да за владавине Петра II дубоке, и политичке и културне везе Југославије и Чехословачке постану још дубље, а да социјални дух Томе Масарика нађе и у нашој средини тако сјајне заточнике као што је наш брат Петар Зенкл.

Др Милорад Станојевић,

начелник Министар. у пенз. и већник града Београда

Буџетска дебата у Београдској општини

I

Кад се целокупна овогодишња буџетска дебата, која је вођена у Београдској општини, посматра као целина, може се рећи да је била на достојној висини као што и сам предмет заслужује. Дискусија је била обилна и многострана. Говорило се о буџету са цифарске и рачунске стране, о његовој техничкој обради, о висини расхода, о изворима прихода и, у вези с тим, о економском стању Београда и његовог становништва. Даље, расправљано је о стању општинског санитета, о трошарини, о социјалном старању општине за београдску сиротињу и неупослено радништво, о станбеном питању и уређењу периферије, о електричној централи и осталим привредним предузећима Општине београдске. Најзад, пале су добре и плодноносне идеје о уређењу чиновничког и службеничког питања Београдске општине и у вези с тим, о општој реорганизацији комуналне администрације, итд.

Иако је цела дискусија, као што рекосмо, била на достојној висини и плодносна, како у погледу идеја и нових начина рада, тако и у погледу указивања на нове путеве и стремљења, којим се треба поћи у будуће, ипак је несумњиво, да је цела та дискусија била одјек општег тешког стања у коме се данас налази привреда Београда и његовог становништва. С једне стране имамо Београд као још неуређен и у изградњи недовршен град, са јако развијеним културним, социјалним и привредним потребама, а с друге стране имамо у Београду становништво слабе економске моћи, које је несигурно и несамостално у својим приходима. Београд је културно и политичко средиште наше државе са јако развијеним потребама у свима манифестацијама духовног и материјалног живота. Али, тај и такав Београд не може да задовољи те потребе услед слабо развијене привреде — занатства, индустрије и трговине — која једино може да даде подлогу за задовољење истих. Тај распон — буџетски дискретан — између потреба великих расхода и немогућности да се исти покрију садашњим приходима, дошао је до изражаја у овогодишњој буџетској дебати. Многи већници захтевали су (сасвим оправдано), да се терети трошарине, такса, цене електрици, трамвајском

саобраћају и води смање, али су истовремено стављали и многе амандмане у погледу повећања разних позиција расхода, те да би се подмириле најнасушније потребе Београда и његовог становништва. Заборављало се на старо освештано правило, да, ако се хоће да уради више, да се мора више и издати и веће жртве поднети. Ту нелогичност у захтевима за смањењем прихода и повећањем расхода, коју су неки већници учинили, констатовао је један од колега већника приликом специјалне дебате. Али та нелогичност је у ствари само израз тешких привредних прилика у Београду и неуређених управних и административних односа у самој Општини. Можда је при томе и несвесно играо и онај, у политици обичан момент, да претставници народа радо траже од јавног тела за свој крај што више, а да становништво оптерете што мање. То није само код нас случај, већ је обична појава и у другим земљама. Гледстон је једном у буџетској дебати енглеског Доњег дома упоредио Министра финансија са путником, кога су разбојници напали (тј. његове политичке колеге). Политичке колеге и сарадници министра финансија обично траже што више издатака на разноврсне потребе народа, али се устежу да томе министру финансија даду овлашћење за нове терете и намете.

Кад се хоће да врши анализа једнога буџета онда се мора водити рачуна о његовом облику и техничкој обради, о начину његовог доношења, о његовоме духу и суштини и, најзад, о резултатима који се хоће и желе да постигну. Буџет јавног тела је његово огледало, у коме се огледа културно, социјално и привредно стање, како те заједнице, тако и њених чланова. У буџету се може прочитати привредно стање, културна висина, социјални односи и политичка свест дотичног јавног тела и грађана који га сачињавају. Ово нарочито важи за општину, која је ближа и интимнија својим члановима, него што је то случај код државе која је, не само по своје пространству и обиму послова несхватљивија, већ је и по својој суштини један по све имагинаран појам. Дакле, према финансиском режиму — буџету — може се одредити природа и карактер једне заједнице, а то значи добро упознати ту зајед-

ницу. У упознавању једног јавног тела лежи гаранција за његов успех и напредак.

Али пре него што пређемо на анализу буџета Општине града Београда за 1935/36 годину, ми се морамо у главним потезима задржати на питању односа градске општине према држави и државе према општини, тј. на питању општине као самоуправног тела. Без самоуправе нема здравих комуналних финансија, као што и без добре и независне финансиске политике не може општина да одржи свој самоуправни положај на достојној висини.

II

Према Закону о градским општинама од 22 јула 1934 године, градови су самоуправна тела и правна лица по јавном и приватном праву. Градска општина је природна и економска заједница чланова настањених на градској територији, која је законом тачно ограничена и на којој се распростире њена власт. Без одобрења државе њена територија се не може увећавати, нити њена власт проширити ван утврђених јој граница. Као јавно тело, општина има своје сопствене сврхе и намере и њу је, као месну власт, створила држава, како у свом сопственом интересу, тако и у интересу саме те уже заједнице и њених грађана. Држава је један део своје власти и надлежности пренела на општину, давши јој аутономију, али је, истодобно, ту аутономију ограничила законским прописима. Према смислу и појму модерне државе, општина није могла да добије неограничену самоуправу, је би тиме била доведена у питање сувереност саме државе. Давањем неограничене, апсолутне аутономије општинама, држава би се у ствари распала на један низ ситних аутономних заједница, које би све скупна, у најбољем случају, сачињавале једну федерацију тих аутономних ћелијаца. Та и таква самоуправа одвела би општине и државу у анархију. Сувереност саме државе би била уништена, а уместо тога би се појавиле суверене општине, које би се међусобно могле одржати само путем физичке силе. Такви односи дали би нам потпуну слику средњевековних муниципалних државица.

Модерна општина нема претензија за таквом апсолутном самоуправом. Она не жели да се одвоји од државе и да се ослободи њеног надзора, нити, пак, да се лиши помоћи државе, која се испољава у разним моралним, материјалним и физичким облицима. Правним одвајањем од државе, општина би морала да узме на себе физичку одбрану своје егзистенције, зашта би морала да држи своју сопствену војску, авијацију и евентуално и морнарицу. То би било исувише скупо за њено малобројно становништво. Сем тога, општина одвојено од државе морала би да држи огроман кадар чиновништва за судску, извршну и административну власт, а да и не говоримо о другим потребама

једнога града на пољу хигијене, социјалног старања, финансиске, техничке и привредне делатности. Циљеви и задаци модерне градске општине су сасвим различити од оних средњевековних градова. Из тих модерних потреба и реалних привредних и финансиских односа произилази и правни положај данашњих модерних градских општина према држави.

Јачањем централне власти модерне државе у току 19 и почетком 20 века, знатно се изменио положај општине према држави. Модерна општина постала је правно и политички зависнија од државе и изгубила је свој „независан“ положај који је имала средњевековна градска општина. Али у толико је данашња општина постала сигурнијом према спољњем непријатељу, те је добила у времену и могућности да се сва посвети својим унутарњим задацима. Ти су задаци постајали све већи, опсежнији и компликованији услед развића трговине, занатства и индустрије и услед густог насеља каквог ми видимо у данашњим модерним, нарочито великим градовима. Зависност данашње општине од државе од користи је, како по државу тако и по градску општину. Градови су данас постали средишта политичке моћи државе, па чак шта више, држава црпи своју главну културну, просветну и привредну моћ из градова. Државна политика и комунална политика на територији градова, а нарочито оних већих, који преставаљају политичке, културне, просветне, привредне, финансиске, хигијенске, војне и административне центре државног живота, допуњују се и то, како у корист општине и њених грађана, тако и у корист државе и њених становника. Нема ни једне мере, коју би држава у циљу својих политичких задатака предузела на територији једне општине, а да у исто време не користи ни самој дотичној општини, као год што и здрава комунална политика доприноси величини и моћи саме државе. Успех државе је истовремено успех и самих општине и обрнуто. Држава изградњом саобраћајних средстава: железница, путева, речних, поморских и ваздушних линија необично повољно утиче на развитак градских општина. Тако исто и резултати комуналне политике градова, а нарочито престонице, доприносе сјају и величини државе. Зато је њихов обострани задатак, да се свесно допуњују и међусобно координирају у постигнућу својих циљева.

Основица новог Закона о градским општинама је самоуправа тј. дато је право грађанима сваке општине, да сами управљају унутрашњим градским пословима. Изабрани већници — веће — на челу са претседником сачињавају органе градске општине. Грађани узимају учешћа у управљању општинским пословима индиректним путем, поред стручних, за комунална питања образованих и плаћених чиновника. Веће контролише и руководи, посредним путем преко претседника, пословима у општи-

ни. Послови градских општина су двојачке природе: а) послови који се тичу непосредно интереса градске заједнице и који се односе на економски културни и социјални напредак дотичног града и б) послови и дужности, које им је држава путем своје власти, а према постојећим законским прописима, наметнула да их уместо ње врше. Послови прве врсте су факултативног, а ови други су облигаторног карактера. У првом случају су градске општине самоуправна тела, а у другом случају су основне јединице државне управне и судске власти. Градске општине подлежу надзору државе само као самоуправна тела, док остале послове облигаторног карактера општине врше као саставни делови опште државне судске и административне власти. Ако би државна надзорна власт, у вршењу свога надзора, прекорачила границе закона, општина као самоуправа ужива заштиту административних судова. Али право жалбе општине по закону предвиђа се само у случајевима оних послова, који општини припадају као самоуправном телу тј. при радњама које су факултативног карактера. У оним пак случајевима и пословима, које општине врше као основне јединице државне власти, места жалби нема, већ се понашају према држави као и остали потчињени државни органи.

Делокруг рада градске општине, као самоуправног тела, је веома обиман. Чланом 88 Закона о градским општинама набрајају се послови, којима се град, као самоуправно тело, може бавити, али ти послови нису лимитативно набројени, већ се истичу као послови који „нарочито спадају“ у делокруг рада градске општине. Овде имамо слично случају прописима немачког комуналног законодавства, према коме је општинама све одобрено што није изриком законом забрањено. У енглеском законодавству је ипак обрнут случај: општинским самоуправама је све забрањено, што им није изрично у закону одобрено. У Француској, самоуправа је пригушена јаком централном влашћу државе и свемоћу бирократије. Тамо општине стоје под непосредном контролом државне власти. У Француској ни сам народ није расположен према самоуправном начину управљања општином и округом. Народ тамо више воли да се њиме добро управља, него да се изложи евентуалној рђавој својој сопственој управи. Њему је милије, да послови у округу и општини иду како треба, него да задовољи своју сујету да он сам њима управља¹⁾ но који се што пре морају ревидирати.

Наш Закон о градским општинама је нека средина између немачког и француског комуналног законодавства. У погледу вршења својих самоуправних послова ближи је немачком законодавству, у погледу надзора државне власти, ближи је француском законодавству.

Али и крај свих својих великих и многобројних недостатака наш Закон о градским општинама задовољава потребе локалних самоуправних тежњи нашег народа, бар у колико се тиче делокруга рада. Што се, пак, тиче унутарњег рада и организације самог поглаварства, наш Закон о градским општинама не даје довољно гаранције за правилно вођење општинских послова. Једини политички орган градске општине је веће. На челу већа стоји претседник, као политички претставник већа, који је у исто време према чиновницима њихов шеф и шеф администрације градског поглаварства. Пред веће се стављају на решење поједина питања, али цео ток послова и извршавања одлука већа налази се ван политичког утицаја већа. Чиновник доиста одговара дисциплински и кривично, али политички сасвим природно није одговоран. За његов рад политички је одговорно веће. Могу сви чиновници бити савесни и да правилно раде своје послове, па да ипак комунална политика дотичног градског већа не буде задовољавајућа. И сам претседник, као једини политички функционер, у поглаварству не може да се снађе у мору аката, поред иначе толиких његових дужности: репрезентације, пријема публике, руковођења седницама и томе слично. За олакшавање послова већа постоје у појединим грама градског поглаварства посебни одбори „у које се могу бирати лица која нису чланови градског већа“. Сви ти поједини стручни послови разних одбора нису ничим повезани у једну целину, која би имала да буде израз једне вољне и свесне комуналне политике дотичне општине, сем личности претседникове. Али, као што рекосмо, он је толико преоптерећен, да не може да буде спона између свију одбора, већа и чиновништва, те се према томе воља грађана у вођењу комуналне политике може, а то по правилу и бива, расплинути у личном нахођењу чиновника или појединих одбора. Стога смо мишљења, да, кад већ закон није предвидео инстанцију општинског суда, градско веће изабере из своје средине пет до седам већника, који ће заједно, са претседником и потпретседником, сачињавати политички одбор за вођење комуналне политике. Ова инстанција је, по нашем мишљењу, неопходна за Београд и још неколико већих градова наше Отаџбине. Овај одбор за комуналну политику имао би да буде жижа, кроз коју би пролазили сви импулси, који би од извршних органа градског поглаварства ишли ка већу, и све одлуке и идеје, које би од већа ишле ка извршним органима. На тај би се начин створио непосредни политички одговорни фактор за вођење комуналне политике, како пред грађанима тако и пред већем. У исто време, овај одбор и поједини његови чланови, били би непосредни политички надзор над административним органима — над општинском бирократијом. Тиме би се,

¹⁾ Демс Браје: Савремене демократије I. сто. 440—449.

што је најглавније, избегли било сукоби, било споразуми између појединих већника и чиновника.

III

Као што смо горе навели, овогодишња буџетска дебата дала је добре резултате. Расветљено са разних страна, финансиско и привредно стање Општине града Београда, као и њених грађана, даје нам слику која није ни мало ружичаста. При дебати о доношењу новог буџета неопходно је имати при руци, поред новог пројекта, и завршне рачуне за прошлу и раније године, те да би се могло са више сигурности говорити о предвиђањима за идућу буџетску годину. То су два битна саставна елемента једногодишњег финансиског плана — буџета — једног јавног тела. Сем тога, једно јавно тело треба да има и један дугогодишњи финансиски план, који има за задатак велике опсежне радове, а који се не могу подмирити из редовних годишњих прихода. Издаци за те опсежне ванредне радове долазе до изражаја или у годишњим буџетима, као ванредни издаци (који се опет морају покрити ванредним приходима), или као засебни финансиски план који, поред годишњег буџета, постоји као засебан прорачун.

Овде ћемо изложити природу овогодишњег буџета, нарочито у вези са приходима.

А. Буџет за 1935/36 годину

Најважнији догађаји у току једногодишњег живота једне комуналне заједнице је доношење буџета. То није само стога, што тај моменат добија као неки изглед свечаности и што претставници народа изnose пред јавност и пред грађане своје принципе, осећања и тежње у погледу вођења комуналне политике, већ нарочито због тога, што се тиме непосредно дира у врло осетљиви део живота сваког грађанина, у његове приватне интересе. Свака породица једне комуналне заједнице при доношењу буџета има своја очекивања, надања, радости и жалости, већ према томе да ли ће имати да своје сопствене приходе ускрати за рачун општинског буџета, или ће подношење жртва бити олакшано. Из тог разлога, буџет једне општине треба да буде јасан и сваком приступачан. Јасност, прегледност и јавност су први услови једног доброг буџета. Нова општинска управа дошла је пред крај године, те се није имало времена да се да један јаснији и прегледнији буџет и чија би техничка обрада била без икакве замерке. Али у упоређењу са затеченим пројектом, који је стара управа оставила у наслеђе новој, данашњи буџет Општине града Београда претставља један несумњив напредак. Иако је рађен у брзини, овај буџет је рађен солидно, са добрим и промишљеним предвиђањима. Предвиђања су чињена не само на основу прошлогодишњег ис-

куства, већ и с погледом на будућу реорганизацију административне и финансиско-привредне службе у Београдској општини. Буде ли се спровела ова реорганизација како ваља, у потребном опсегу и рационално према свима узелним прописима једне добре установе, онда ће, несумњиво, овај буџет престављати један нов датум за комуналну политику Београда.

При посматрању општинског буџета Општине града Београда, треба узети у обзир ове чињенице:

- 1) краткоћа времена за његову израду;
- 2) привредна депресија Београда и финансиска немоћ његових грађана;
- 3) за израду доброг буџета потребно је доста времена за преустројство расхода и реформу на пољу прихода, који би били рационалнији и правичнији с погледом на имовну способност разних слојева грађанства и, најзад,

4) да није било времена за реформу администрације и преуређења службе у градском поглаварству, те је овај буџет у ствари констатација фактичног стања, које је затечено при ступању на дужност нове управе.

Ако се буду спровели сви намеравани реорганизациони послови, можемо се надати добрим и рационалним уштедама у расходима, што ће свакако омогућити веће инвестиционе радове, него што су буџетом предвиђени.

а) Расходи

Расходи у буџету једнога јавног тела обично су следећи:

- 1) лични расходи без којих једно јавно тело, као организација, не може да постоји;
- 2) материјални расходи, који су доказ висине на којој се налазе наше културне, социјалне, техничке и привредне потребе, и
- 3) расходи за отплату ранијих зајмова (ануитетна служба).

Од 310,341.959.— динара расхода овогодишњег буџета, на личне расходе иде 84,476.319 динара, материјални расходи — редовни и ванредни — 133,532.950.— динара и ануитетна служба 92,332,690.— динара. Нешто више од 40% изnose расходи на материјалне потребе, а 60% пада на личне потребе и ануитетну службу. Сам овај факат је довољан, да се забринемо за финансиско стање Београдске општине. Овај распоред расхода јасно нам показује, да се општина у много већој мери брине за одржавање садашњег стања Београда, а старање за будућност општина је засад морала да отклони. Сматра се, да је добра она политика, која пропушта да свако време носи своје бремене, али ако се ми ограничимо само на старање око садашњости, ми ћемо спречити будуће генерације нашег народа да обаве своје друге, веће, компликованије и замашније задатке, који им претстоје. Том политиком старања за садашњост ми спречавамо напредак и успех

будућег Београда. Кад се од поменути суме материјалних расхода одбију расходи на бензин, канцелариски материјал, кола, аутомобиле, огрев и осветљење, одржавање чистоће и разне друге сличне потребе материјалне природе, онда стварно остаје врло мало за изградњу и одржавање објеката у Београду. Расходи су нерационално и нецелисходно распоређени. Да би Београдска општина могла својим буџетом у овој години да учини веће успехе у погледу подизања материјалне, духовне и моралне културе, као и социјалног нивоа својих грађана, потребно је учинити следеће:

1) ревидирати плате и принадлежности вишег особља;

2) ревидирати број особља и његов рад направити интензивнијим;

3) ревидирати неправичне пензије и сталне помоћи у виду пензија;

4) набавке, оправке, изградње и разне куповине ставити под контролу најбољих и најсавеснијих, а истовремено да општина одговара редовно својим обавезама, те да не би за њу било 50—60% скупље него што је то за приватне, и

5) ануитетну суму смањити конверзијом дугова тј. претворити краткорочне у дугорочне зајмове.

Ревидирати у издацима све оно што није продуктивно, социјално, економски, просветно, хумано и т. д. оправдано, то ће бити задатак новог већа. Спровести правичну и рационалну ревизију у издацима и наћи нове изворе за нове радове у Београду, створити позитиван систем потреба и радова наше комуналне заједнице, створити свесну комуналну политику како у погледу радова, тако и у погледу запослења у корист Београда и његових грађана, не узимати на себе никакве задатке ни материјалне, ни персоналне природе, који по природи својој припадају држави, ето, то је циљ коме мора нова општинска управа да пође. Београд је већ и по своме политичком положају морао да узме на себе извесне задатке, који припадају држави, јер се он појављује у двојству као град и као престоница државе. Али, захтевати да Београд и преко тога иде даље, те да решава персоналне и материјалне задатке, које треба да сноси цео наш народ и наша краљевина Југославија, значи не желети његов просперитет.

Тежина терета општинског буџета није у његовој величини, већ у тешким привредним приликама у којима се налази становништво Београда и у неправичности распореда терета на поједине слојеве становништва. Од 310 милиона динара расхода долази нешто више од хиљаду динара на сваког становника. Та сума у апсолутној својој висини према оптерећењима других великих градова у Европи, не претставља велики терет, али када се релативно упореде београдске и европских градова при-

лике, — онда можемо да сведемо то посматрање на следеће:

1) да је Београд богатији децом испод 16 година, која не привређују или тек слабо привређују, а да је у европским градовима сконцентрисан већи број одраслих, за привређивање способних, радних руку;

2) привредни живот великих европских градова је интензивнији и, да се тако изразимо, привреднији него што је то случај у Београду, тј. производни капацитет једног становника европских градова је много већи него једног Београђанина;

3) буџетски терети у Београду су неправичније распоређени у односу на поједине слојеве друштва, услед тога што посредне дажбине доминирају (80%) у приходима буџета Београдске општине, док су у европским градовима, нарочито немачким, претежни непосредни порези;

4) расходи у буџету Београдске општине нерационално су предвиђени на персоналну и ануитетну службу, тј. на пасивне елементе буџета, а на активни, радни део, на материјалне расходе иде сразмерно врло мало и, најзад

5) што се криза у Београду, као граду и престоници једне земље аграрног карактера, манифестовала депримирајући, и то утолико више, што Београд нема индустријски карактер, већ по својој привреди припада средњој и ситној производњи.

Са ових разлога мора се комунална политика Београда побринути да се Београду да нов замах и нов полет на привредном пољу и да се његово привредно, а нарочито индустријско развиће, подстакне свима сретствима која стоје на расположењу једној доброј, свесној и рационалној комуналној политици.

Б. Приходи

Приходи за покриће горњих предвиђених буџетских расхода следећи су: од опште управе 148.605.531.— динара; од привредних предузећа (трамваји и осветљење, управа водовода и кланица) 161.736.428.— динара. Привредна предузећа дају чист приход и то: Дирекција трамваја и осветљења у округлој суми 5.000.000.— динара, за толико је и Управа водовода пасивна, те јој се, за попуњавање дефицита, толика сума дотира из општих прихода. За кланицу је предвиђено да ће плати 7.107.251 динара чистог прихода. Дирекција трамваја и осветљења још уз то инвенстира из својих прихода 2.200.000 за израду нових пруга и још 7 милиона динара за отплату попадајућег јој ануитета за раније зајмове, која сума ранијим буџетима није била предвиђена. Дакле, чист приход, који сва три привредна предузећа Општине града Београда дају, износи по прилици онолико, колико износи чист приход кланице.

Приходи Општине града Београда из опште управе, као што рекосмо, износе 148.605.531

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

динар а од тога долази: на трошарину 74,758.60 динара (нешто више од 50% прихода); од такса 30,510.000 динара, од санитарских и гробљанских такса, чишћења улица и техничких објеката и разних услуга (заједно са 10 милиона од наплате за израду тротоара) 21,497.000 динара. Дакле, приходи од трошарине и од такса дају Општини града Београда око 80% свију прихода. Приход од 20% приреза на непосредни порез предвиђен је у 12,839.314 динара, а приход од општинске имовине предвиђа се у 5,301.000 динара, а од хартија од вредности Општина Београдска има да добије 2,314.217 динара.

Из предњег се јасно види распоред намета. Очигледно је, да посредни намети играју пресудну улогу у „пореском систему“ Београдске општине. Посредни порези су аристократског порекла и уперени су на то, да их сносе широке народне масе у интересу привилегованих слојева друштва, непосредни терети су демократског порекла и имају широку социјалну подлогу и њих сносе богати слојеви у корист регулација социјално-политичких односа у друштву. Да би се широки народни слојеви подигли на виши културни ниво, да би породице сиромашних и средњих слојева друштва могле одгајити своје чланове, да би њихова деца постала духом, телом и моралом здравија и узвишенија генерација нашега народа, потребно је да се њихов доходак, што је могуће више, ослободи од неправичних посредних намета. Ово је нарочито нужно данас, кад су њихове наднице и приходи на веома ниском ступњу и ни приближно не достижу реални минимум за нормално одржавање њихове егзистенције.

Данашњи систем прихода Општине града Београда је неподесан и његове су мане следеће:

1) као нерационалан, овај систем ослобађа терета имућне класе, које би желеле да играју доминантну и водећу улогу у друштву, али се постиже баш обрнуто, јер услед развијене политичке и социјалне свести грађана, углед добијају баш они слојеви, који подносе веће терете за заједницу;

2) као неекономски, спречава привредно развиће Београда, и стога и видимо да се у њему привреда не само не развија, већ се повлачи ван његових граница. Занати су у нагло опадању, индустрија се не подиже, а ранији трговачки углед Београда, као трговачко-дистрибутивног центра, пао је до обичног локалног значаја;

3) као антисоцијалан, систем посредних терета утиче дегенеришући на сиромашне слојеве и депопулишући у погледу становништва Београда, те тиме доводи у питање и цео престиж Београда и као престонице, и као модерног великог града.

Сем тога, посредни терети су и неморални, а ово нарочито важи за трошарину, која, и по своме карактеру, и по начину наплате, и по висини стопе оптерећења појединих артикала, дејствује деморалишући како на финансиске органе општинске, тако и на пореске субјекте који те терете треба да сносе. Хенрих Цорџ, американски социолог и економиста, каже, да су американски порези, махом царине и порез на намирнице, врло подесни за стварање расположења за корумпирање чиновника. Тај порески систем потискује честитост, подбада на превару, даје премију кривоклетству и код њега су закон и правда веома удаљени једно од другог.¹⁾ Слично о посредним порезима, писао је и отац политичке економије Адам Смит, у свом славном делу: „Испитивања о природи и узроцима народног благостања“.

Овде ћемо навести класичан пример описа посредних пореза, којим Енглеz Сиднеј Смит савршено илуструје дејство пореза на потрошне и употребне предмете живота. Он вели: „Ми плаћамо порезе на сваки предмет који узимамо у уста, који покрива наша леђа, који је на нашим ногама, на сваки предмет који нам је мио да га видимо, да га чујемо, да га осетимо, да га помиришемо, да га опицамо, који нам топлоту и светлост даје, који нам служи за путовање, на сваки артикал који је на земљи, под земљом или у води, на све што у земљи производимо или из иностранства доносимо, на сваку сировину и на сваку нову вредност коју труд и вештина стварају, на све што повећава апетит богатога и што му повраћа здравље, на приход судије и на конопац обешенога, на со сиромашнога и на зачин богатога, на сваки ексер мртвачког сандука и на свадбени вео младе, у постељи и при столу, стојећи и лежећи, увек плаћамо ми. Мало ћаче игра се опорезованом играчком, младеж тера опорезованог коња, опорезованом уздом по путу који је такође опорезован. Умирући Енглеz сипа лек, за који је платио 7%, у кашичицу за коју је платио 15%, онда поново легне у постељу за коју је платио 22% и испусти душу на руке неке болничарке, која је платила 100 фунти за привилегију да га пошаље у гроб. Његове врлине, за успомену потомству, урезају се на опорезованом мермеру и враћа се својим претцима и тиме је избегао сваком даљем опорезовању.“¹⁾ Један Холанђанин који поједе једно јело од рибе, плаћа 30 разних врста порезе. Код нас у Београду, сматрам, да не би било опортуно израчунавати колико врста пореза плаћа један човек при јелу...

IV

Као што смо горе истакли, најглавнији приход Општине града Београда даје троша-

¹⁾ Henry George: Fortschritt und Armut (Reclam) S. 443.

¹⁾ Béla Földes: Finanzwissenschaft. Jena 1920. S. 481—482.

рина. Трошарински приход је, тако рећи, кичмени стуб финансија Општине града Београда. Из генеологије и историског развића ове пореске институције може се закључити њена суштина, па ако хоћете, и њена нецелисходност за данашње привредне, социјалне и политичке односе.

Трошарина је један од најстаријих намета који се појављује у историји финансија. Још у почетку 13 века појавио се овај облик опорезивања у немачким градовима, под именом „акцизе“ и „Ungeld“. Средњовековни градови су постојбина ове врсте опорезивања, и то оних градова на територији Немачке, Аустрије и Енглеске. Романским земљама је ова врста порезе била непозната. У колико се у градовима Средњег века јаче развијала привреда — занати и трговина — тј. у колико се више изилазило из стања натуралне привреде и улазило у новчану привреду, у толико је и трошарина хватала маха. Првобитно је трошарина била порез на алкохол и алкохолна пића, па се тек у току 17 и 18 века развио у прави порески терет на све предмете потрошње, употребе и саобраћаја. Многи писци тога доба су чак мислили, да је трошарина таква врста порезе, која ће моћи да замени све остале врсте порезе. Њихова очекивања нису се остварила. Током 19 века развија се све више и више индустрија и слободна трговина, којима су све царинске односно трошаринске границе на једном привредном подручју биле само сметње за њихово правилно и брзо развиће. Стога је ова врста опорезивања морала да уступи место другим облицима порезе, а трошарина се одржала само у најрудиментарнијем облику.

Разлози због којих се трошарина не може у новим привредним односима да одржи следећи су:

1) развитак индустрије и трговине захтева већа, законски и привредно, једнообразна подручја, те да би се могли кретати слободно и несметано;

2) покупљује потрошњу добара, па према томе, смањује или бар спречава производњу истих, а тиме се ремети цео привредни развитак;

3) прикупљање и наплаћивање овог намета је врло скупо и услед тога непрактично, те се увидело да је боље заменити га другим врстама порезе и, најзад

4) увидела се неправичност овог пореза јер он, као посредан и преношљив, притиска на сиромашне слојеве становника¹⁾.

У колико је социјална свест о заједници постајала јача, и у колико су, услед тога, правичност и правда долазили до јачег изражаја, у толико се све више напуштао пут посредних пореза и прибегавало се непосредном опорези-

вању непокретности, радиности, капитала, прихода, земљишне ренте и томе слично. Непосредни порези су, као што смо горе истакли, не само правичнији и моралнији, већ се махом лакше прикупљају и убирају, са много мање расхода, те према томе много већи проценат прикупљене порезе иде на сврхе, којима је и намењен. Могућност деморалисања и корумпирања, како финансиских функционера тако и финансиских субјеката, знатно је мања код непосредних пореза, а у колико би их било, много им је лакше ући у траг и онемогућити их.

Као што смо горе истакли, трошарина је, по своме појму и пореклу, била порез на грађане са подручја једног града. Из наведених разлога она је, баш у земљама где јој је и порекло, изгубила тај свој значај. Код нас пак поред појма фискалног терета, трошарина добија још и значај заштите производа са трошаринског подручја и тиме се приближава појму царине. Ево једног примера. „Занатлија“, службени орган Земаљског савеза занатлијских удружења, који излази у Београду, вели: „Као произвођачи, занатлије су директно заинтересовани пре свега код вођења трошаринске политике. Од правилног вођења ове политике у многоме зависи развој и просперитет занатства.“ ... „За занатство је од капиталног значаја којом ће се трошаринском стојом оштететити сировине, а којом финални производи. Интерес је занатства да се први ослободе трошарине, а други јаче оштеете. Такво вођење трошаринске политике може имати за последицу јачање приређивачке радиности у градовима, у првом реду занатске.“¹⁾

Из смисла и духа овога написа јасно је да се трошарина не посматра као једна фискална мера, као порез, за подмирење финансиских потреба комуналних тела, већ као заштитна мера против привредних предузећа — занатских и фабричких — ван трошаринског реона. Овакво посматрање трошарине је неправилно, неправично и несаслагасно са данашњом привредном структуром друштва и са социјалним и правним уређењем државе. Велика се неправда чини и самим занатлијама, кад се овако ствари посматрају, а нарочито оним који се налазе ван трошаринског заштитног зида. Кад се овакви написи читају, пред нашим духовним очима се појављује Средњи век у свој својој „идилчној лепоти“, али која је већ давно потамнела, и која се да назрети само као неки сан или као давно минула драга успомена. По нашем мишљењу, такве „лепе“ слике прошлости данас нам се приказују као некакви фантоми, који нису у стању да испуне садржину данашње привредне политике једнога стањења, а још мање целог друштва. Све занатлије наше домовине имају, у својој огромној већини, заједничке интересе и као произвођа-

¹⁾ Види „Akrise“ чланак у Handw. d. Staatsw. IV Auf. S. 205.

¹⁾ „Занатлија“ од 24 фебруара 1935 г. Год XIV. бр. 8 (курзив је наш).

чи и као потрошачи, и не могу се делити на оне у трошаринским реонима и на оне ван њих, те је према томе „за занатство од капиталног значаја“ да не буде трошарине на целокупном подручју наше Отаџбине. Горња логика „Занатлије“ је тачна, кад се односи на царинску политику државе и то само донекле.

Из предњег је јасно, да трошарина као заштитна мера нема свог оправдања у данашњим привредним односима и лаћати се тога значи тражити повраћај давне и тамне прошлости. Трошарина може имати само фискални значај и њено постојање је само у толико оправдано, у колико је она социјално правична. Ако на пр. трошарина оптерећује сиромашне слојеве друштва, онда је она социјално неправична те се, према томе, не може правдати, нарочито у данашњим привредним приликама. Има, додуше, и таквих артикала које троше широке народне масе, као на пр. ракија, али је трошарина на исту социјално оправдана. Тако исто су и монополи неправични, али је монопол на дуван један од најправичнијих намета. Из тих разлога кад се буде говорило о социјалној оправданости трошарине, не треба се обазирати на то, који слојеви друштва сносe исту, већ на неопходност по живот појединих потрошних и употребних предмета. Београдска општина стоји пред реформом трошаринске тарифе у правцу смањења појединих трошаринских ставова. При том послу треба да се узму у обзир следећи принципи:

1) предмете (потрошни и употребни), који су неопходни за опстанак физичког живота човека, као и нужне предмете за његово културно и просветно усавршавање, требало би потпуно ослободити од трошарине;

2) предмете од другостепене важности по човечји живот и његово културно и просветно усавршавање, требало би оптеретити али знатно мање него што је то случај у садашњој трошаринској тарифи, и

3) предмете луксуза, који су безначајни по физички, културни и просветни напредак човека и његово породице, као и предмете, који су му штетни (алкохол и алкохолна пића), требало би знатно оптеретити.

Тако исто и све предмете, који посредно или непосредно дају полета развићу привреде у Београду, требало би слабо оптеретити трошаринским ставовима, те да бисмо и том мером, потстичући привреду, потпомогли развиће привреде наше престонице.

Ово смањење, односно укидање трошаринских ставова, ваљало би да иде сукцесивно са тенденцијом да се трошарина у Београду потпуно укине и замени новим непосредним наметима, који би боље одговарали привредним и социјалним односима данашњице. Та замена трошарине новим наметима имала би да иде постепено и да, тако рећи, нови директни намети, на место трошарине, урасту у склоп фи-

нансиског система општине београдске. Тиме се не би извршио никакав поремећај у притицању прихода, па према томе ни у редовном функционисању административног апарата општине и извршавању њених комуналних задатака.

Трошарина је једна средњевековна институција и њу је немогуће одржати у данашњим привредним и социјалним односима, као што је немогуће, без опасности по безбедност државе, иставити средњевековне тврђаве против модерног оружја. Циљ комуналне политике једног великог града није да пошто-пото дође до финансиских средстава, већ да омогући развиће привредне делатности и насељавање и одгајивање телом, духом и моралом здравог становништва на својој територији. Трошарина, као што смо видели, има баш супротно дејство и због тога би је, временом, требало заменити другим облицима и врстама пореза, који ће за привреду бити подеснији, а за становништво сношљивији. Не буде ли се ово учинило, онда ћемо, по мом уверењу, задржати развиће Београда, нашег југословенског политичког средишта, а то би свакако имало неповољне реперкусије на унутарње (а ако хоћете и на спољне) политичке односе наше државе.

V

Постепеним смањењем трошаринских ставова и, најзад, укидањем трошарине као врсте оптерећења, морају се уводити друге врсте пореза за покриће редовних издатака градских комуналних тела. Комуналне финансије градских општина заснивају се на пропису чл. 116 Закона о градским општинама. Специјално финансиско законодавство о градским општинама не постоји, што свакако претставља велику сметњу за развиће наших градова. „Приходе града сачињавају: приходи од градске имовине и предузећа, приходи од уложеног новца и други приходи. За покриће својих потреба градови могу уводити прирезе на непосредне државне порезе и градске посредне порезе (трошарину и др.) и таксе“. Овај пропис чл. 116 Закона о градским општинама не само да је недовољан, несавремен и несоцијалан, већ је истовремено увођење предвиђених дажбина условљено одобрењем Министра финансија. Као такав, овај финансиски систем је нееластичан, те не даје маха развићу комуналних финансија. У том погледу овај законски пропис је сличан пропису чл. 128 Закона о општинама од 5 јуна 1903 године, који је важио за предратну Краљевину Србију. Данас је такав пропис несавремен те је с тога неопходно потребно, да се донесе посебан Закон о финансијама градских општина, којим би се утврдило право градских јавних тела, како у погледу изнајмавања извора прихода, тако и у погледу оптерећивања грађана. Комунални порези су скоро истоветни као и државни, те с тога не може бити речи о не

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ком потпуно самосталном финансиском режиму комуналних тела, већ се мора исти потчинити државном финансиском систему. Као што и политички (у погледу самоуправе) општина не може под данашњим околностима да постане потпуно самостална, тако и у финансиском погледу општина мора остати везана за финансиски систем своје државе. Желети је, да та зависност и потчињеност у финансиском погледу буде што је могуће мања, јер је то од користи за државу, као и за општину.

Ми смо раније видели, да су директни порези подеснији за комуналне приходе, као што је то случај и за државне финансије. Али се и од ових морају бирати они, који су подеснији и целисходнији. Хенри Џорџ¹⁾ сматра, да су они порези добри, који испуњавају следеће услове:

1) да оптерећују што је могуће мање производњу;

2) да се могу јевтино и лако прикупљати, да падају непосредно на оне који их плаћају и да од народа наплаћени износ припадне влади, за државне сврхе;

3) да су тачно утврђени, те да се чиновницима даде што је могуће мање прилика за тиранију и корупцију, а пореским платишама што

¹⁾ Henri George: Fortschritt und Armat (Decläm) S. 434.

је могуће мање искушења, да закон погазе или га обиђу, и

4) да равномерно оптерећују грађане.

То би имало да буде руководно начело при реформи комуналних финансија. Од тога ће зависити и успех комуналних тела. У ранијем нашем напису²⁾ извели смо, да је један од главних извора за подизање модерних градова порез на земљишну ренту. Тако исто и г. Слободан Видаковић³⁾ је изнео један нацрт о преуређењу комуналних финансија наших градова. Тиме је довољно указано прстом, кроз часопис Београда, шта меродавни фактори треба да ураде у овом погледу, ако се жели да наши градови постану модерни и напредни и да у истини буду жижа политичког, привредног, просветног и културног напретка нашег народа. За Београд је нарочито ово веома хитно и горуће питање. Ово питање не трпи одлагања и свака инерција у овом погледу може да буде судбоносна за престиж престонице. Ми смо на прекретници, када се морамо одлучити: или жртве и стваралачки рад, или живети без отпора и стварања. Ми не можемо више седети и чекати јер нас радит' хитро нука вр'јеме.“

¹⁾ Види мој чланак у 3 броју „Београд. општ. новина“: „Финансиска сретства за подизање Београда“.

²⁾ Слободан Ж. Видаковић: „Критички поглед на комуналне финансије наших градова“. (Београдске општ. новине бр. 2 од ове године).

Др. Реља Аранитовић,

шеф Отсека за израду и извршење буџета Г. П. Г. Б.

О буџету града Београда за 1935/36 год.

Буџет београдске општине за 1935/36 годину разликује се од досадашњих буџета по његовој техничкој обради; што су у њему одвојена привредна предузећа од осталог дела буџета; тиме што се у њему први пут појављују буџети присаједињених општина, и што су из њега избачене све, више мање, фиктивне полошке, ако код расхода тако и код прихода. Ипак се највише разликује због тога, што је овогодишњи буџет ступио на снагу 1 априла т.ј. онога дана када има и своју законску моћ. Те и остале чињенице, које га одвајају од досадашњих буџета, имају свога значаја и мишљења смо да је од важности и јавно о њима написати коју реч кроз часопис Београда „Б.о.в.“.

Да је буџет ступио на време, поред агилности и великог разумевања од стране Поглаварства и Градског већа, мора се нагласити и предусретљивост од стране Министарства финансија. Та предусретљивост је потенцирана још и тиме, што је Министарство финансија, преко досадашње праксе, стало на становиште, да Општина сама себи може одредити начин обраде буџета, како то најбоље одговара њеним потребама. Поред тога важно је напоменути: да се само Министарство финансија као надзорна власт није, као до сада, упуштало у детаље делатности Општине, него размотривши битне полошке буџета, сматрало је да одговорност за неостварење онога што је у буџету, можда погрешно предвиђено, пада на саму Општину, што сматрамо да је и једино правилно. Било је случајева где су се са стране Министарства повећали расходи и приходи по њиховоме нахођењу, док се у ствари показало да да то није имало свога ослонаца, и зјало је целе буџетске године као шупље рупе буџета.

Сам буџет ове године састављен је од три дела: Општа управна власт, градска привредна предузећа и присаједињени одељци. Та три дела карактеришу и три врсте делатности Општине. И ако привредна предузећа још немају ону самосталност за којом она жуде, и која је у Закону у градским општинама предвиђена, већ и ово буџетско одвајање има свога значаја. Одељцима је, по овоме саставу какав је у буџету, дата потпуна самосталност са руковањем онога што имају. Тиме се и удовољило

тежњама да се омогући издвајање појединих одељака, када се то узакони.

Финансиска овлашћења

Финансиска овлашћења задржала су своју ранију сврху да допуњавају сам буџет и одређују начин његова извршења. Многе одредбе, које су у њима наведене, резултирају из непотпуности других законских прописа. Ту је од важности напоменути члан 5, у коме се одређује да се расходи, изузев уговорних обавезе, могу кретати једино у висини остварених прихода. Гикакве се набавке, како је то ранијих година бивало, не смеју извршити ако за то нема расположивог кредита. Додали се томе, да се кредити отварају тромесечно и у висини остварених прихода у ранијем тромесечју, можемо се са већим поуздањем надати, да ове буџетске године неће бити, односно неће смети бити, нових презадуживања и нових стварања летећих дугова.

Као значајна новина овогодишњих финансиских овлашћења је одредба члана 10, по коме се регулишу летећи дугови Општине београдске. То је једно од најтугаљивијих питања финансија наше престоничке установе, и свако ефикасно његово решење било би од знатне користи по Општину, као установу, а и самој привреди Београда, која би у томе решењу нашла видну подршку.

У ствари, решење овога питања, поменути чланом, везано је за одзив оних који Општини дугују. Само Општина треба да у тај фонд даде колико је предвидела у своје буџету, а то је 6,000.000.— динара. То би било почетак рада око ликвидације летећих дугова Општине. Колико износе стварни летећи дугови, то ће се приликом пописа 31 августа моћи утврдити. Али већ данас се може подвући један факт а то је, да једино у томе случају ако се Држава реши да нађе могућности поравнања њених дуговања и потраживања према Општини, како је започето да се ради у томе правцу, моћи се се са оптимизмом очекивати повољно решење регулисања садашњих летећих дугова престоничке општине.

Још је једна одредба финансиских овлашћења важна по будући рад Општине, а то је

одредба члана 28, по којем се има спровести комерцијализација градских привредних предузећа. У вези тога члана, Градско поглаварство треба, да рад својих предузећа прилагоди трговачким начелима.

Та новина неће бити лако спроводљива за Београдску општину. Ту није у питању самосталност, која ни према данашњем саставу није угрожена. У питању су речи „водиће се по трговачким начелима“. Да ли је код тога законодавац мислио само на унутрашњу организацију рада, или на целокупну делатност једног предузећа, то је тешко закључити. Привредна предузећа Београда, као и осталих општина, су у положају у коме нису приватна предузећа, јер производе робу која је монополисана. А тиме што су та предузећа искључила конкуренцију, могу ли се сматрати предузећима у трговачком смислу? Мислимо, да не могу. Дакле, остаје једино то, да се привредна предузећа реорганизују у смислу рационалнијег рада и смањујући расходе да продају грађанству јефтиније своје производе. Да ли је у то могуће? За сада је тешко рећи. Ни сам буџет у то не даје велике наде. Једино стварно уносно предузеће је Кланица. Али, код тога се не сме заборавити, да Кланица извлачи остала два предузећа, из неповољног положаја. Зато се, у овоме конкретном случају, предузећа не би могла третирати подвојено свако за себе, него као удружења предузећа, која ће се у првом реду међусобно допунјавати, а оно што прелази преко њихових потреба, остављати Управи Поглаварства на расположење.

Расходи

Према одобреном буџету, расходи за 1935/36 годину предвиђају се, по групама, овако:

- 1) Лични расходи:
 - а) Опште управе 42,881.075.—
 - б) Привредних предузећа 41,995.244.—
свега 84,876.319.— односно 27,33%
 - 2) Редовни материјални расходи:
 - а) Опште управе 36,997.200.—
 - б) Привредних предузећа 89,405.750.—
свега 126,402.950 односно 40,72%
 - 3) Ванредни материјални расходи:
 - а) Опште управе 4,666.000.—
 - б) Привредних предузећа 2,200.000.—
свега 6,866.000.— односно 2,21%
 - 4) Ануитетска служба и друге обавезе:
 - а) Опште управе 70,039,516.—
 - б) Привредних предузећа 22,293.174.—
свега 92,332.690 односно 29,74%
- Укупно дин. 310,477.959.— односно 100,00
- Необазирјући се на унутарњу садржину самога буџета, према овим подацима, смањења, у упоређењу према буџету за 1934/35 годину, показују се:

1) код личних расхода за дин. 2,220,615— односно за 2,54%

2) код ред. матер. расхода дин. 10,063,962 односно за 1,37%

3) код ванр. матер. расхода дин. 12,928.000 односно за 65,31%

Укупна смањења се појављују у суми од:
динара: 25,212.577.—

Повећање буџета појављује се само код ануитетске службе у суми од динара 1,176.365.— односно за 1,29%. Према томе стварне смањење по овогодишњем буџету, према прошлогодишњем, износи динара 24,036.212.— односно 7,18%.

Ако се упореди стање буџета за 1935/36 годину са ранијим буџетима, видимо да је његов износ мањи од свих буџета уназад седам година. Буџет 1927 године, чији је износ први пут у историји Општине београдске прешао цифру од 300 милиона динара, а и сам по својој програму који садржава, карактеристичан је као први почетак онога рада који се наставио све до ове године, већи је од овогодишњег буџета за свега 1,07%. То наглашавамо ради тога, што по нашем уверењу, период од 1927 до 1934/35 буџетске године, треба у историји Општине београдске, у колико се она буде односила на њену финансиску делатност, да буде засебно третиран. Тако треба да буде, по програму рада Општине који је садржан у њеном овогодишњем буџету, али да ли ће то у ствари и бити тако, да ли ће Општина свој рад ове године развити у другом правцу или ће наставити да ради како се и до сада радило, о томе ће нам причати стварност будућности.

Пре него што би прешли на анализу појединих врсти расхода, потребно је напоменути, да горе цитиране цифре смањења резултирају из сумарног збира самога буџета. Међутим, ако би се узело све оно што у буџету фигурира као нова положка, онда би смањења била већа. Ова чињеница важна је код стварања праве слике стања личних расхода. Ове године је убачено све оно што се ранијих година појављивало у материјалним расходима, а односило се на стварне личне расходе. У питању је исплата дневничарског особља. То, је већ и по својој природи скоро најбољња тачка пресоналних издатака и персоналне политике уопште. Дневничарског особља, ако се не узимају у обзир физички радници, које третирамо као надничаре, има скоро онолико колико има и статутног особља. То је у истини „регулациони фонд“ за подмирење свих политичких и, ако хоћете, финансиских потреба Београда и његова грађанства. Они су ове године сви пребачени у личне издатке са ознаком њихових намена: као плате дневничарског особља. Тиме су се лични издаци повећали за скоро 2 милиона динара, а тај износ смањења материјалних издатака не треба сматрати као стварно смањење.

www.inijr.rs
Лични издаци

Како смо раније видели, на личне издатке отпада 27,33% од целокупног износа буџета. У упоређењу са материјалним редовним и ванредним расходима, дакле без ануитетске службе, добијамо да се лични издаци према материјалним односе као 3:5,5, значи да више од једне трећине онога што се плаћа на одржавање пада на личне расходе. Тако је, уколико се на личне расходе гледа одозго, односно онако како га гледа и како га заправо и може да види онај који није продро мало дубље у питање живота особља Општине београдске. О томе се уосталом, и непише. Можда из обазривости према некоме, али је факат, да се веома ретко чула реч објективног посматрача тога питања. Ни ми не можемо улазити у детаље. Питање само по себи захтева детаљнијег разматрања него га ми можемо дати у облику овога чланка. Хтели би само, бар донекле, да олакшамо онима који питање прате, са неколико података, који резултирају из буџета о коме је овде реч.

Приложена табела ст. 233 о бројном стању особља састављена је према подацима добивеним из буџета. Аналогно томе, она се у потпуности и не слаже са фактичним стањем. Ипак, та разлика је толико минимална да је ми и не узимамо у обзир. Јер, у колико данас није на лицу места све оно особље које је у буџету показано, оно ће врло вероватно да буде до краја ове буџетске године.

Према тој табели у Општини београдској запослено је 3770 службеника, од чега отпада на статутно особље (које има право на пензију) 1863 односно 49,41% док на хонорарно и административно-канцелариско дневничарско особље отпада 1907 односно 50,59%. Међутим, у Општини београдској налази се на раду 2062 надничара, дакле више него што има свега статутног особља и више него има осталог дневничарског особља. Јер, док од укупне цифре свеколиког особља, урачунавши и надничаре, отпада на статутне службенике 31,94%, хонорарно и канцелариско-дневничарско особље 32,70%, на надничаре отпада 35,36% (код броја надничара узето је само оно особље које има више мање стабилности, тако да стварно повремене надничаре, који данас раде а сутра не раде, нисмо ни узимали у обзир).

Ето то је, у grubим потезима, слика персоналне политике саме Општине. Речи да је Општина претрпана особљем, да су њени лични издаци сувише високи, могу се само делимично применити: много дневничарског и надничарског особља. А зашто има толики број тог особља, који са хонорарним службеницима чине 69,06%, односно преко 3/5 све-

коликог особља, о томе би могли да говоре други, који су за то позванији. Ми то питање нећемо да покрећемо, али смо уверени, да код оваквог стања какво је данас, много се не може изменити. У колико се прилике промене и Општина постане више самостална, како у својој обавези према грађанству, што ће уследити онда кад оно постане привредно јаче, тако и према општем животу Државе, у толико ће и ова обавеза Општине бити мања и замењена другом одменом, можда бољом, целисходнијом, можда социјалнијом него је ова.

Нас овде интересује друго питање. Какав је квалитет особља у Општини. Табела нам на то питање делимично одговара. У Општини је, поред 84 виша статутна чиновника, послено 524 чиновника, од којих је 103 са факултетском спремом, 140 са средњо-школском спремом а 281 са непотпуном средњо-школском спремом. Сама расподела чиновника је по дирекцијама, односно врсти рада, веома разнолика. Код чиновништва са факултетском спремом отпада више од половине на инжењере и архитекте, које видимо у Техничкој дирекцији, Дирекцији трамваја и осветлења и Управи водовода. Највећи део осталих отпада на лекаре, а остатак су правници и један са философским факултетом у Претседништву. У самој Привредно-финансиској дирекцији има свега један чиновник, не рачунајући у то више чиновнике, са факултетским образовањем, а то је инжењер — ради на преравању тротоара. Зато Финансијска дирекција има, код групе Опште управе, највећи број чиновника без пуне средњо-школске спреме — више него 1/3 свог особља те врсте код Опште управе. Тај несразмер квалификованих службеника у Општини даје слику самога персоналног питања, и одређује му правац. Јер мало је разлога да у Дирекцији за социјално и здравствено стање буде обрнут ред квалификација службеника него је Привредно-финансијској — у првој има са факултетом 38, са матуrom 6, без матуре 10, док у другој тај ред износи: 1, 32 и 50 — а у Техничкој да је све подједнако: 39: 37:34. Ту одмах упада у очи, на једној страни преизобиљност стручног особља, а на другој га нема ни у довољној мери.

Број нижих службеника премашује број чиновника. Карактеристично је да Општина бројно има далеко више званичника него чиновника, и да се број службеника у рангу служитеља приближује броју чиновника. Тако од укупног броја статуног особља, 1863, отпада на више чиновнике: 4,50%, чиновнике 28,12%, званичнике 44,13% а служитеље 23,25%. Међутим, у државној служби је чиновника, и да се број службеника у рангу ло, према буџету за 1933—34 годину, 116.207

чиовника (од I—X групе) 54.796		
односно — — — — —	47,15	%
чин. приправника (VIII, IX и X групе) 15.352	односно — 13,21	%
званичника	34.984	односно 30,10 %
служитеља	11.075	односно 9,54 %

Према томе би био овај однос:

чиовници (и чин. приправници) у Општини	32,62 %	Држави	60, 36 %
званичници у „	44,13 %	„	30,10 %
служитеља у „	23,25 %	„	9,54 %

Број хонорарних службеника доста је велик. Њих је пре неколико година било и далеко више, али услед смањења пензија — јер су они највише пензионери — њихов је број опао. Важно је напоменути да у Држави на преко сто хиљада сталног особља отпада свега 2204 контрактуална и хонорарна чиновника, што чини 1,89% од сталних службеника, док у Општини тај проценат износи 23,34%, што значи да је систем чиновничког апарата потпуно другачији. Тај однос је убедљивији код дневничарског (административног) особља. Држава има дневничара према осталом особљу, свега 31,4% док Општина има 79%.

Да би употпунили наше излагање саставили смо табелу ст. 235 која нам, према стању буџета за 1935—36 годину, приказује груписање личних издатака по његовим востам. Ту се види изразитије размимомлажење издатака на чиновништво код Опште управе и Поивредних предузећа. Контрасти су доста јаки, скоро у свим категоријама, како статутног тако и осталог особља. Код сумарног прегледа видимо, да чак ни половина личних издатака не иде на стално особље Општине, свега 48,20%. Код самог статутног особља више од половине издатака отпала на званичнике и служитеље. Тако свега 20,27% свих личних издатака иде стварно на сталне чиновнике. То се, без сумње не слаже са исказима оних који тврде да стално чиновништво са својим платама, они који у ствари обављају најодговорнији посао, доводе Општину до неиздрожљивог положаја. Плате су смањиване неколико пута, али се не види да се Општина, са оних једва два до три милиона динара колико је уштедила, много користила.

Хтели би указати још на један детаљ који добивамо ако ове табеле употребимо. Наиме, месечна просечна плата, према стању исказаноме у табелама, једног чиновника — са вишим чиновницима заједно — износи динара 1.830,25. Просечна месечна плата хонорарног и дневничарског особља износи динара 1.254,33. О томе да ли су те припадности високе или нису, не желимо овога пута да говоримо.

У табели ст. 235 налази се и износ од динара 6,369.708, који је означен са „дода-

ци и друго”. То би могло, како то често и бива, да доведе читаоца у заблуду и да мисли да Општина даје толики новац на додатке. Међутим, тај новац даје се на име прековременог рада по Закону о радњама, и то скоро искључиво нижем особљу. На саму Дирекцију трамваја отпада сума од 2,210.000 динара, за прековремени рад на трамвајима. Важно је напоменути, да се ни сви прековремени радови, и ако се по Закону о радњама и по садашњим Статутима Општина морају платити, не плаћају, и ако то и приватна и државна надлештва плаћају. Од осталих издатака из те групе, отпада на разлику припадности, приликом превозања Особља Дирекције трамваја и осветљења на нови Статут, преко 700.000.—; на проценат кондуктерима и кочничарима — који је смањен на 1/4 од ранијег износ — отпала динара 750.000.—; на теренске радове динара 993.360.—; на пожаоички додаток динара 194.400.—; разна ноћна дежурства динара 155.000.—; додаток ветеринарима динара 123.000.— и т. д. Стварни издаци на име функционог додатка и награда, по чл. 17 Статута који се одређује за оне” чији је положај нарочито истакнут по своме значају или се служба врши са нарочитим напором или са извесном опасношћу по живот односно здравље“ износи динара 904.547.— за сво статутно и хонорарно особље.

Материјални расходи

По буџету за 1935—36 годину, материјални расходи — редовни и ванредни — износе, без ануитета, динара 133,268.950.— односно 42,37%. Они су већи од износа прелвченог за исплату ануитета и осталих обавеза за свега 40,9 милиона динара.

Материјални расходи су сведени на минимум. Ако се, у случају да проходи подбаци, не могу остварити (овде мислимо на уелвчу исплату тих издатака) Општина ће се наћи у незгодној ситуацији.

Да би мало боље уочили садашње стање Општине у погледу њених материјалних издатака, ми ћемо да овогодишњи буџет до некле употребимо са буџетом из 1928 године. По буџету за 1928 годину, без Дирекције трамваја и осветљења која је имала свој буџет, редовни издаци износили су 151,974.020.— динара а ванредни — динара 38,025.980.— свега 190 милиона динара. Од ове суме, по упоређењу са овогодишњим буџетом, треба одбити суму од динара 6,000.000.— предвиђену име осветљења улица, пошто је то више мање фиктивна полошка, даље суму од 13,826.500.— динара за калдомисање улица из калдоминског фонда, и суму од 10 милиона динара на име подизања радничких склоништа из фонда код Државне хипотекарне банке, јер то нису расходи из састава Општине. — Ако и овогодишњи буџет саобразимо буџету из 1928

Преглед расподеле личних расхода за 1935/36 годину

ВРСТА ИЗДАТКА	Општа управа				Привредна предузећа				С в е г а			
	појединачно		укупно		појединачно		укупно		појединачно		укупно	
	Динара	%	Динара	%	Динара	%	Динара	%	Динара	%	Динара	%
I Статутни чиновници												
Виши чиновници	2,913.708.—	6,79			939.318.—	2,24			8,853.026.—	4,54		
Чиновници	7,911.660.—	18,48			5,444.988.—	12,96			13,356.648.—	15,73		
Званичници	4,543.211.—	10,59			11,185.785.—	26,64			15,728.996.—	18,54		
Службеници	5,540.787.—	12,92			2,073.099.—	4,94			7,613,886.—	8,97		
Унапређења	231.276.—	0,54	21,140.642.—	49,32	131.899.—	0,31	19,775.089.—	47,09	363.175.—	0,42	40,915.731.—	48,20
II Хонорарно и дневничарско особље												
Хонорарно особље	6,931.687.—	16,21			1,797.849.—	4,28			8,749.536.—	10,36		
Дневничарско особље	6,180.626.—	14,41	13,132.313.—	30,62	13,774.580.—	32,80	15,572.429.—	37,08	19,955.206.—	23,52	28,704.742.—	33,83
III Остали издаци												
Дојаци и друго	2,175.920.—	5,07			4,193.788.—	9,98			6,369.708.—	7,41		
Пензије и помоћи	6,200.000.—	14,45			2,453.938.—	5,85			8,653.938.—	10,19		
Накнада Претседнику	232.200.—	0,54	8,608.120.—	20,06	—	—	6,647.726.—	15,83	232.200.—	0,27	15,255.846.—	17,97
Укупно:			42,881.075.—	100,00			41,995.244.—	100,00			84,876.319.—	100,00

године, по извршењу тих смањења, добивамо ово упоређење:

	1928 г.	1935/36 г.	за 1935/36 г.	
			Динара	%
Лични расходи	52,872.530	50,822.971	— 1,549.559	2,95
Материјални ред. расходи	66,992.610	50,891.200	— 16,101.410	24,03
Материјални ван. расходи	14,199.480	4.666.000	— 9,533.480	67,13
Ануитети	26,608.880	85.118.266	+ 58,509.386	219,88
Свега:	160,173.500	191,498.437	+ 31,324.937	19,55

Ово упоређење говори нам о стању Општине у 1928 години и њеном данашњем стању. Док се раније давало далеко више и на личне и материјалне расходе, данас се даје удвостручено више за ануитете. То је укратко речено оно што је било и што је сада.

Кад смо већ код буџета за 1928 годину, изнећемо само неколико важнијих издака, и њихово садашње стање:

- 1) за крпеж, претрес, одржавање калдрме и набавку коцака било је 13,000.000.— сада 3,500.000.—
- 2) за зидање гробница и уређење новог гробља било је 2,200.000.— сада 100.000.—
- 3) за изградњу пијаце било је 1,550.000.— сада 300.000.—
- 4) за регулацију васоши било је 5,000.000.— сада 50.000.—
- 5) за набавку камиона било је 1,000.000.— сада ништа
- 6) за доградњу Техничке дирекције и подизање. Дома старца било је 3,600.000.— сада ништа

На материјалне издатке ове године се мало предвиђа. Грешно би критичао кад би тражио више, јер се више и не може дати. Не може из два разлога. Пово, што само грађанство Београда неби могло поднети веће терете; друго, што се раније давало и шаком и капом, не из редовних кредита, јер томе се и не може ништа приговорити, него из зајмова. Данас се на радове, оправке, преправке и разна ситна одржавања предвиђа само толико да се бар одожи садашње стање и евентуално доводи оно што је почето. Ту је за калдрму 3.500.000.—; канализацију 239.000.—; паркове 2.070.000.—; пијаце 300.000.—; пожарну централу 600.000.— дин.; породишнице 400.000.— и т. д. За нове радове се предвиђа свега 1,625.000.— динара, и то: за калдрмисање 600.000.—; канализацију 400.000.— и нова паркирања и пошумљавања 625.000.— На одржавање канцеларија и набавку канцеларског материјала предвиђа се свега динара 1,746.600. На социјално-хуману акцију Оп-

штине, урачунавши у то и 1,000.000.— динара за расељавање Јатаган-мале; 6,600.000.— динара. Ако се томе дода издатак за кирије 2,070.000.— и за одржавање чистоће града 4,320.000.— динара, имате у главном материјалне расходе Опште управе. Ни код Привредних предузећа стање није ружичасто. На нове радове предвиђа се у Дирекцији трамваја и осветлења 2,200.000.— динара, на име спајања трамвајске пруге из Гробљанске улице са другом из Кнез Милетине улице. Код Управе водовода предвиђа се сума од динара 2,100.000.— на име израде и уређења каптажних инсталација у Макишу, а код Кланице сума од динара 300.000.— за проширење Кланице и подизање обора. Ако се узме у обзир да се 41 милион динара плаћа друштву „Снага и Севтлост” за електричну енергију и 9,5 милиона динара, на име порезе, остаје да за све друге материјалне потребе свих градских предузећа сума од око 36,5 милиона динара.

Ануитетска служба

На име исплате обавеза по ануитетској служби и другим меничним обавезама, као и на име делимичне исплате доспелих рачуна, предвиђа се у овогодишњем буџету сума од динара 92,332.690.— односно 29,74% целокупног износа буџета. О висини ове суме може се рећи да је недовољна, с обзиром на то да је узета свега сума од динара 6,000.000.— на име исплате летећих дугова, а с друге стране да је и тај износ за Општину велики терет. Не бисмо претерали ако кажемо, да су финансије општинске подрмале баш те обавезе. Јер док су се оне морале плаћати, јер су то уговорне обавезе, дотле су већином остали издаци остајали за боља времена.

Ми не желимо овде улазити у проблем задужења као таковог. За нас је важно приказати сам његов развој, да би се добила тачнија слика о општем стању општинских обавеза.

Према завршним рачунима, који су одобрени и који чекају на одобрење, Општина је поред својих буџетских прихода имала и ове ванбуџетске приходе, односно приходе из зајмова:

1926 године износ динара	ништа
1927 године износ динара	108,682.141.99
1928 године износ динара	130,980.538.60
1929 године износ динара	259,586.240.36
1930 године износ динара	56,519.928.60
1931 године износ динара	84,828.538.55
1932 године износ динара	57,678.571.37
Свега динара:	698,275.959.47

Упоредо са тим расле су и исплате по тим зајмовским обавезама. Тако је из буџетских средстава исплаћивано на име отплате, камате и других трошкова око зајмова и позајмица:

1926	године	динара	12,083.047.40
1927	године	динара	11,126.780.30
1928	године	динара	18,461.686.05
1929	године	динара	22,259.441.25
1930	године	динара	53,814.748.98
1931	године	динара	88,389.839.03
1932	године	динара	99,122.830.88

(овде нису рачунате исплате обавеза из ранијих година, које се односе махом на рачуне који, услед недостатка готовине, нису исплаћивани у редовним буџетским годинама, него пребацивани на идуће године).

Ови подаци нам дају одговор на раније цитирање суме о приходима од зајмова и позајмица с том допуном да ће приходи од зајмова престати а расходи ће се наставити још дуго и дуго.

по година (од 1929 до 1934 г.), плаћено је по томе зајму динара 9,301.890.— а главница зајма, односно обавеза према Општини, смањена је за свега динара 1,133.953.15;

- 2) 1921 године закључен је зајам од 37,000.000. динара у сребру. За 12 и по година дала је Општина по томе зајму динара 32,182.000.—, а њен дуг је смањен за динара 1,459.641.10;
- 3) 1924 године закључен је зајам од 25,000.000. динара. За девет и по година плаћено је 35,210.000.— динара, а дуг је смањен за динара 16; 136.093.50;
- 4) 1931 године закључен је зајам од 35,000.000. динара. За две и по године плаћено је по њему 10,917.000.— динара, а главница зајма је смањена за динара 2,335.044.70;

Стање зајмова (према завршним рачунима)

Година	Дугорочних	Краткорочних	Радова на кредит	Свега:
	Динара	Динара	Динара	Динара
1926	94,582.492.10	11,272.055.70	—	105,854.557.80
1927	92,000.308.40	121,869.127.80	—	219,869.436.20
1928	89,170.035.70	253,324.499.20	—	342,493.534.90
1929	96,134.807.30	309,592.561.30	8,449.724.53	414,117.093.13
1930*	91,995.619.35	378,264.903.80	83,632.415.92	**553,892.936.07
1931	123,049,908.08	400,772.779.38	82,907.530.42	615,730.207.88
1932	117,813.661.98	430,378.334.84	79,223.182.60	638,115.179.42

Стање зајмова при крају сваке године даје нам горња табела. Према њој су се дугови по зајмовима и позајмицама од 1926 године до 1932 године, то јест за 6 година, попели са динара 105,854.557,80 на динара 628,115.179.42. То је по завршном рачуну, треба да се нагласи, јер све оне обавезе — рачуни и друго — за које се није нашло покриће те нису ликвидирани, не фигурирају у тим сумама. И без тога за шест година обавезе Општине по дуговима порасле су за 6 пута. С обзиром на то да су то махом краткорочне позајмице, лако се може проценити терет тих шестороструко већих износа обавеза по зајмовима.

Да би слика била потпунија, ми ћемо да наведемо неколико примера.

1) 1911 године Општина је закључила зајам од 25,000.000.— динара у злату. За 6 и

* Завршни рачуни за 1930, 1931 и 1932 годину још нису одобрени али су готови и чекају одобрење, док остали нису завршени.

** 1930, 1931 и 1932 године, није узимана у обзир позајмица Министар. финансија у износу од Д. 76,352.485,34 јер смограмо да она и не може бити уврштена у позајмице које овде цитирамо.

5) Друштву швајцарских банака, по зајму од 284,934.000.— динара плаћено је 1930 године 24,451.284.60; 1931 год. 25,939.283.40 а 1932 године 25,880.400.— Само за те три године плаћено је 77,270.968.— динара, или више од 1/3 целог зајма, а да се главница зајма, односно обавеза Општине према Друштву, није смањила ни за једну пару.

Кад би тако ређали и остале зајмове, дошли би до истих података. Једно се из свега може да закључи, а то је, да је „зајам зао друг“, како за свакога тако и за саму Општину. Ради тих већ раније примљених зајмовских обавеза, данас је Општина у немогућности да своју комуналну политику, која се услед тога замрзла, крене на други правац. Може једино желети; а то је изгледа и тежиште данашње Управе, да се за дуг низ година не закључују зајмови, или још боље, да се сви неповољни зајмови, претворе у један дугорочни — од бар 50 година — и на тај начин и терети пренесу и на друге генерације, које ће и уживати благодати новоизграђеног Београда.

Приходи

О приходима се нема много новог да каже за сада ћемо учинити само неколико напомена.

Од трошарине се 1930 године наплатило, без бановинске трошарине, дин. 70,823.848,32 динара 39,861.328.74. Прирез је дао 1930 године динара 2,694.764.57, а 1931 године динара 19,238.796.64. Значи, да је Општина на та два облика прихода, — пошто је један имао надопунити други, — за годину дана примила мање у износу од динара 14,418.487.51. Овде треба напоменути и то, да је 1931 године на име трошарине наплаћено више него што се предвиђало за преко 19 милиона динара, скоро два пута (199,3%) онолико колико је било предвиђено, док је прирез подбацио за 24,2 милиона динара (остварено је 44,2% од предвиђене суме.).

Трошарина је облик, не улазећи у социјалну правичност једног пореског облика према другом, прихода који је у целој нашој држави, код Општина, најunosнији. Према статистици Савеза градова*, у 1933 години, трошарина код 10 највећих наших градова, даје 19,3% свих општинских прихода, урачунавши ту и привредна предузећа.

Код осталих градова (њих 65) према истој статистици, на трошарину отпада 17,7% свих прихода. Код већих градова, изузев прихода од привредних предузећа, трошарина даје највеће приходе осим Београда: Љубљани, Загребу, Сарајеву, Новом Саду, Скопљу и т. д. Код мањих градских општина иста је слика, изузев неких вароши у Дунавској, Моравској и Дринској бановини.

Према буџету за 1935/36 годину, приходи су сведени на суму од 310 милиона динара, што значи мање него 1931 године, када су предвиђања била највећа, за 74 милиона динара. Та разлика изгледа невероватна када се зна да се прилике Београда нису за тих 4 година могле толико изменити. Међутим, реално проматрајући, ствар стоји сасвим другачије. Од 384 милиона, колико је 1931 године било предвиђено, књижено је као приход 334 милиона динара (односно 86,9%). Ако се од те суме одбију износи који данас не представљају приход Општине, а који ради тога нису у овогодишњи буџет ни уношени, онда се добива

* Види студију г. Сл. Видаковића, „Критички поглед на комуналне финансије наших градова“ — часопис „Београдске општ. новине, свеска 1 и 2 за 1935 год.

сасвим друга слика. Тако и од прокњижених прихода у 1931 години, у суми од 334 милиона динара, треба одузети:

1) бановинску трошарину	Дин.	12,509.836.26
2) кулчарину — —	Дин.	8,062.334.03
3) од осветљења самоуправних установа	Дин.	3,727.572.90
4) од осветљења улица	Дин.	9,123.301.80
5) потраживање по текућем рачуну код Општинске штедионице	Дин.	13,968.513.25
Свега:	Дин.	47,391.558.24

Ако се од показане суме као прихода у завршном рачуну у износу од динара 334,534.369.06 одбију горе наведене суме, онда добивамо, да од оних прихода који се у овогодишњем буџету појављују, Општина је наплатила 1931 године, свега 287 милиона динара. Дода ли се тој суми део трошарине која у буџету 1931 године није била, а у овогодишњем се предвиђа, што чини 34,8 милиона, добивамо суму од 321 милион динара.

Према томе се и само предвиђање од 310 милиона, у упоређењу са 1931 годином, не може сматрати превисоким. Предвиђене суме моћи ће се остварити, ако се приходи буду могли наплатити у оној суми у којој се изврше задужења.

Највеће је питање, да ли ће приход од осветљења и воде подбацити с обзиром на примања од Државе, јер и прошле буџетске године, а и ранијих, најосетливије подбацивање је баш код тих прихода.

* * *

Толико о самој буџету за 1935/36 годину, а о његовоме остварењу говорићемо касније. Желети је да се он изврши у целости, изузев великих терета од ранијих зајмова, који и за ову једну годину — а то је било и у ранијим годинама — онемогућују Општину у правилном спровођењу њених задатака. Томе треба тражити решење. Питање је врло сложено и треба му приступити чим пре. Повољним решењем тога питања, вероватно би се приступило и решењу другог питања, које треба да паралелно иде са првим, а то је питање правичнијег оптерећења грађанства. Сигурно да ће се и на томе пољу уложити све што буде потребно да се до резултата дође.

Др. Боривоје Мих. Ђорђевић,

шеф антитуберкулозног диспансера Београдске општине

Улога антитуберкулозног диспансера у сузбијању туберкулозе

Борба против туберкулозе је један низ доста сталожених и различитих мера које спадају у дужност многих установа, такође често по својој природи доста различитих, али без којих се не би могла замислити успешна акција против овог опасног и заједничког непријатеља. Ту долази у првом реду држава са својим многобројним установама за директно или индиректно сузбијање туберкулозе као што су лечилишта, болнице или одељења за туберкулозне, опоравилишта, антитуберкулозни диспансери, хигијенски заводи, домови народног здравља, женске поликлинике, дечји диспансери, колоније за децу и т. д. Затим исте такве или сличне самоуправне установе (школе на ваздуху, превенторијум). Поред ових и приватна сарадња и иницијатива узима све више учешћа у одржавању многих оваквих установа на пр. Лиге против туберкулозе, које имају своје антитуберкулозне диспансере и одељење за лечење туберкулозних, своје феријалне колоније и т. д. Црвени Крст који поред својих самарићанских течајева има и своје школске кухиње и Феријалне колоније за слабуњаву децу, Јадранска стража, Феријални савез, Савез Сокола, Савез скаута са својим колонијама, Средишњи уред за осигурање радника са својим лечилиштима, опоравилиштима и обдаништима и т. д. Све ове установе учествују код нас активно у сузбијању туберкулозе.

Сем ових установа постоји још један велики број законских мера, закон о сузбијању заразних болести, на пример: правилници о контроли лица која према своме позиву или према своме занимању могу бити опасни по околину ако болују од туберкулозе; о прегледу намирница чијом употребом би се могла ширити туберкулоза и још многи други домети у истом духу.

У овом низу установа и у њиховом раду на сузбијању туберкулозе антитуберкулозни диспансер заузима данас једно од најзначајнијих ако не и најважније место. Сузбијање туберкулозе у својој еволуцији прошло је кроз многе фазе према све новим и новим искуствима стеченим у том погледу а нарочито према стицању нових научно-медицинских тековина.

Према томе какви су погледи и до каквих се искустава долазило у поједино доба те борбе тако је и појединим установама за лечење даван већи или мањи значај. У главном две идеје су до сада увек доминирале у тој борби: *изолација* и *превентивна заштита*.

У почетку ере сузбијања туберкулозе, после Кохових открића, сва настојања су ишла у главном за тим да се подигне што већи број лечилишта и болница за издвајање и лечење болесника. Убрзо се увидело да поред тога што је грађење и издржавање таквих установа било скопчано са таквим издацима, да је ретко који буџет могао тако да их подноси већ и да су недовољно ефикасне. Број постеља је махом био недовољан и приступачан само имућнијим класама људи. И данас су ретке државе које имају довољно постеља да изолују све случајеве туберкулозе где је то потребно... Због скупоће те методе и лечење је у тим установама било временски ограничено.

Осећала се, дакле, потреба да се створе и друге установе али јевтиније, брже, непосредније а према томе и ефикасније, а то су несумњиво *антитуберкулозни диспансери*. Они су били потребни још и стога да попуне једну велику празнину у антитуберкулозној акцији а то су старање и контрола болесника пре и после санаториског лечења. Колики је њихов значај види се већ и по томе што у земљама, где их није било или их је било врло мало, нагло се почео повећавати њихов број одмах после рата, и што је и код нас у закон о сузбијању заразних болести унето да је свака општина са преко 10.000 становника дужна основати по један антитуберкулозни диспансер.

Диспансери се могу одржавати са минималним издацима а много су еластичнији у раду, приступачнији и непосреднији јер су отворени свакоме. Свако па и најсиромашнији може бити у диспансеру бесплатно прегледан, лечен или упућен како и где треба да се лечи. У погледу појединих успеха диспансер може показати исте резултате у лечењу као и болница или лечилиште, разуме се, имајући у виду само оне болеснике који се могу

амбулантно лечити. Али оно што га нарочито одликује, оно што му даје предност пред свим осталим установама за сузбијање туберкулозе, то је његова социјална, хигијенско-профилактична акција.

Циљ је антитуберкулозног диспансера да истражује туберкулозне болеснике у својој околини, да испитује и проучва директне и индиректне узроке таквих оболења у својој околини и да предузима све потребне мере за сузбијање тих узрока у самом почетку и на лицу места. Тај посао не могу да врше ни обилне амбуланте, ни лечилишта. У томе и јесте корист од антитуберкулозних диспансера. Његова је акција непосредна и брза, према томе и ефикаснија.

На који начин делује антитуберкулозни диспансер у сузбијању туберкулозе? Која су му средства и како треба да је организован? Многобројна искуства у том погледу у целом свету више не дозвољавају лутања.

Диспансер је у директном додиру са великим бројем туберкулозних у свима стадијумима болести. Он је почетна тачка за сваку акцију у погледу лечења, спровођења лечења и спречавања праве болести. Здрав или болестан човек обраћа се диспансеру ради савета. Ту се одмах поставља прецизна дијагноза. Ако туберкулоза није у питању болесник бива упућен своме лекару или одговарајућој амбуланти на лечење. Ако је туберкулоза у почетку одмах се даје правилан савет и упут за лечење. О сиромашнима се води строго рачуна да на време буду упућени и што је најважније и примљени у установу за лечење, болницу или лечилиште. У том погледу диспансер свакодневно посредује. Ако је то могуће болесник се задржава у диспансеру на лечење. Сестра посетитељка одлази у стан оболелог и даје најпотребније савете о чистоћи, односи помоћ у природи, храни, води рачуна да ли има мале деце коју треба издвојити или такође лечити. О свему увек извештава лекара, који на тај начин води у евиденцији све болеснике којима је лечење или помоћ потребна.

Диспансер, дакле, преко својих лекара и сестара помоћница води старање о кретању и лечењу свих они сиромашних болесника, који су по изласку из болнице или лечилишта остали ван надзора. Саветима на лицу места, обавештавањем, директном помоћи или посредовањем, да ту помоћ добијају, он је у непосредном додиру са много већим бројем болесника него све остале установе, и ширећи међу њима и у њиховој околини свест о значају и опасности туберкулозне заразе утиче непосредно на сузбијање туберкулозе.

Није одмах и свуда правилно оцењен значај антитуберкулозних диспансера. Док су их неки сматрали само као специјалну амбуланту за лечење или као установу која, поред

прегледа, треба да пружа и материјалну помоћ, други су налазили да су то само посредничке установе, врста пролазне станице између болесника и болнице и санаторијума. И дан-данас има код нас стручњака који сматрају да су диспансери илузорни све док не буде било по болницама и лечилиштима довољно кревета за туберкулозне. Сва су та гледишта искључива и могу се сматрати као погрешна. Као што клинике, болнице и лечилишта нису искључив метод лечења туберкулозе, тако ни диспансер не може заменити поменуте установе, што је пак довољна само материјална помоћ па да антитуберкулозни проблем буде успешно решен.

Диспансери данас имају и морају имати много активнију улогу. Они су средиште читаве антитуберкулозне акције, они су у сред тог бојног поља у непосредном додиру са свима болесницима и са свима установама за лечење, кроз њих морају пролазити све везе између тих установа с једне и болнице с друге стране, али не као кроз њену пасивну станицу, која само региструје и упућује него као кроз активан центар, који у антитуберкулозној борби координира потребу за лечењем са средствима целокупног антитуберкулозног наоружања, т. ј. читавог система установа за заштиту и лечење. Време које је дан болесник у току своје болести проведе у болници или лечилишту је релативно врло кратко према укупној дужини болести, а за све остало време болесник треба да је под окриљем и старањем неке установе, а то је диспансер. Он га прати од почетка до краја болести у свима фазама, те се већ и по овоме може оценити значај ових установа не само у погледу сиромашних који за тако дуго време немају средстава за прегледе и лекове већ и у погледу целокупне антитуберкулозне профилаксе.

Само антитуберкулозни диспансер је у стању држати стално у евиденцији сваког болесника и пратећи из дана у дан његове промене, његово кретање, његову околину, да открива свако ново легло заразе и преузима иницијативу за његово уклањање.

Према томе и положај диспансера и целокупна организација рада у њему мора бити тако подешена да би био лако приступачан свакоме, да би лако могао успешно и брзо интервенисати и на дому болесника а с друге стране да има потпуну везу и са свима осталим установама. Он према томе не треба да је у средишту богатих градских квартова, где станују махом имућни људи, који се и без помоћи диспансера могу обавестити, шта треба да чине и где да се обрате у случају болести, али не треба да буде ни сувише удаљен од главних саобраћајних веза у граду тако да својом удаљеношћу одбија болеснике од себе. Он треба да је у средишту град-

ских квартова насељених средње имућним и сиромашним светом, јер је њему и најпотребнији.

Ово што смо изложили биле су главне идеје водиле антитуберкулозног диспансера Градског поглаварства за град Београд још од његовог оснивања (1932 год.). На њима смо од самог отварања и почетка рада инсистирали и у своме раду и у извештајима које смо до сада објављивали. Нарочито је значајна одлука Градског поглаварства којом је прихваћен предлог, да се поред Централној, матичној диспансера отворе у Београду још три антитуберкуозна саветовалишта као његов део и у којима се рад и антитуберкуозна акција сироводи по истом плану и идејама као и у централном диспансеру. Сви скупа чине једну целину и организација рада је у њима већ изведена у духу горе изнетих директива. Са добивањем потребних кредита она ће се само усавршити и развити.

*

Оно што карактерише туберкулозу, нарочито плућну туберкулозу то је њен хроничитет, те сваки болесник и просторно и временски има много могућности да шири заразу око себе. У великом броју случајева болест се развија у еволутивним замасима, са ремисијама и ексарцербацијама и сигурно да је за све то време потребна контрола не само плућа него и надзор над свима могућностима ширења заразе. И то је једна од главних задатака градског антитуберкулозног диспансера.

Како би се могла водити евиденција толиког броја болесника за толико дуг период времена. Једно путем картотеке са личним и здравственим подацима за сваког болесника, као и о његовим станбеним, социјалним и хигијенским приликама. Таква картотека може временом дати целокупну слику здравствено-хигијенског нивоа становништва на територији диспансера. Поред тога што оно може дати материјала за драгоцене научно медицинске студије, она може послужити и као основа за сваку иницијативу у антитуберкулозној борби. Тек из такве картотеке могао би се оценити трајан односно даљњи успех лечења болничког, санаторијумског или амбулантног, а према томе би се оцењивала опортуност појединих подухвата и подешавало даље предузимање мера.

У антитуберкулозном диспансеру Београдске општине основали смо још одмах, при његовом отварању, једну овакву картотеку за цео Београд, која се брижљиво одржава и

попуњава. Она је и послужила као основ за рефлексије које смо изнели и које ће следовати.

Диспансер има још једну важну дужност, која је неопходна за наше данашње прилике, а то је да лечи сиромашне грађане. Из наших годишњих извештаја, који су објављени преко „Београдских општинских новина“ видимо, да скоро половину свих оболења туберкулозе сачињавају такозвани амбулантни случајеви са отвореном или затвореном туберкулозом, без температуре, са релативно добрим стањем, т. ј. болесници који су на пола пута: ни толико тешко оболели да морају лежати, нити пак довољно здрави да могу несметано привређивати. Код оваквих случајева лечење је 75% било успешно, бар практично јер је толики проценат могао бити враћен привреди са добитком у тежини и изражено побољшаним општим стањем. Дакле, диспансер има своју категорију болесника коју може успешно лечити. Напомињемо само да тај број није мали јер он иде на хиљаде.

Једна околност само отежава ово лечење: то су материјална средства за велики број сиромашних болесника, који никаквих доказа немају којој општини припадају. Од укупног броја туберкулозних болесника 72% нису чланови Београдске општине, а од тог броја 90% су већ боловали од туберкулозе пре него што су се доселили у Београд. Има међу њима и врло тешких случајева, који су тек од пре 2—3 месеца у Београду и њихово лечење и изоловање је заиста најтежи здравствени проблем у престоници. Болница их не прима док не покажу уверење о сиромашном стању, које можда немају и врло их тешко добијају од својих општина, које су удаљене, а често пута њихово је стање такво да ни болничко лечење не може бити од користити, док је изоловање на дому готово немогуће јер су без сталног стана, а повратак у родно место је скопчан са исто тако великим потешкоћама.

Можемо тврдити да 72% болесника, који су лечени у диспансеру Београдске општине нису њени чланови, што претставља прилично оптерећење београдског комуналног буџета. Када би све општине у држави редовно уносиле у свој буџет по једну суму намењену само за лечење својих сиромашних чланова, а нарочито за збрињавање и изолацију својих сиромашних туберкулозних чланова, онда би и питање сузбијања туберкулозе у Београду било знатно олакшано.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Шест месеци од смрти Блаженопочившег Краља Александра I Ујединитеља

Градско веће са Претседником општине г. Владом Илићем и почасним грађанином
г. др. Петром Зенклом на Опленцу

Прохујало је шест месеци од оној тра-
гичној дана, када је тешка вест о мученичкој
смрти нашеј Витешкој Краља притисла као
мора бруди свих Југословена, кад је цела на-

турни свет. Јер, са Блаженопочившим Краљем
Александром није нестао само један ретко за-
служни и ретко омиљен Владар своја наро-
да. Са Њим је нестао један од најјачих по-

Блаженопочивши Витешки Краљ Александар I
Ујединитељ

ша земља задрхтала једним истим болним је-
цајем, под ударцем, кога су сви Југословени
подједнако осетили у својим душама и срцима.
Задрхтала је и цела Европа, и цео кул-

борника мира, љубави и слоге међу народи-
ма. Са Њим је нестао један велики државнич-
ки ум, који је све своје снаге и способности
усредредио на то, да створи што бољу са-

дашњост, што светлију будућност и Своје народу, и целога човечанству.

Фиџура Блаженопочившег Краља остаће чудесним словима урезана у историји. Прве Своје велике способности Витешки Покојник показао је на бојноме пољу. Кад је мала Србија устала да сасвим стресе са себе вековно турско ројство, Блаженопочивши Краљ, тада Престолонаследник Александар, одлази да се бори за ослобођење своје земље. Добија команду Прве армије. Убрзо се испољавају Његове ретке способности војсковође и стратегије. Али, Он није у рату само командант. Он је исто такав ратни друћ својих ратника, почевши од најмлађег борца редова. Млади Престолонаследник проводи све време под шатором, у земунцима и у рововима, излаже се свим ратним надчовечанским најорима и бори се под кишом курушума и џраната. Српска војска иде из победе у победу. Српске ратнике обузима одушевљење победника, али ништа није мање њихово одушевљење за Младог Војсковођу, који је Својом ратничком вештином, Својим личним јунаштвом и Својим друћарством освојио све Своје ратнике.

Још се Српски народ није одморио од Балканског рата, а већ је ушао у велики вртлог Светског рата. После оствареног идеала Ослобођења Србије, Блаженопочивши Краљ, као Реџент, води Своје ратнике у нови велики рат за остварење друћог великог националног идеала, Ослобођења и Уједињења свих Јуџословена.

Кроз Голџоту Албаније и све недаће које је донела борба са несравњено јачим непријатељем, Реџент Александар не џуби веру у будућност. Најротив, појачаном енерџијом Он прикуџља све снаге Српске војске, и кроз Солунски фронт, у низу сјајних победа, ослобађа Србију, ослобађа целу Јуџославију и победоносно, на челу Своје славом овенчане војске, улази у Београд, стару српску и прву јуџословенску Престоницу.

После дућих година рата настаје мир. Велики Ратник и победоносни Војсковођа одлаже оружје.

Али, сада тек започиње нова фаза новог стварања. И, чудесним, срећним провиђењем судбине, у Реџенту Александру испољавају се нове способности државника, привредника и социјалног човека. Под Његовим мудрим вођством ратом покошена земља наћло се преораћа.

Настају и политички тежки тренутци. Тада се, у џуној мери, испољавају државничке способности и политички далековиди поћледни Краља Александра I. Неколико поћтеза историјски судбоносне одважности и пронићљиве видovitости ућућују целокупну нашу унутрашњу политику новим правцем и новим смерницама, прекидају све дотадашње унутрашње раздоре, који су претили идеји једин-

ства, и стварају нови дух новога времена, дух недељиве, велике и једнодушне Јуџославије.

Муком и крвљу извојевани мир и равнотежа у Европи почиње да се колеба. Тада, оћет срећним провиђењем, Краљ Александар испољава Своје ретке способности на пољу дипломатије. Он, ранији Велики Ратник, појављује се сада као највећи поборник мира и џубави међу народима. Његове идеје, које брзо и енерџично приводи у дело, стварају нове односе, уносе нови дух и нове видике у учвршћавану међународних односа, у заједничкој одбрани миџа и културних тековина човечанства.

Са шестомесечног помена Блаженопочившем Краљу: Претседник Београда г. Влада Илић излази са проф. Др. Петром Зенклом из Саборне цркве.

На томе пољу племенитој и мудрој рада затекла је Краља Александра смрт, која га је поштедела на бојном пољу.

Један Велики Владар, један Велики Човек, није данас више међу живима. Нестао је Онај, кога смо ми сви Јуџословени толико волели, кога је цело човечанство дубоко ценило и поштовало.

Али, има нешто што је мноћо јаче од човека, што мноћо дуже живи, што може да остане вечито: то је његов дух и његове идеје.

У срцу свих Јуџословена, у срцу све словенске браће, у срцу свих пријатеља нашега народа, у срцу целој цивилизованој човечанства, у страницама свих историја света велики дух и велике идеје Блаженопочившег Краља

Александра I живеће вечито и претстављати једну најсветлију лучу у неумитном току времена...

Шестомесечни помен у Београду

Шест месеци од смрти Блаженопочившег Краља Александра, дан 6 априла, цела Југославија посветила је успомени на свог Великог Покојника. Свуда су одржани помени, којима је присуствовао многобројан народ, а сви они који нису могли лично присуствовати, посветили су тога дана своје мисли своје непрежаљеном Краљу.

У Београду, на помену у Саборној цркви, чинодејствовао је лично Њ. Св. Патријарх Варнава, уз асистенцију Епископа нишког г. Јована, Епископа моравичког г. Викентија, Епископа тимочког г. др. Емилијана, Епископа вршачког г. др. Георгија и многобројног београдског свештенства.

Испред Саборне цркве била је постројена почасна чета пешадијског пука Краљеве гарде са заставом. У црквеној порти био је постројен официрски кор Београдског гарнизона, са вишим и нижим официрима. Унутрашњост цркве била је обложена црним драперијама. Напољу, дуж улица које воде до Саборне цркве, велики број Београђана направио је шпалир, да још једном ода пошту незаборавном Покојнику.

Док се у цркви служила заупокојена литургија, почели су да пристижу великодостојници. Међу првима стигао је Командант Београда, армијски генерал г. Воја Томић, један од најближих сарадника Блаженопочившег Краља из највећих дана ослобођења и стварања велике државе. Командант Београда генерал г. Томић извршио је смотру почасне чете и примио рапорт, а затим је заузео место у цркви. После њега наилази Начелник Главног генералштаба, армијски генерал г. Марић, са члановима генералитета.

Црква је убрзо почела да се испуњава најугледнијим личностима. Дошао је Претседник Владе и Министар спољних послова г. Богољуб Јевтић са Министром војске и морнарице генералом г. Петром Живковићем и осталим члановима Краљевске Владе, цео Дипломатски кор са војним аташеима, Претседник Београдске општине г. Влада Илић са почасним грађанином Београда и идеолошким претставником чехословачких градова проф. г. Др. Зенклом и већницима, претседништво Сената и бивше Народне скупштине са сенаторима и бившим народним посланицима, претседници и претставници Касационог суда, Апелационог суда, Државног савета, Главне контроле, Академије наука, Универзитета, помоћници министара и виши чиновници министарстава, управник града Београда, г. Душан Филиповић, бивши претседници Владе г. г. Љуба Давидовић и др. Милан Сршкић, бивши мини-

стри г. г. Божа Максимовић, Душан Пелеш, др. Васа Јовановић, Милан Грол, Велизар Јанковић и др., претставници свих националних, хуманих и културних друштава, удружења и установа.

У 11 часова пре подне наишли су Краљевски Намесници г. г. др. Раденко Станковић и др. Иван Перовић. Почасна чета Краљеве гарде одала је поздрав. Краљевски Намесници ушли су у цркву и заузели места пред Краљевским престолом. Дошла је и супруга Краљевског Намесника г. др. Перовића, у дубокој црини.

Отпочео је свечан и тужан помен. Чинодејствовао је Њ. Св. Патријарх Варнава, уз асистенцију епископа и свештенства. Одговорали су хорови Првог београдског певачког друштва, студената Теолошког факултета и цркве Св. Богородице у Земуну.

Кад је, после помена, служено кољиво Њ. Св. Патријарху, епископима и Краљевским Намесницима, црквом су одјекнули многи пригужени јецаји.

Пошто су великодостојници напустили Саборну цркву, ушао је многобројни народ, који је, уз побожну пошту и кроз сузе, палио свеће за упокојење душе Великог Краља.

Истота дана одржани су помени у свим београдским богомољама свих вероисповести.

Помен на Опленцу

У 11 часова пре подне одржан је помен на Опленцу. Помену су присуствовали Њ. В. Краљ Петар II, Њ. В. Краљица Мајка, Њ. Њ. В. В. Краљевићи Томислав и Андреја, Њ. В. Кнез-Намесник Павле, Њ. В. Кнегиња Олга, Њ. Њ. В. В. Кнежевићи Александар и Никола, Њ. Њ. В. В. Грчка Кнегиња Јелена и Инфантиња Беатриса.

У току дана посетили су Гроб Блаженопочившег Краља шпански министар на нашем Двору г. де Торихос, холански министар г. Хабрехт и Министар просвете г. Стеван Ђирић.

Сутрадан, 7 априла, дошли су на Оплецац, да се поклоне Сенима Блаженопочившег Краља, Краљевски Намесници г. г. др. Раденко Станковић и др. Иван Перовић. Помен је одржао Епископ тимочки г. Венијамин, уз асистенцију осам свештеника. Краљевски Намесници запалили су над криптом воштанице.

Целога дана долазио је и одавао пошту Витешком Краљу велики број претставника свих крајева наше земље и многобројних организација. Било је ту више хиљада поклоника.

Тако је делегација из Књажевца, Зајечара, Краљевог Села и околних општина бројала четири стотине најугледнијих грађана, под вођством претседника Удружења Тимочана и Крајинаца генерала г. Цоловића.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

У име рударског предузећа „Ртањ“ дошла су 4 рудара. Из Пећи је дошла делегација од педесет ученика и ученица са наставницима. Они су донели прекрасно филигранско кандило са посветом, које је рађено по узору великог кандила Пећке патријаршије. Српско певачко друштво „Слога“ из Сарајева упутило је 150 својих чланова за друштвеном заставом. Уместо венца Друштво је положило 2.000 динара за сиромашне ученике основне школе у Тополи.

Из Сарајева допутовало је пешке дванаест чланова Одбора поштанско-телеграфско-телефонског особља за подизање споменика Блаженопочившем Краљу. Тачно у 11 часова, када је откривен споменик у аули Сарајевске поште, они су запалили свеће на Краљевом гробу на Опленцу. Руски соколи из Сарајева запалили су такође на гробу свеће. Магазинско особље железничке станице у Сарајеву донело је уметнички израђено сребрно кандило са златним везом и посветом. Делегати особља Фабрике дувана запалили су на гробу воштаницу тешку 50 килограма, а високу два метра, на постољу израђеном у облику иницијала Краља Александра I. Чланови Четничког удружења из Вишеграда запалили су воштаницу тешку 20 килограма.

Певачки хор прашких учитељица, који се налазио у Београду, дошао је такође да ода пошту Блаженопочившем Краљу Александру на Опленцу. Хор је, под управом хоровође г. Метода Виметала, одговарао у храму на јектенија, а над гробом, после помена, отпевао је тугованку и Чехословачку химну. Хор је положио на гроб велики венац са тробојком.

Из Пожаревца стигло је 550 претставника грађана, које су предводили г. Миодраг Јеличић и командант места пуковник г. Стојан Марјановић. Делегати су донели заветну књигу са више хиљада потписа и велику свећу са копљем.

Из Бањалуке стигла је делегација официра и подофицира IX артилеријског и XXXIII пешадијског пука; из Зајечара делегација официра XX пешадијског пука; из Скопља делегација подофицира педесетог пешадијског пука. Делегати радионице Аутокоманде I армијске области из Новог Сада, са командантом г. Јевтићем на челу, положили су на гроб позлаћени сребрни венац и воштаницу са електричним осветљењем, чије постоље претставља тенк у минијатури.

Од стране љубљанске Дирекције државних железница дошло је 900 службеника и службеница. Они су донели велику мермерну плочу за златним иницијалама Блаженопочившег Краља, обавијеним трновим венцем, коју је израдило особље Ложионице у Љубљани.

Делегати Стрељачког друштва из Великог Сења запалили су воштаницу тешку 10 килограма. Делегати средишњег одбора Рибарског друштва из Сарајева донели су воштаницу у сребрном чираку, тешком 10 килограма. Велику воштаницу запалила је на гробу и делегација од 80 питомаца Геометарског дома у Београду.

Делегација југословенских новинара, на челу са г. Добросавом Кузмићем, претседником Југословенског новинарског удружења, посетила је Опленцац 8 априла. Г. Кузмић је на гробу Блаженопочившег Краља одржао комеморативан говор. Уместо венца на одар, Новинарско удружење уписало је Блаженопочившег Краља за добротвора новинарских потпорних фондова са прилогом од 5.000 динара.

Истога дана дошла је на Опленцац школска омладина из свих средњих и учитељских

У задужбини на Опленцу: Претседник Београда г. Влада Илић са почасним грађанином проф. Др. Зенклом и градским већницима пред гробом Блаженопочившег Краља Петра Ослободиоца

школа Приморске бановине, састављена од 500 ученика, са великим бројем наставника.

Градско веће града Београда на Опленцу

Градско веће града Београда, на челу са Претседником г. Владом Илићем поклонило се гробу Блаженопочившег Краља 9 априла. Са преставницима Београда поклонило се гробу и претседник Савеза социјално-здравствених друштава и установа Чехосл. републике г. др. Петар Зенкл, лични пријатељ Блаженопочившег Краља, који се налазио у Београду као гост града Београда.

Говор г. Владе Илића

Пред гробом, г. Влада Илић одржао је следећи говор:

— Ни време, ни нови догађаји неће никада моћи да умире наша срца. Цело културно човечанство дубоко је саосетило трагедију, која је снашла не само нас, Југословене, него цео цивилизовани свет, губитком једног великог владара, Блаженопочившег Витешког Краља Ујединитеља. А Југославија је задрхтала потресом свих душа, потресом сржи својих националних осећаја, јер је губитак био страشان и ненакнадив. Тај бол за Великим Владаром протезаће се деценијама, до последњег живог изданка наше генерације, и пресадиће се кроз реч историје у душе нашега потомства.

Претставници престоног града Београда, срца Југославије, данас се клањају пред Сени Великог Покојника. Град, у коме је Он провео свој живот, за чије се ослобођење борио излажући смртној коси своју младост и свој живот, град у коме је Он провео своје најлепше часове Краља и родитеља, град у коме је створио своје велике планове садашњости и будућности Југославије, Европе и целог човечанства, тај град, Његова дична Престоница, Београд, стоји нем пред прстом неумитне судбине, која га је лишила свог Највећег грађанина.

Али, у душама нашим букти пламен, који је Велики покојник запалио, букти љубав за цео Југословенски народ, букти љубав за мир и напредак целог човечанства.

Над Београдом, Престоницом Великог Покојника, вечито ће лебдети Његов дух, а Његове велике идеје запајаће вечито не само нас, него низове нових, срећнијих генерација.

Клањајући се Сени Великог Покојника уздикујем у име престоног града Београда, у име Југословенске престонице, у име свих Југословенских градова и села:

Слава, Великом Човеку, Великом Владару, Великом Југословенском Краљу Александру Карађорђевићу — Ујединитељу!

— Слава Му! — узвикнули су потрешено сви присутни већници.

Говор г. Душана Николајевића

У име градског већа говорио је градски већник и претседник Културног одбора Београдске општине г. Душан Николајевић. Г. Николајевић је рекао:

„Кад се јутрос кренусмо за Шумадију, на Опленачки хаџилук, сваки је од нас понео у души религију историје наше. Не неби било да нема Шумадије, валовите и китњасте Шумадије, чији Рудник и чији брежуљци и проплатци скривају у себи радост живота и величанство праведничке смрти.

Сунце је пало на плави Рудник, а са врхова Рудника зраци сунца рује Букуљу и Венчац, дворове горских царева. Разлива се сунце и слобода неизрециво лепом и недокучивом Шумадијом. И кад путник — намерник западне међ њене шумовите и гараве брежуљке осећа он дах слободе њене и мисли крупну мисао њену.

Крупну мисао слободарског краја, који је, вођен нагоном правде и истине и људског достојанства, рушио и срушио две туђинске и античовечанске узупаторске власти. И, ако идеш Шумадијом и ако пуним грудима удишеш њен свеж ваздух, постајеш оран за циновску борбу, за предану и смелу службу највишој правди и циљевима наше историје, која је била патничка зато што беше занета правдом и истином, а у исто време мириш се са мистеријом смрти. То је највећа тајна најхеројскијег и најплеменитијег краја Југословенске земље.

Живи и мртви су у Шумадији близу. Челичи те за борбу и пријатељи те са кончином необјашњена земља Рудничких Планина, тучних поља, бујних лугова, свештених гајева из твојих давних снова, и земља скромне, али богате свечаношћу, Тополске цркве, која је доскора чувала Бесмртника наше нове историје.

Шумадија — Слободија, а у њој и над њом Рудник, Планина слободе граби небу. Ако си окован, па се загледаш у Рудник, — сами ће се ланци раскинути. Има мађијску моћ та планина наша чија се утроба вулкански побуни у часу када аустро-мађарска офанзива насрну на наше њиве и на наша права људска.

Циновски стражар Рудник стражари на мртвој стражи слободе наше и државе наше. Стражари и чува два неизмерно велика симбола наше историје, две њене радости над радостима и два њена бола без пребола: Карађорђа, Васкрсника Србије, Југословенског пијемонта, и Карађорђевог праука, Васкрсника Југославије. И вечно ће с Опленца летети птице слободе. Живи су симболи. Мртви и живи су у Шумадији сасвим близу и вечно је жива ова земља.

Народ овај Словенски воли све људе, присни су му сви народи, али исто тако воли он и снажну Отаџбину. Зна народ наш да се живи достојним животом само у својој и јакој држави. А нико му ту мисао није тако јасно мислио као Александар Ујединитељ и нико као он није располагао са толико духовне и моралне силе да је спроводи.

Наш народ је у Средњем Веку имао своју моћну државу. Њен творац Стеван Немања беше једна истински император-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ска природа. Сва елементарност Немањиног осећања једне државе, која све уједињује и подвргава својој вољи, и Немањина предубока конструктивност, која је крчила пут државној сили; — све оно, што Немању чини чином наше историје, разбија тврђење извесних словенофоба, да ми, Словени, нисмо снабдевени државотворним способностима.

Немања је снагу, која потсећа на норманску, мирио с једним византизмом, а и они, који дођоше за њим, показиваху развијен смисао за државу и дар вођења политике.

гову страну када га је у Праху Оца Србије сврстао са знаменитим светским војсковођама. Карађорђе је био и државник. Кад се буде правилно гледало на ствари, увидеће се да је и у вихору националне револуције србијанских сељака Карађорђе непогрешиво осећао државу. Ову Карађорђеву непогрешиву интуицију државничку није довољно разумео ни Вук Караџић у своме иначе необично оштроумном писању о Совјету, ни заслужни Стојан Новаковић у својим разматрањима о Уставу и Законима Карађорђевог времена. Национални и социјални револуционар Ка-

Пред задужбином највећих краљева: претседник Београда г. Влада Илић са почасним грађанином проф. Др. Петром Зенклом и целокупним градским већем Београда

Свирепа судбина беше одлучила да народ, који је показао толике сјајне државотворне способности, изгуби своју државу. Па ипак, и ако је Ропство убацило у нашу душу своје моменте, наши титански Устанци у почетку XIX века не би се могли правилно схватити ако би се заборавило да је државотворство било ативизам оних који су вешто подржавали и срчано обарали азијатску деспотију. Једино се тим историским наслеђем може објаснити појава, да је и Први Устанак од првога часа конструктиван. Не руши се само туђа држава, него се и гради своја.

Карађорђе није био само ненадмашни војник. Његош је певао тек једну ње-

рађорђе осећао је биће државе. Схватио је он Правилно каква би требало да буде основна организација власти, док је у својим егзалтованим, а у исто време и неумитним очима носио своју, колико ослободилачку толико и државотворну мисију.

Сасвим је погрешно мишљење неких историчара, да држава није прворедни историјски фактор. Ако би се усвојило ово нетачно тврђење, не би се онда, уопште, разумело оно што за правог историчара мора бити главна. Маклавели је творце државе стављао одмах до оснивача религија, а оно, што се никада не сме заборавити, то је да творци држава не би могли извршивати своје титанске исторј-

ске мисије да у њима нису појачане позитивне особине народа, у којима су поникли, и кад њихове творевине не би давале истинског маха баш ономе што је највредније у души човековој.

И поред ових удара Ропства, наша историја је иманентно хтела да наш народ, који је имао велику државу, дође поново до своје државе, и зато су две најисполинскије фигуре у нашој историји: император Немања и Вожд Карађорђе. И један и други је градитељ државе. Разлика између нашега императора и нашега Војда је у томе што је император огњем и мачем натеривао антидржавне елементе на покорност, а што је Вожд, крај свих својих строгости, желео да маса народна не буде само покорна него и одушевљена. У тајанственом часу, када се српска раја стала да усправља, Вожд је даровао себе народу, а народ себе Вожду. Мистика вођства прожимала је васкрсника из Тополе, али он не беше само (бич тиранах). Био је и онај што је новој држави ударио тврде темеље.

Краљ Александар је био, не само крупна личност у нашој историји, него и сложена. То је био један монарх који је у своме снажном осећању државе удруживао оно што је немањићско, императорско, с оним што је крилатило историјско посланство његовог претка Војда. Александар Карађорђевић беше владар Југословена и вођ тих, и државом уједињених, Југословена.

Осећање државе је Краљ Александар донео на свет, али се у избеглиштву то осећање необично развило. Тамо у изгнству, Регент се још боље научио истини државе. Она је у основи својој сила, и она мора бити силна ако хоће да остане верна своме нагону одржања и своме истинском посланству. Морална крепкост државништва Александра Карађорђевића је што је у несрећи, која је нештедице тукла његову државу, открио оно што један прави, велики Монарх треба да зна. Државништво овога монарха беше широко и јасно. Знао је Он сву важност нашега Јадрана, а у исто време, и исто као Немањићи, разумевао је, да је Вардар артерија наше државе. Отуда је државништво Александра Карађорђевића поклањало тако обилну и благодетну пажњу нашем Југу. И као државник и као Вођ Југословена Александар Карађорђевић је продирао у биће ствари. Југословене су разједињавале стране државе, и због тога једна јака национална држава ваља да поправи оно што су туђинци кроз своје државе кварили. Александар Карађорђевић

је био начисто с тим да постоји Југословенски народ, али се непролазна његова историјска важност састоји у томе што је исто тако јасно разумевао судбински значај једне Југословенске државе. Она је тек у стању да потпуно излечи и да потпуно оживи психу Југословенског народа, ону психу која је кроз југословенске предратне, често пута болесне и небулозне, идеологије очајно тражила себе. Владар и Вожд, Александар Карађорђевић је због тога и један знаменит претеча на пољу младе Југословенске културе. Богата душа југословенска бацаће тек вредности, а ове ће најбоље доказивати сву историјску замашност државништва Александра I — Ујединитеља.

Његов продирући поглед је далеко, орловски досезао и он је стално мислио у великим линијама. Он је, као југословенски владар, хтео и сигурно спроводио оно што у себи жуде дубине наше историје. Као југословенски Вожд он је искрено, свим својим бићем, желео да сви они, којима господари Његов трон, буду усхићени Његовим титанским стварањем. Он је веровао тврдо у Своју мисију. Из те вере, која је својствена прворедним историјским личностима, црпео је Ујединитељ своје херојство. Ни једног часа није застајао пред опасностима. Ишао је право на њих, као да су Га оне мамиле. И, у колико је бивао херојскији, утолико је постајао шири, толерантнији. Дело Му је уливало веру у себе, вера у себе херојство, а херојство — широкогрудост. Државник огромних размера, Он је наше савезнике очаравао својим непоколебљивим смислом за битно и својим искреним прелажењем преко свега што је сићушно и пролазно. Такав, Он је морао постати, не само иницијатор, него и централна фигура и у Малој Антанти и на Балкану. Мисао Балканског савеза, нико није тако кристално мислио као Александар Карађорђевић. Због тога ни један балкански владалац у минулој историји не беше на Балкану толико истакнут као Он. И не само то. Од свих наших владалаца, Он је, не само највише учествовао у великој европској политици, него је спадао у онај мали број европских државника који су тој политици одређивали правац и тон. Самим тим, преко своје изразите и утицајне личности, Он је, истовремено, доприносио учвршћивању монархистичког принципа у свету.

Сва Његова улога беше олакшана Његовим пацифизмом. Он, који је градио јаку државу, беше искрени поборник мира међу народима јер је био све-

стан да без мира нема стваралачког духовног полета. Он, који је био у светском рату први и ратном славијом увенчани војник своје отаџбине, убеђено је после рата радио на остваривању племенитих пацифистичких идеала. Неко је једном приликом казао, — да се само онај који је искусио страхоте рата, може искрено залагати за мир. Ову истину нико није тако потврђивао као Александар Карађорђевић.

Александар Карађорђевић је био историјски херој, али бол је наше историје да су њени најбољи хероји уједно и њени мученици. Они којима је јака Југославија три у оку, и они, који упорно мрзе добро човека и народа, нашли су начина да насилно уклоне свога главног, врховног противника. Александар Карађорђевић је био херој и Александар Карађорђевић је, због тога, био и мученик. Херој и мученик беху и у ономе Његовом осмеху којим је отпоздрављао одани му народ. То је био осмех човека који не сумња у успех својих напора, а у исто време тај јуначки самопоуздан осмех беше и некако јадовит.

Трагедија наше историје је да су њени најбољи хероји уједно и њени мученици... У Марсељу је извршен гнусан злочин, али зато, ипак, трагична погибија Великог нам Краља не значи пад његове творевине. Бије снага недокучиве расе и из мртвога Александра. Он је физички оборен кад је био на највишем вису, али је вис остао. Ту је држава Југословена, а Опленац је храм који нас учи служби нацији и држави. Овде, на Оепенцу, ми, у духу Васкрсника велике, недељиве и напредне Југославије, пречишћавамо наш култ наше историје и наших истинских историских личности од свега ситничарског. И, прожети тим племенитим култом, ми постајемо способни да се уздигемо над личним, чак и оправданим амбицијама, и да будемо верни и неуморни заточници оне мисли коју је мислио наш Ујединитељ. Постајемо овде, на Оепенцу, способни да гремо стопама Онога који је генијално и неустрашиво бранио надсветињу свакога способног за живот и напредак народа — државу.

Бије снага и из мртвога Александра, снага наше историје. Пијетет који нас обузима овде, на Оепенцу, то је животодавна енергија која нас креће да се

кроз службу држави одужимо мртвом а историски вечно живом Краљу нашем Александру Ујединитељу. Мртви и живи су близу у Шумадији, а џиновски стражар Рудник стражари на мртвој стражи слободе наше и државе наше. Слава Васкрснику Југославије!

* * *

Затим је говорио проф. г. др. Петар Зенкл. Он је говорио на српском језику и, узбуђеним гласом, пуним најдубљег бола, рекао је:

— Клањам се данас сени Великог Словена Блаженопочившег Витешког Краља Александра I, најискренијег великог пријатеља свих Словена.

Кад је глас о смрти Великог Краља Александра прокујао Европом, дубоки спонтани бол обузео је цео Чехословачки народ. Наше душе су задрхтале. Нестало је један Велики ум, једно велико срце, које је куцало прожето љубављу не само за свој Југословенски народ, него исто тако за целокупно Словенство, исто тако и за наш Чехословачки народ.

Чехословаци су умели да осете љубав Блаженопочившег Краља Александра. И на ту љубав свесрдно су одговорили својом љубављу Словена. Настало је тако спонтано и нераскидљиво пријатељство наша два народа, које се не заснива само на узајамним политичким и економским интересима, него на осећајима словенског братства, те је у толико постало нераскидљиво и вечито.

Имао сам ту за мене највећу срећу, да уживам личну благонаклоност Блаженопочившег Краља Александра. Та пажња Великог Човека и Великог Вође народа ме је зрачила и отворила ми многе нове видике у мом раду војника на пољу социјалне политике нарочито на пољу што чвршћег зближавања наша два народа и утерђивања опште идеје мира међу народима цивилизованог човечанства. Са дубоким болом у срцу, болом који дели цела Чехословачка, болом свих нас словенских социјалних радника, придружујем се Вама, браћо Југословени и претставници дичне југословенске престонице, и узвикујем:

Слава Највећем Југословенском Краљу Александру I Карађорђевићу!

Заветујем се пред Његовом сени да ћемо чувати светле аманете пријатељства, мира и братства, које нам је Он оставио и да ћемо, у духу Његових свесловенских и опште човечанских идеја, радити за наша два братска народа, за што бољу и светлију будућност.

Слава Великом Покојнику!

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Друштвена хроника:

Годишња скупштина Друштва Црвеног крста отворена је посланицом Њ. Кр. Вис. Кнеза-Намесника Павла

У недељу, 14 априла о. г., у свечаној сали Црвеног крста, на веома свечан начин отворена је, у присуству изасланика Њ. В. Краља Петра II, дивиз. ђенерала г. Војина

Скупштини су присуствовали делегати из целе државе, и претставници: Претседника Краљевске владе г. Момчило Јуришић; Њ. Св. Патријарха прота г. Миливоје Петровић;

Њ. Кр. Вис. Кнез-Намесник Павле

Чолак-Антића, годишња скупштина Главног одбора Друштва Црвеног крста Краљевине Југославије.

Министра војске и морнарице санит. ђенерал г. Жарко Рувидић; Министра просвете помоћник г. др. Ђ. Ковачевић; Министра за

физичко васпитање народа г. Марин Бона-Бунић; Министра шума и руда г. Јосип Брошић, итд. Краљевску Академију наука претстављао је академик г. др. Живојин Ђорђевић; Војну академију пуковник г. Мирослав Трифуновић; и претставник мојсијевске вероисповести Врховни рабинер г. др. Алкалај. До изасланика Њ. В. Краља почасно место заузела је г-ђа Намесника г. др. Перовића.

Први потпретседник друштва, сенатор г. Светозар Томић, отворио је скупштину поздравним телеграмима Њ. В. Краљици Марији — Мајци и Њ. Кр. Вис. Кнезу — Намеснику Павлу. Затим је г. Томић прочитао присутнима беседу, коју је на скупштини требало да прочита Њ. Кр. Вис. Кнез-Намесник Павле, а коју у потпуности доносимо:

Беседа Њ. Кр. Вис. Кнеза-Намесника Павла

„Пре него што би се прешло на даљи рад овог највишег органа Друштва, имам као претседник болну дужност да поменем Онога, који је до пре шест месеци био његов велики и племенити заштитник. У Својој безграничној љубави према народу, будној и непрекидној бризи и старању за његово добро и напредак, Блаженопочивши Витешки Краљ Александар Први Ујединитељ није губио из вида рад нашег Друштва. Високо ценећи улогу и значај установе Црвеног крста, Он је поред вршења владарске дужности у тешким и судбоносним данима нашег народа, пратио благотворан рад нашег Друштва, помажући и бодрећи га. Сетимо се Његових речи у писму, упућеном маја 1928 претседнику Друштва. Он у том писму вели:

„Господине Претседниче,

Командујући нашем славном војском 1912—1918 године, свакодневно сам се уверавао о великој помоћи Друштва Црвеног крста нашим рањеницима и болесницима. Црвени крст је стизао у прави час у свакој беди и несрећи својом помоћи, издао тешке ране а болнима блажио болове.

Борба наше војске и целога народа нашег, у којој су сва добра народна: и снага, и здравље, и целокупна имовина његова били принашани на жртву нашег највећег идеала уједињења — оставила је дубоке ожилке и ране у народном телу и привредној снази народној. Остао нам је велики број инвалида и болесника, уцвелене сирочади, а друштвене и привредне недаће поратне такође су нам дале и не мањи број бедних и невољних.

Потребни су нам, дакле, још већи напори у миру за уклањање штетних последица, за снажење и напредак нашег народа и државе, те да слободу и јединство очувамо, а народно благостање увећамо.

Као високо национална установа, наш Црвени крст треба да постане моћан чинилац на културном, здравственом и друштвеном пољу развијања домовине Срба, Хрвата и Словенаца, и ваља да буде увек приправан да пружи хитну и обилату помоћ у свакоме месту, крају, кад каква недаћа загрози.

Желим стога најлепши успех Црвеном крсту у окупљању одушевљених добровољних сарадника, да се његове идеје пронесу широм земље.

Примите и саопштите свима члановима Мој поздрав.

Александар“

„Колико части и драгоценог признања за наше Друштво у овим речима. Колико племенитих осећања и жеља за успех у његовом раду.

Посветимо стога за неколико тренутака наше мисли и наше осећаје Великом Покојнику. (Пауза од једног минута).

Слава, драг и светао помен међу нама Блаженопочившем Краљу!..

*

22 октобра прошле године преминуо је после дужег боловања почасни члан и бивши дугогодишњи претседник Друштва др. Милош Борисављевић, санитетски пуковник у пензији.

Сем тога, Друштво је изгубило у прошлој години још неколико заслужних чланова: Симу Протића, апотекара из Београда, Душана Рајчевића, професора Више педагошке школе у пензији, Босу Ранковић, добровољну болничарку, Стевана Илића, бившег претседника Одбора Друштва Црвеног крста у Алексинцу, Даринку Панић, претседнику Друштва „Српска мајка“, Властимира Будимовића, управника Државне штампарије, Косту Приштевца, бившег управника „Паланачког кисељака“ Црвеног крста, и друге.

Дужност нам је да се са поштовањем сетимо ових примерних сарадника Друштва. Слава им!

Пре годину дана, Блаженопочивши Краљ учинио Ми је велику част и радост, наименујући Ме претседником Друштва. Поносно сам се примио те дужности. Жеља Ми је била, да њој посветим што више пажње и труда. Служба Краљевског Намесника и посведневни рад, који она изискује, спречавала Ме, да у раду Друштва учествујем онако и онолико, колико сам желео. То ипак неће умањити ни Моју пажњу, ни Моју љубав према Друштву, ни Моје настојање и старање, да одговорим жељи и аманету Блаженопочившег Краља и очекивањима вашим и осталих наших чланова и пријатеља.

Идеја Црвеног крста задобила је до данас милионе оданих поборника, чији број непрестано расте, развијајући код њих осећај,

да ће она у будућности, која се назире, постати основ међународног поретка. У нашем народу осећај племенитости био је одувек развијен и негован. То Ми пружа уверење, да ће он добро схватити и правилно оценити значај рада Црвеног крста, коме је извор милосрђе, и да ће стога у том раду учествовати, поштујући га и помажући. У нашем Друштву Црвеног крста наш народ гледаће не само једну хуману и корисну своју установу, већ и једну од подлога за наше неприкосновено народно јединство и залог за мир и братство међу народима.

Као што сте из извештаја Главног, бавовинских и Београдског обласног одбора могли видети, рад Друштва у прошлој години био је обиман, напоран, али и плодан. Изграђени су темељи за будући рад. Потпуно сам задовољан оним, што је у том погледу постигнуто. Сада нам тек претстоји главни рад на изграђивању, на припремама за извршење задатака, који су Друштву поверени. За тај рад потребна су нам знатна сретства, стога се у њему морамо руководити оним, што је прече и важније, како је то закон о Друштву Црвеног крста прописао, водећи ра-

чуна о државним и народним потребама и међународним обавезама, које је наша држава примила и усвојила. За тај рад потребно је много труда, истрајности, воље и љубави према мисији, коју имамо. Са поуздањем очекујем, да ћу код вас, код свих одбора и чланова Друштва наићи — као и до сада — на пун одзив свесрдне сарадње, да се заједнички потрудимо и заложимо, да што боље и успешније одговоримо нашој тако важној и часној дужности. Топло захваљујем свима нашим одборима и члановима на тој сарадњи и помоћи, а нарочито претседништву и члановима Главног одбора. Вас, претставнике нашег Друштва из свих крајева, молим да ову захвалност уз Мој срдачан поздрав пренесете свима члановима и пријатељима Друштва, и умолите их да пораде, да се идеја Црвеног крста што више распростре и учврсти у народу, за добро његово и државе, а на част и понос узвишених заштитника Друштва и наш."

Скупштина је завршена бурним клицањем Њ. В. Краљу Петру II, Њ. В. Краљици Марији-Мајци и Њ. Кр. Вис. Кнезу-Намеснику Павлу и целом Краљевском Дому.

Хумано друштво „Родитељска милост“ у предграђу Краљице Марије

Вредни и агилни грађани из предграђа Краљице Марије: г. г. Милун Маричић, жанд. капетан у пензији, Рајић, чиновник министарства, Радоје Недељковић, жанд. капетан, Мирко П. Богичевић, чинов. Београдске општине, и други, пре месец и по дана основали су у овоме крају хумано друштво „Родитељска милост“, које већ сада броји преко сто чланова.

Друштво је себи ставило у задатак, да путем чланарине, путем прикупљања прилога и приређивањем забава и матинеја, сваке године о Врбици и на дан Краљеве славе (Св. Андрија Првозвани) облачи најсиромашнију школску и предшколску децу овога краја.

Ове године, већ после месец и по дана рада, Друштво је успело да на Врбицу обуче 20 сиромашне деце, не само из овог предграђа, него је оденуло неколико деце и из Маринкове Баре и из Бањице.

Још у само јутро сиромашна деца, сва у ритама и скоро боса, дошла су у кафану „Предграђе Краљице Марије“, где су се прво сва редом ошишала, лепо умила, па затим пресвукла у лепа маринска одела. Кад су се деца овако лепо одевена и обувена појавила пред својим родитељима, сиромашним грађанима овога краја, неописана радост озарила је мала и безазлена децја лица, а на очи њихових родитеља наврле су сузе радоснице. Њихови други родитељи, чланови управе овога друштва, такође су се радовали што је њихов рад и труд некога учинио срећним.

А по подне, кад је од Вождовачке цркве кренула поворка деце, ова сиромашна деца измешана са осталом децом у новим оделима, радосно су клицала и певала песму Христу, Бого-Човеку, који је волео децу: — Опште је воскресеније...

Драго нам присуство одличног и просвећеног репрезентанта Чехословачке државе увеличава свечаност овога дана који ће остати у аналима наше Општине као сјајан израз пријатељства Чехословачке и Југославије.

Ми, Југословени, волимо од вајкада браћу Чехословаке. Није било насртаја на нашу националну част у бившем аустријском рајхстагу а да те нападе нису револтирано одбили чешки посланици и чешка журналистика. У сваком Чехословаку ми не гледамо само словенског савезника, ми у њему гледамо свога рођеног брата, кога тиште наше патње, а кога испуњавају срећом наше наде и наши национални трофеји; ми у сваком претставнику Че-

поносној метрополи Прагу, где им је подигао студентски дом, тај најлепши маузолеј у славу и част нашег Блаженопочившег Витешког Краља Александра I. Огромна љубав професора Др. Зенкла за наш народ и гигантска активност за што чвршћу братску сарадњу Чехословачке и југославије — оваплотиле су се у многим лепим делима које је Зенкл учинио, и духовно, и материјално, за нашу академску омладину... — Хвала му!

Социјално-комунална акција савремених градова добила је свој најснажнији акценат, своје најбоље отелотворење у чехословачким градовима, на чијем челу стоји Златни Праг. Социјална политика града Прага данас је

Са свечане седнице Градског већа Београда: претседник г. Влада Илић говори о раду проф. Др. П. Зенкла, који седи са десне стране претседника. Са леве стране седи Њ. Е. г. Др. Велнер, чехословачки опуномоћени министар.

хословачке гледамо један део Масариковог бића, а у великом чехословачком вођи Масарику — гледамо и осећамо целокупну душу Чехословачког народа!...

Велики син Чехословачког народа, ради кога смо се овде скупили у свечану седницу, то је познати вођа чехословачких комунално-социјалних радника професор Др. Петар Зенкл. Скупили смо се да му у име престоног града Београда покажемо колико дубоко ценимо његов рад на усавршавању и хуманизирању друштвене средине, колико искрено и захвално пратимо његове напоре на свесрдном помагању Југословенских интелектуалаца и наших студената у Чехословачкој, нарочито у

далеко испред социјалне политике других европских градских муниципија, јер је Праг у најпунијој мери схватио потребе наших дана и тежње својих грађана! А тај снажно схваћени комунално-социјални реформизам животворна је догма конструктивне и стваралачке акције професора Др. Петра Зенкла, чија је величина као социјалног реформатора давно прешла етнографске границе његове отаџбине, као и границе осталих братских словенских држава.

Велика дела стваралачке снаге Претседника социјалне политике града Прага и осталих чехословачких градова професора Др. Петра Зенкла претстављају у исто време гром-

ки позив свима словенским и другим градовима, да се пође његовим стопама и да се у лечењу социјалних болести и у оздрављењу друштвене средине не застане на пола пута, него да се одлучно, храбро и са апостолским самопрегоревањем оствари комунални план социјалне правичности и социјалног старања.

Захваљујући драгом професору Др. Зенклу, још једном, на снажним делима његове несебичне и стваралачке акције, ја дајем реч председнику Културног одбора већнику г. Душану С. Николајевићу, као нашем, југословенском одличном књижевнику, мислиоцу и еминентном културно-социјалном раднику, да детаљније прикаже рад и дела професора Зенкла и значај чехословачког и југословенског пријатељства у будућности."

После једнодушнoг аплауза, који је дошао као одјек на говор председника г. Илића, на говорницу се попео већник и председник Културног одбора г. Душан С. Николајевић. У једном снажном, надахнутом говору — који објављујемо међу чланцима ове свеске часописа — г. Николајевић је мисаоно, дубоко анализирао значај социјалне политике, социјалног рашчланио проблеме друштвене заједнице данашњице и изнео колико су здрава и регенеративна социјална схватања проф. др. Зенкла као главног сарадника великог Масарика на пољу градске социјалне политике, као и колико су човечна дела организаторског духа највећег социјалног ствараоца братске Чехословачке — проф. г. др. Петра Зенкла.

Говор, управо студиозно предавање г. Николајевића, поздрављено је пуним одобравањем и свесрдним манифестацијама др. Зенклу, а преко њега целој Чехословачкој.

Председник г. Вл. Илић, саопштавајући одлуку градског већа о избору проф. др. Зенкла за почасног грађанина Београда, обратио се г. др. Зенклу овим топлим, братским речима:

„ — Драги брате Петре Зенклу, ја сам срећан што Ти, као Председник Београда, њрада толиких светлих традиција и њрада чије је срце увек куцало за Словенство, моћу предати дилому почасној њрађанина ѡрестонице Југославије. Молим Те, да је ѡримиш с љубављу с којом Ти је ѡружам и као залoћу вечној братства наша два народа, и као залoћу заједничкој ѡрада Прага и Београда, као и свих чехословачких и југословенских ѡрадова!"

Када му је, уз пуно узбуђење целе дворане, предао диплому почасног грађанина, председник г. Илић пољубио се са проф. г. др. Зенклом, који је, снажно узбуђен, осећајним гласом одговорио једним лепим говором на српском језику. Између осталог, професор г. др. Зенкл рекао је:

„ Драги господине Председниче!
Драга Браћо Већници!

Највеће одликовање и почаст, које је братски југословенски народ могао да учини

мени и моме скромном раду, то је ова одлука Градског већа, да се и ја убројим у грађане Београда и да и ја могу да се гордо осећам у сенци његових вечитих трофеја. Има ли већег словенског поноса, него бити грађанин балканског Париза, који је проживео варварске навале Хуна и Авара, Гота и Гепида, Монгола и Османлија, који је хиљадама година био на мртвој стражи европске цивилизације, бранећи је, да је не разнесе копита бесне исламске коњице и који од свога васкрса из Тополе, пре стотина година, претставља жижу балканске културе, пијемонт јужних Словена, жижу праве народне демократије и вечито жариште националне југословенске слободе. Београд је срце Балкана, једна хемисфера балканског мозга, душа Југославије. И пред овим најсветлијим одликовањем ја могу само да подигнем очи к небу и да се зарекнем, да ћу и цео остатак свога живота и моје радиности употребити на што јаче духовно и радно стваралачко спајање наша два братска народа.

Еминентни председник Београда уважени г. Влада Илић и цењени културни вођа г. Душан Николајевић, чија снажна мисаоност и дела претстављају неоспорни прилог словенској култури, говорили су о мени и о моме скромном раду тако лепим речима и са толико великом љубазношћу да ми се чини, да себе у слици, који су они тако широкогрудно пред Вама обрадили, непознајем. Њихове љубазне речи су биле потпуно несразмерне моме раду. Али то сам могао слушати без великог постижења само зато, што у тим речима видим њихову велику веру у моју љубав према братском народу југословенском, велику моју веру у заједницу и лепоту заједничких циљева југословенско-чехословачких и велику моју чежњу, да из својих скромних сила, што више придонесем изградњи и развоју правога југословенско-чехословачког братства. Осећам да је потребно уразумевање оба наша народа у свим њиховим друштвеним слојевима о томе, да је мало позивати се само у историју и дичити се њеном легендарном славом, обећавати и заклињати се, приређивати манифестационе састанке, свечаности и слично. Потребно је, да сваки од нас без обзира, како је и где је његово место на друштвеним лествицама, из свих сила настоји, да чехословачко-југословенско братство буде не само братство осећаја, него пре свега братство радних руку и да се оно манифестује не само у свечаним данима него свакидашњом, систематском радном стваралачком сарадњом. Ради се о сарадњи у свима гранама привредног, социјалног, културног и народног живота, ради се о братству тежња, дела и стварања. Није довољно само рачунати са братством у трагичним и тешким данима народа и државе, него је потребно салити животе оба братска народа у једну целину, да свима пријатељима и непријатељима буде јасније од самог сунца, да су оба братска

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

народа и наше државе једно, да су њихове судбине биле, да су и да ће бити заједничке, да су имали и да имају заједничку будућност и заједничку срећу, ако у истрајном и удруженом настојању на њему пораде из свих својих сила. Свакако, то уверење мора продрети у све слојеве и у све широке масе радних, стваралачких редова, тако да не сме да буде области јавног делања, где се та сарадња не би плодно остваривала.

Ако ми буде омогућено, да макар у каквом смеру придонесем у раду за остварење овог свог уверења, ове моје вере и чежње, ја ћу то сматрати за своју животну срећу.

Што ми је данас од Вас изражено тако високо признање, које ћу кроз цео живот носити у себи као жижу радне иницијативе, ја у томе видим вашу потврду да сам на исправном путу.

У границама наших скромних моћи ми смо и до сада чинили све што смо могли да одужимо наш дуг према Вашем, Карађорђевој народу, који је први повео ослободилачку акцију за ослобођење Словена. За њега, за тај народ легендарних хероја али и народ стваралаца и трудбених радника, ми ћемо и даље братски радити, а највећа срећа, коју желим, биће када видим да су наша два на рода, Југословенски и Чехословачки, снажно закорачали на пољу социјалног препорођења и социјалне правде и када сви народи света буду побеђено признали, да су наши словенски народи исто тако велики у миру, као и у рату. — У то име нека буде међу нама света успомена на највећег Словенског Краља, Блаженопочившег Краља Александра I Ујединитеља!

Живео Југословенски Краљ Петар Други! Живео Кнез-Намесник Павле! Живео југословенски народ са својом духовном и националном жижом — вечитим гордим Београдом, коме желим највећег успеха у његовом, као и до сада гигантском развоју! Живео вечити Београд!

Говор проф. Др. Зенкла поздрављен је једнодушним аплаузом.

Ова свечана седница градског већа, која је тако снажно манифестовала како пријатељство Југославије и Чехословачке, тако и значај социјалне политике у комуналној делатности савремених градова, свршена је у 12 часова, уз најтоплије овације почасном грађанину Београда проф. др. Петру Зенклу и Чехословачком народу.

После свечане седнице сви су се градски већници особно представили проф. др. Петру Зенклу, са којима је он поразговарао о појединим актуелним проблемима данашњих градова, нарочито Београда. Ову свечану седницу преносили су у целости радио станице Београд, Загреб и Љубљана.

Обилажење социјалних, здравствених и културних установа Београда

По подне тог истог дана, као и добар део идућа два дана, проф. г. др. Зенкл посетио је посетама и проучавању социјалних, здравствених и културних установа Београда. У пратњи проф. Зенкла, приликом обилажења београдских установа, били су: г.г. већник Добра Богдановић; в. д. директора санитета г. др. Угљаша Давидовић и шеф Одела за штампу и културну пропаганду гр. Београда г. Слободан Ж. Видаковић. По свршеном обилажењу и проучавању београдских установа, проф. г. др. Петар Зенкл подвукао је напредак који је код појединих београдских установа запазио, као и одао своје стручно признање нивоу и организацији многих како општинских тако и других социјалних и културних институција. Нарочито је подвукао своје одобравање што се приступило решавању уређења централних амбуланти, као и похвалио изградњу општинске болнице „Николе Спасића“, Дечјег прихватишта, Пожарне команде, Дезинфекционог завода итд. Похвалио је организацију Средњешколског дома Краља Александра на Дедињу, Студентског дома Краља Александра, радничка склоништа, установу Уреда за заштиту деце, Дом ученица у Крунској улици, Материнско удружење, поједина дејћа обданишта, нарочито на Дунаву и на Пашином Брду, која и ако су у ембриону, ипак су леп знак хуманости београдске средине. Од институција Београдске општине још је нарочито интересовање показао за научно-статистички материјал Одељка за штампу и културну пропаганду, нарочито материјал о социјалној и економској структури Београда, као и материјал из теренских анкета станова, заштите деце, исхране београдског становништва итд. Интересујући се детаљно за утврђене податке ових теренских анкета, г. др. Зенкл одао је стручно признање значају овог научно-иницијативног проучавања београдског живота. Том приликом проф. г. др. Зенкл подвукао је:

„Овакво систематско и планско проучавање свих манифестација градског живота, црпљено на терену, кроз напорне научне анкете и статистичка упоређења, ја сам мало где видео. Такав степен анкетно-теренског проучавања ни ми још немамо ни у Прашкој општини, а што је код вас за највећу похвалу, то је искреност прикупљеног анкетно-статистичког материјала, који, као дијагноза код болести, најбоље може служити при решавању свих болесних социјалних и комуналних појава и свих тешких социјалних проблема данашњег градског живота. Ни једно решење у Београдској општини не би требало да дође, док се кроз овај дивни материјал постављени проблем свестрано не проучи, и из тог проучавања не извуче најбоље и најздравије

решење. Било би јако корисно кади би сав тај анкетно-статистички материјал графички де монстрирали и из тих графикона створили једну сталну изложбу о социјалном, урбанистичком и здравственом развојку и стању Београда. Такве, бар сличне, изложбе имају многи наши чехословачки градови... —

Највише дирљивости унела је посета проф. г. др. Петра Зенкла „Дому слепих Краља Александра” у Земуну, чији је он велики добротвор. Као и многим другим нашим социјалним установама, тако је и овој установи проф. Зенкл пружао годинама своју свесрдну помоћ. Пошто је наставницима и учитељима овога дома материјално омогућио специјално школовање у Чехословачкој, он је и лично, из своје имовине, и преко својих пријатеља из Чехословачке, помагао ову лепу и племениту установу. Тако је данас преко стотину постеља издржавано из прилога браће Чехословака, а две собе у новим павиљонима Дома слепих носе имена својих великих добротвора проф. г. др. Петра Зенкла и супруге му Пауле. Уопште, ова високо хуманитарна установа одувек је уживала пуну помоћ г. др. Петра Зенкла, а њен творац, доајен и директор г. Вељко Рамадановић, пажњу и признање. У Дому слепих одржана је у част г. проф. Зенкла читава академија, са програмом кога су изводила слепа деца. Поред пуно концертних, музичких тачака и певања, најбољнији утисак оставио је говор једног слепог младића, Димитрија Илића, који је читао из откуцаног рукописа — азбуком за слепе, уз сузе целе дворане. Врло интелигентни слепи младић завршио је свој говор:

„Када смо сазнали од нашег Тате* за долазак уваженог добротвора ове установе, оданог пријатеља Југославије и његовог народа, наша су срца подрхтавала од среће, јер смо унапред рачунали да ће нам се пружити могућност да га опет топло поздравимо у нашој средини и пожелимо му још дуг и срећан живот. И ево испуни се та наша жеља, пошто нас и овога пута посети наш Велики добротвор г. др. Петар Зенкл, човек чијем се раду данас дивимо и клањамо, који има многобројне прилоге у којима даје изразите доказе топлоте осећања према својој браћи осталих словенских земаља. Врли добротворе наш, са божанском снагом, са гвозденом енергијом и несаломљивом вољом корачаш вазда своме циљу са дубоком уверењем, да се може постићи оно што се хоће. Сваки Твој корак, добротворе штићеника ових Домова, значи један нов и позитиван успех. Корачајући тако сигурном ногом, без и трунке замора, моћан си да далеко видиш и духовно мар-

* Тамо у Дому слепих зову штићеници свога директора, чика Вељка Рамадановића, чијих је тридесет година несебичног рада за недужну децу донело му најлепше име „Тата”!

кантан да би те могли из великих даљина угледати и гледати нараштаји, који наилазе и којима си као велики апостол нових идеала показао пут којим треба ићи кроз живот.”

Лепо су говорили у име свих учитеља и педагога за слепу, глуво-нему и недужну децу, учитеља који су се школовали у Прагу, ф. г. Симић и Жутић.

На крају академије оркестар следе деце отвирао је са уметничким смислом Чехословачку и Југословенску химну, као и химну чешких легионара и „Хеј Словени.”

У име Министарства социјалне политике овој академији Дома слепих присуствовао је начелник г. Љуба Хофмановић, који снажно помаже развој ове установе, а у име Београдске општине г. г. већник Добра Богдановић и шеф Одељка г. Сл. Видаковић.

Прегледавши детаљно нове павиљоне домова за доживотни смештај слепих, као и школу, штампарију и библиотеку слепих, проф. др. Зенкл честитао је директору г. Рамадановићу на раду, одајући резултатима истог признање, а нарочито на стварању нових павиљона за доживотни смештај слепих, као и библиотеке слепих, која је данас једна од највећих у Европи.

О пријатељству Чехословачке и Југославије и о социјалном старању у данашњици

У низу говора и предавања, која је проф. др. Зенкл одржао у појединим установама Београда, нарочито су запажани његово предавање о значају пријатељства Чехословачке и Југославије, које је одржао 7 априла на Београдском радиу а које су преносиле све радио станице у нашој држави, као и његово предавање на Коларчевом Универзитету о социјалној политици града Прага. Како је из дубоке љубави према нашем народу, проф. Зенкл научио и српски језик, то је он сва своја предавања држао на нашем језику.

8 априла, у 6 часова по подне, у великој сали Коларчевог Универзитета, одржао је г. проф. др. Зенкл једно јединствено предавање, у коме је изнео своја запажања и искуства при спровођењу социјалне политике града Прага и осталих чехословачких градова. Никада Народни универзитет није забележио тако велики број слушалаца и посетилаца. Све је било пуно, и велика сала, и галерије. Била су заступљена сва наша друштва, сви наши стручњаци, сви друштвени редови, од обичних радника, па до професора Универзитета и чланова Академије наука.

Предавање је отворио у име Београдске општине и Чехословачко-Југословенске Лиге г. Добра Богдановић, поздравио проф. др. Зенкла и представио га представницима свих београдских друштава овим лепим речима:

„ — Сматрам да велику срећу што ми се дала прилика да као претставник Београд-

ске Општине отворим ово предавање и преставим Вам, поштована Господо и Госпође, драгог нам госта Господина Професора Др. Зенкла, претседника Средишног Одбора великог града Прага, Социјалног Одбора Савеза чехословачких градова и неоспорно највећег социјалног радника Словенства и да наше Европе, великог пријатеља нашег народа, и од јуче почасног грађанина града Београда. Како је на јучерашњој свечаној седници већа града Београда уважени Претседник културног одбора Београда г. Душан С. Николајевић, наш горостасни интелект и књижевник, одржао једно емоционално, дубоко мишлено предавање о научним, социолошко-културним схватањима г. Др. Петра Зенкла, то ћу се ја задржати само са неколико речи, и то као на највећем *практичном* социјалном раднику и староцу г. Др. Петру Зенклу, пружајући Вам његову најкраћу биографију.

Драги Петар Зенкл, који се родио пре 50 година као осмо дете једног сиромашног занатлије у чешком граду Хусинском Табору, и који се већ у кући свога јако сиромашног оца упознао са горчином материјалне беде и свима социјалним неправдама, радећи и сам најтеже физичке послове већ од своје дванаесте године, да би помогао издржавање своје породице и да би могао да самог себе школује, доктор је словенске филологије и социјалне педагогије. Његови учитељи били су му велики словенски отац Тома Масарик, Врхлицки, Крејча, Јакубец и т. д. Од 1905 до 1915 године био је професор комерцијалних академија у Прагу, доцент пољопривредне академије, лектор и професор на Високој техници у Прагу и т. д. 1918 године, одмах по стварању братске Чехословачке Републике, позван је на чело одељења социјалне службе Министарства Социјалне Политике и Народног здравља, где се нарочито посветио организацији дечје заштите, као и збрињавања особа телесно и душевно заосталих. Од 1926 године одлази на положај Директора Средишње Банке за социјално осигурање у Чехословачкој Републици, са кога положаја помаже да се социјално осигурање подигне на пиједестал социјалне правде. Његова делатност на пољу комуналне политике датира од 1911 године, када је први пут постао члан Општинског одбора града Карлина, да би убрзо дошао и на положај претседника истог града. Од 1922 године изабран је за члана шире и уже управе главног града Прага, а 1923 године за претседника Средишњег Збора града Прага. 1928 године дошао је на положај земаљског заступника — народног посланика земље Чешке и члана одбора претседништва Масарикове Народно-Социјалистичке странке.

Многобројне су социјалне и хуманитарне установе, институције и удружења, које је Зенкл основао, а под његовим вођством на-

лазе се и снажно развијају координарном акцијом све градске организације, друштва и установе, од завода за одојчад и малу децу, друштва за заштиту мајки и деце, установа за заштиту угрожене и незбринуте омладине, организација за упослење неупослених, завода за изнемогле и остареле грађане, па до завода за избор рада, институција за социјално-здравствену службу у породицама и организација за стручно васпитање социјалних радника и т. д.

Он је иницијатор огромних радничких домова, који се мере са највећим домовима осталих европских центара, он је главни иницијатор и његова су дела многобројна дечја оправилишта, санаториуми, социјални заводи, склоништа за сироту децу, заводи за дефектну децу, лепи и јефтине раднички станови, а цвет његовог организаторског успеха су „Масарикови домови”, највећа социјална установа на свету.

Да поменем још само једно зрно бисера стваралачке огрлице овог гигантски снажног практичног социјалног радника. Иницијативом Др. Зенкла а уз највећу материјалну помоћ Чехословачке Републике подигнут је „Александров Колеж” у Прагу, који је неоспорно најлепши студентски колеж у Европи, а у коме живе наши, југословенски студенти.

То је само неколико најблеђих потеза о херкулсовској стваралачкој моћи овог великог практичног социјалног радника Словенства, који, на пример, сада прекида своје лепо путовање јер хита да реализује једну своју нову, такође практичну мисао: грандиозних размера санаториум за туберкулозне раднике и њихову децу, који подиже Социјално осигурање Чехословачке Републике на планини Татри, а у част осамдесетопетогодишњице свога учитеља, Оца своје Домовине, Томе Масарика. Ово велико дело коштаће 60,000.000 чешких круна, преко 100,000.000 динара, и биће још једно средство за нову социјалну правичност.

Поздрављајући га још једном и захваљујући му се у име малих и напаћених чланова наше друштвене заједнице, ја завршавам речима Претседника Златног Прага Др. Карела Баксе:

„Можемо рећи да је била срећа за Праг да је Др. Петар Зенкл дошао на вођство најважније гране комуналне управе, јер он је реформисао дотадањи систем социјалног старања, изменио све из темеља и оживотворио једно ново, истинско социјално старање”.

Како говор г. Богдановића, тако и крај истог, били су прекидани непрекидним овацијама Чехословачкој, Претседнику Масарику и проф. др. Петру Зенклу, а када је проф. Зенкл отпочео своје предавање овације су се претварале у праве манифестације чехосло-

вачко-југословенског братства. Ово предавање проф. Зенкла са филмом трајало је пуна два сата. Оно је представљало једно читаво откровење, и примано је са одушевљењем које се не памти на Коларчевом Универзитету. Мисаоност, поштена искреност и дубока тачност Зенклових погледа с једне стране и импресивне слике филма, који је показао шта је све Зенклов организаторски дух створио под окриљем Масариковим („Масарикови домови“, дечји заводи, „Александров колеж“ итд.), безгранично су одушевили хиљаде присутних Београђана и пружили им веру у боље дане човечанског рода и социјалне правичности.

Прерађено и у скраћеном облику, проф. др. Зенкл уступио је ово предавање као специјалан чланак за часопис Београда, и ми га у овоме броју доносимо на уводном месту.

О импресивности филма, којим је пропраћено ово предавање, могле би се написати читаве књиге, али само онај који га је видео може разумети стваралачку снагу др. Зенкла.

Банкет Претседника Београда г. Илића у Џокеј Клубу у част Др. Петра Зенкла

Претседник Београда г. Влада Илић у част госта проф. др. Зенкла приредио је вечеру у Џокеј Клубу. Овој вечери, где је такође дошло до врло топлих манифестација пријатељства Чехословачке и Југославије, били су присутни како претставници највиших државних и комуналних власти, тако и претставници науке и београдских друштава. Између осталих, запажени су г. г. арм. ђенерал Војислав Томић, командант Београда, др. Славко Грујић, маршал двора, проф. Стеван Ђирић, министар Просвете, Њ. Е. Др. Велнер, Чехословачки опуномоћени министар, др. Душаг Пелеш, претседник „Јадранске Страже“, ђенерал др. Жарко Рувидић, претседник Лиге против туберкулозе, Светозар Томић, потпретседник Црвеног крста, др. Влада Ђоровић, ректор Универзитета, др. Матеја Амрожић, потпретседник Уније за заштиту деце, Љуба Хофмановић, начелник и претставник Министра соц. политике, арх. Јос. Хрчир, претседник Чехословачког Савеза, Јозеф Визек, претседник Београдске Чехословачке општине; градски већници г. г. Душан С. Николајевић, Добра Богдановић, проф. др. Шаховић, др. Светислав Стефановић, Павле Кара-Радовановић; арх. Ђ. Бајаловић, инж. М. Радојловић, инж. Вучковић и други; претставник Савеза градова г. Слободан Ж. Видаковић; директори и шефови Београдске општине г. г. инж. Бор. Поповић, Божа Павловић, др. Давидовић, и други; претставник чехословачке штампе г. Ед. Парма, претставници београдске штампе г. г. Стајић, Сп. Ђорђевић, Б. Миленковић, и други.

Претседник Београда г. Влада Илић, као домаћин прву чашу наздравио је у здравље Њ.

В. Краља Петра II, Кнеза Намесника и Краљевског Дома:

„ — Прву чашу пијем за здравље и срећу Његовог Величанства Петра II, нашег младог и, ако Бог да, великог Краља, за здравље и срећу Њеног Величанства Краљице-Мајке, за здравље и срећу Кнеза-Намесника и целог владајућег Дома великих Карађорђевића!

Поздрављајући госта др. Зенкла Претседник г. Илић је рекао:

— Допустите ми, да, као домаћин, поздравим нашег госта. Ја бих могао да поновим оно што се и на свечаној општинској седници рекло о њему и његовим заслугама на пољу социјалног старања и на светом делу учвршћивања вечног пријатељства два братска народа, Чехословачког и Југословенског. Претседник Културног одбора, мој одлични пријатељ и одлични сарадник, г. Душан Николајевић у својој сјајној беседи на свечаној седници изнео је све то, а на најубедљивији начин. Ја нећу то да понављам, али зато хоћу Петру Зенклу братски да наздравим. До његовог доласка, до нашег личног упознавања, Петар Зенкл је био човек који је уживао моје пуно поштовање. Његов неуморни рад, његове организаторске способности и резултати његовог рада беху ми врло добро познати и ја сам, Господо, као и сви ви, у Петру Зенклу гледао једног еминентног словенског социјалног радника. Упознавши се овде, у нашем Београду, с Петром Зенклом, он је, Господо, поред поштовања које имамо за његову хуману и културну личност, освојио и наша срца. Петар Зенкл је постао почасни грађанин Београда зато што је својим заслугама стекао право на ту славу, али је Петар Зенкл за ово кратко време постао *наш*. Ми смо га сви заволели, а то је, Господо, оно што Петру Зенклу, сигурно више од свега годи. Ми смо упознали његово топло словенско срце, његово одушевљење за братство и ми смо му отворили наша срца.

Од тога срдечног пријатељства ми очекујемо најбоље резултате и у погледу решавања садашњих задатака наше Општине, на које сам ја у својој декларацији указао. Зенкл нам је обећао свесрдно своју драгоцену сарадњу и ја му братски захваљујем, молећи га да не жали труда него да нам што чешће долази. Његово присуство и његов лични удео у решавању наших социјалних задатака биће нам више него потребни. Ја га могу уверити да ће он, кад год буде дошао, наићи на исту љубав. Он је не само наш почасни грађанин, него и наш брат.

Ја пијем ову чашу за здравље *нашег*, свима нама тако присног почасног грађанина, за здравље мога и вашег брата Петра Зенкла.”

После претседника г. Илића говорио је проф. Др. Зенкл, који је свој лепи говор завршио овим речима:

„Дубоко сам дирнут ретком пажњом, којом ме је дочекао Ваш град, коју су ми указали сви званични претставници како комуналних тако и државних фактора Југославије, коју су ми указали сви грађани југословенске престонице. Али, још више дирнуло ме то, што сам осетио да Ваша пажња није само израз куртоазije према једном странцу, него да је она спонтани братски излив Ваших дубоких осећаја и да она није само упућена мени као Вашем оданом пријатељу и обожаватељу, него целом народу нашем, Чехословачком.

Не знам, да ли је ико од Вас, поштована Господо, икада био у тако мучној ситуацији као ја. Наиме на свом путу, чији је циљ био братска сарадња на пољу социјалне политике, наишао сам на такве изразе љубави, пријатељства као и нарочите пажње да сам потпуно померен из равнотеже. О мом приватном раду се говорило и писало са таквом широкогрудом вољом да се осећам управо постиђен. Све то, што сам имао прилику и срећу да до сад учиним у нашим чехословачко-југословенским односима, вршио сам из потребе своје властите душе, свога властитог словенског нагона. Из дубине свога срца сам уверен о неизмерном моралном и политичком значају реалног Југословенско-чехословачког братства и сматрам за срећу, ако могу гдегод, када год и како год придонети његовом остварењу.

Зато молим да покрај моје најтоплије захвалности за сву Вашу љубавност примите моју изјаву, да ћу са повећаним настојањем у своје раду наставити, када сам видео да је од југословенске браће наша народна и политичка сарадња цењена. Уверен сам, да нас сви уздаси, крв и животи, из којих се изродила слобода Ваше уједињене Југославије, и самосталност моје отаџбине, обавезује за систематски, конструктивни и неуморни рад у корист наше свете заједничке ствари. Моја ће највећа бити срећа, ако ми се укаже прилика да поново својим радом докажем, да сам добро разумео потстрек и поуку историје оба наша братска народа, као и зов херојства југословенског јунаштва као и глас слободне мајке земље југословенске и чехословачке...

Кад сам, прелазећи границу, ступио на југословенско тле, моје срце је задрхтало. Обухвативши погледом Ваша поља и долине, Ваша брда и шуме, ја сам у духу са дубоком радошћу поздравео ту земљу, напаћену дугим ропством и крвавим ратовима, која се препорођује и која је постала како у политичком, тако и у економском погледу, један важан фактор не само Балкана, него светске равнотеже и светског мира. Угледавши пред собом дивну и импозантну силуету Ваше престонице, дичног Београда, пред мојим очима прохујала је сва његова вековна епопеја, његово страдање и љуте борбе, које су га више пута претварале у рушевине и заливале његове улице крвљу,

али нису никада успеле да га сравне са земљом и тако да макну најјачег чувара Европе, њеног мира и цивилизације.

Кад сам ступио на тле Београда, кад сам још једном видео пред собом један модерно уређени град, са лепим широким улицама, пространим трговима и модерним палатама, ја сам остао задивљен. Та нагла обнова порушеног Београда, Београда кога је светски рат оставио у згаришту, тај његов диновски развитак убедио ме је, да се у њему најбоље огледа цео велики замах и полет нове Југославије. Дозволите ми, Господо, да се и овом приликом сетим једног великог Човека и Хуманисте, Вашег Блаженопочившег Витешког Краља Александра, чија је благонаклоност према мојој скромној личности тако племенито озаривала мој скромни рад. Знајући Његово стваралачки дух и Његова стремљења светлијој будућности, осетио сам у полету Београда и Југославије плодове Његовог енергичног и стваралачког рада, руковођеног великом очинском љубави према своме народу.

Нека је слава Великог Покојнику и вечити спомен у нашим срцима!

Узајамна љубав усађена у срцима свих Чехословака према Југославији и Југословена према Чехословачкој с једне стране, а с друге стране стваралачки снажно дело наших и ваших мудрих државника најбоља су гаранција, да ће наше пријатељство и братство остати вечито непоколебљиво.

У то име дижем ову чашу и поздрављам Вас: Живео Краљ Петар II!

Живео Кнез-намесник Павле!

Живела Ваша дична престоница, славни и јуначки Београд!

Живела Југославија!" Завршио је г. Др. Зенкл.

— Живела братска Чехословачка! једнодушно су и из дубине срца узвикнули сви присутни.

Исто тако снажно је поздрављен и говор Њ. Е. чехословачког опуномоћеног Министра г. др. Велнера, који је у своје говору истакао:

„Срећан сам што могу узети реч на данашњем нашем скупу за тако значајних околности. Југославија и Чехословачка држава, коју имам част заступати, имају један заједнички велики циљ: како су наша два народа знала за време рата борити се, раме уз раме, за своју слободу, тако се данас заједнички боре, да одбране и сачувају слободу са тешким жртвама стечену. Задатак није лак, има ту пуно препрека које је потребно систематским, истрајним радом и подношењем жртава постепено отстрањивати.

Оба наша народа знају за ове тешкоће веома добро и предузимају све, да се овај основни задатак што боље реши. Ми радимо на обезбеђењу наше државне и националне егзистенције са уверењем, да је наша

слобода важни фактор међународног мира и хоћемо, да ово обезбеђење постигнемо братском сарадњом на свим пољима нашег народног и човечанског настојања. Сарађујемо на пољу политичком, на пољу културном, на пољу привредном и на пољу социјалном. Са задовољством можемо да констатујемо, да је наша сарадња успешна и да је неоспорно корисна за оба наша народа.

Ако се свом силом залажемо, да сачувамо нашу државну и националну егзистенцију у што теснијој политичкој и привредној колаборацији и ако се боримо за наша морал-

господина д-ра Зенкла у Београд, то доказује искрен и братски дочек, који сте му приредили у Вашој средини”!

Од стране чланова Краљевске Владе говорио је министар просвете г. Стеван Ђирић, који је живо илустровао лепоту пријатељства Чехословачке и Југославије, као и снагу међусобне културно-социјалне сарадње. Г. Ђирић је нарочито лепо нагласио значај вековног братства између Чехословака и Југословена. Истих судбина, наши народи учествовали су у радости или болу једних, као у своме

Са банкета претседника г. Илића у „Докеј клубу” у част проф. Др. Зенкла: Министар просвете г. Стеван Ђирић говори о културним везама Југославије и Чехословачке...

лна добра у живој сарадњи културној, наше сарађивање на пољу социјалном има за циљ да пружи сваком чехословачком и југословенском грађанину могућност, стећи релативно човечанско благостање, да и најсиромашнији наш ближњи буде имао отворен пут ка бољој сутрашњици, тако да и највише заостављени појединац имаће изгледа на право да стекне комад човечје среће и човечјег задовољства.

То је веома значајан рад, то је рад који заслужује нашу највећу пажњу. Како ценимо ову сарадњу, доказује такођер долазак знаменитог социјалног и комуналног раденика

сопственом. Братске везе нису од јуче. Оне су већ у традицијама наших народа. Када се наша народна култура почела развијати, први директор наше средње школе био је Чехословак. И други директор наше прве гимназије био је Чехословак. Чехословаци су уопште били наши културни положеници, пионери нашег просветно-културног развоја.

Говор министра господина Ђирића топло је поздрављен.

Г. Добра Богдановић говорио је о значају социјалне политике у данашњици, о утицају Зенклове социјалне идеологије на даљи развој нашег социјалног старања, као и изнео

напоре данашње Општинске управе Београда, са г. Владом Илићем на челу, на подизању социјалног нивоа наше престонице.

Већник г. Душан С. Николајевић одржао је здравицу Великом Словенском Оцу Претседнику Томи Масарику, у којој је, између осталог, рекао:

„Масарик ће увек бити једна светла фигура. Он је то нарочито данас. Данас је у Европи потребно истаћи да политика, права и велика политика може рачунати на трајне успехе ако се измири с моралом. Масарик је служио једном идеалу и поштовао етичке норме, а његов политички успех најбоље указује пут свима европским политичарима: ако мисле да спасу културне вредности Запада, они морају бити истински прожети једним идеализмом више врсте и једном искреном и доследном, истрајном социјалношћу. Скрећем вашу пажњу, господо, на Масарикову истрајност. Он је велики учитељ истрајности, а нама свима ништа данас није тако потребно као истрајност. Масарик је био истрајан патриот, истрајан државник и истрајан у својој хуманости. Хуманост је лепа и кад се јавља у часовима, али је хуманост једна благотворна друштвена сила тек кад је неуморна. Социјални дух Томе Масарика није посустајао.

Поздрављајући Господина Масарика, ја желим да одам хвалу и целом чехословачком народу, управо онемој култу који наш братски народ негује према високој личности свога вође. Култ Масарика, који влада у свима редовима чехословачке земље, то је, господо, уистини, доказ развијеног душевног живота чехословачког народа и доказ његових позитивних енергија. Чехословаци су из свога култа Масарика избацили све оно што је ниско, и у своме култу Масарика, у својој дубокој љубави према Масарику чехословачки народ испољава и свој патриотизам и своју истинску пошту према великим синовима своје отаџбине, али, исто тако, чехословачки народ показује и смисао за оне људске величине које служе људском роду. Немци у својим великанима воле само Немачку; Чехословаци у своме култу Масарика воле, не само Чехословачку, него и Словенство и цело човечанство. И оно што најбоље потврђују животну и цивилизаторску способност нашег братског народа, то је да је култ Масарика једна радост. Чехословаци умеју да се радују племенитим радостима свога вође, а то нам ваља нарочито истаћи. И у овоме часу, прожет том радошћу, и ја дижем чашу за здравље и срећу великог словенског и човечанског старца Томе Масарика, у кога се, понављам, морају учити сви европски политичари ако мисле да спасу културне вредности Запада.”

Говор г. Николајевића поздрављен је најлепшим овацијама претседнику Томи Масарику.

Г. Јеремија Протић, већник и помоћник мистра у пензији, лепо импровизовано илустровао је значај култа народних великана и подвукао, да је потребно, да се Словени еманципују од особине да своје великане признају тек после њихове смрти, и пожелео да се искрено мишљење о свачијем раду ода још за живота.

Најстарији по годинама живи већник, дојављен Београдске општине, г. Павле Кара-Радановић, осврнуо се у својој здравници др. Зенклу на значај како политичких тако и привредно-економских односа и веза Југославије и Чехословачке, као и на прошлост Београда и Прага.

Са пуно пажње саслушан је и говор проф. универз. др. Матеје Амброжића, који је у име универзитетских дечјих клиника, Уније за заштиту деце и социјално-здравствених радника са терена, захвалио се г. Др. Зенклу на његовом снажном инструктивном предавању, одржаном на Универзитету, и изнео анализу импресија које је на београдске социјалне и здравствене раднике оставило како предавање др. Зенкла, тако и филм социјалних уставна града Прага... —

*

У уторак, 9 априла, целокупно Градско веће са Претседником Београда г. Владом Илићем и гостом, почасним грађанином др. Зенклом, отишло је на Оплепац, где су се по одржаном помену поклонили Краљевом гробу. У крипти, пред Краљевим гробом, говорили се у име Београда Претседник г. Влада Илић, у име градског већа г. Душан С. Николајевић и у име чехословачких социјалних радника г. др. Петар Зенкл.

Истог дана по подне одржана је научна конференција др. Зенкла са претставницима свих наших социјалних друштава и институција, а увече свечана седница и чајанка у Југословенско-чехословачкој лиги у част проф. др. Зенкла. На овом свечаном скупу Претседник Лиге г. Добра Богдановић предао је др. Зенклу диплому почасног члана Југословенско-Чехословачке Лиге.

У среду, 10-IV, гост др. Петар Зенкл учињено је низ званичних посета. На првом месту Претседнику Мин. Савета и Мин. Спољних послова г. Богољубу Д. Левтићу, код кога је остао у дужем разговору о животним питањима оба братска народа, као и предао му специјалне албуме „Масарикових Димова” и „Александровог Колежа.” Код Министра Просвете г. Ст. Ђирића такође се проф. др. Зенкл дуго задржао, расправљајући поједина културно-просветна питања. Трећа званична посета била је Министарству Социјалне политике и народног здравља, па Окружном Уреду за осигурање радника итд.

Чехословачки опуномоћени Министар г. Велнер приредио је у част проф. др. П. Зен-

кла свечани ручак у Чехословачком посланству. На овоме ручку, поред домаћина Њ. Е. Министра г. Велнера и госта проф. др. Зенкла, били су, између осталих, и г. г. проф. др. Коста Кумануди, председник Народне скупштине; Душан С. Николајевић, председник Културног одбора града Београда; Добра Богдановић, претседник Београдске Југословенско-чехословачке Лиге, сенатор проф. Светозар Томић, потпретседник Црвеног крста;

нистра социјалне политике г. Љуба Хофмановић, предао је у име Министра Социјалне политике др. Петру Зенклу орден Југословенске Круне I степена, којим га је у име Њ. В. Краља Петра II благоизволело одликовати Краљевско Намесништво.

Др. Петар Зенкл најтоплије се захвалио на овом високом одликовању и са узбуђењем, са којим је дошао у Београд, са истим га је и напустио.

Са свечаног пријема у Чехословачком посланству и ручка Министра г. Др. Велнера у част проф. Др. П. Зенкла.

генерал г. Жарко Рувидић, Претседник Лиге против туберкулозе; Слободан Ж. Видаковић, отправник послова Савеза градова Краљевине Југославије; В. Рамадановић, директор Дома слепих итд. итд.

Истог дана проф. др. Петар Зенкл отпутовао је из Београда. На самој жељезничкој станици, где су га испратили претставници Београдске општине, Савеза градова и Југословенско-Чехословачке лиге, начелник Ми-

Пет дана, колико је др. Петар Зенкл провео у Београду, претстављали су дане најснажније манифестације Чехословачко-Југословенској пријатељства и дане када су питања социјалне политике и у нас остављена на миједестал социјалне правичности и прокламована за највећу дужност државе, градова и друштва данашњице.

То су два лепа плода ове братске по-сете.

Оснивање Чехословачко-Југословенске радне заједнице социјалних и социјално-здравствених друштава и установа

— За претседника је изабран проф. Д-р Петар Зенкл, претседник земаљског Савеза социјалних и социјално-здравствених друштава и установа у Чехословачкој републици —

Посета Београду Д-р Петра Зенкла, комунално-социјалног ствараоца у Чехословачкој, имала је радни карактер и циљ, да се утврди што снажнија и што ефикаснија сарадња наших стручњака на пољу културног, социјалног и здравственог подизања широких народних маса.

Тога ради, на иницијативу одељ. за штампу и културну пропаганду Г. П. Г. Београда, Савеза градова и Гл. одбора Уније за заштиту деце, одржана је 9 априла т. г. у свечаној сали Црвеног крста, конференција проф. Д-р П. Зенкла са претставницама свих наших како социјалних, културних и здравствених друштава и установа, тако и претставницима науке, као и државних и комуналних власти.

Можда је ово први пут код нас да се претставници како приватне иницијативе тако и јавних фактора и науке сакупе у заједничку конференцију по актуелним проблемима социјалне политике и социјалног старања.

На овоме скупу било је присутно преко шездесет званичних, опуномоћених претставника наших највећих друштава, установа и јавних институција. Између осталих, запажени су, поред госта проф. Д-р Петра Зенкла, претставници: Академије Наука академик г. Живко Павловић; Црвеног крста потпретседници сенатор г. Светозар Томић и г-ђа Нака Спасић; Универзитета проф. г. Д-р Милан Жујовић; Министра социјалне политике — начелник г. Љуба Хофмановић; Београдске општине г. Добра Богдановић; Уније за заштиту деце проф. г. Д-р Матеја Амброжић и г. Д-р Милош Поповић; Југосл. проф. друштва претседник проф. г. Недељко Дивац; Савеза градова Краљ. Југославије отправник послова г. Слободан Видаковић; Југосл. женског савеза претседница г-ђа Лепосава Петковић; Кола српских сестара г-ђа Перса Продановић; Народне женске заједнице г-ђа Мара Трифковић; Лига против туберкулозе претседник генерал Д-р Жарко Рувидић; Друштва за васпитање и заштиту деце проф. г. Д-р Александар Костић; Југосл. учитељског удружења претседник г. Иван Димник; Подмлатка Црвеног Крста — проф. г. Божидар Зечевић; Друштва за васпитање недужне деце, проф. г. Вл. Спасић; Београдског женског друштва проф. г-ђа Јелена Ђорђевић; Централног хигијенског завода проф. г. Д-р Богољуб Константиновић; Индустриске коморе г. Васа Јовановић; Занат-

ске коморе г. Влада Марковић; Радничке коморе г. Лука Павићевић; Чехословачког савеза у Југославији претседник арх. г. Хрнчир, Друштва „Књегиње Зорке” г-ђа Д-р Вука Велимировић, Гл. савеза српских земљораднички задруга г. Ч. Стевановић; Друштва трезвености „Т. Масарик” Д-р Ил. Јелић, Јадранске страже г. Душан Пелеш, Удружења Чехосл. жена г-ђа Вејшицка, Материнског удружења г-ђа Зора В. Лазаревић, Студентских домова г. Д-р Драг. Костић, „Привредника” Д-р Ђуро Терзин; Школе за нудиље, наставница социјалног рада г-ђица Роса Чабриновић; Домова малолетника управник г. М. Никићевић; Савеза трезвене младежи г. Р. Рајковић; Удружења домаћица и матера г-ђа Ана Марковић; Дома госпођа г-ђа проф. Наталија Стојановић; Дома слепих директор В. Рамадановић; Уреда за заштиту деце г-ђа Д-р Марија Гајић; Дома „Свете Ане” г-ђа Богдановић; свих дечјих обданишта претседнице г-ђе: П. Груичић, Мара Хофмановић, Ј. Спасић, А. Ивковић, М. Радивојевић, Ол. Ружић; Масарикове чехословачке школе проф. г. Ав. Штајн; Друштва за заштиту девојака г-ђа Кат. Стејић; итд. итд.

За претседничким столом били су г. г. проф. Д-р Петар Зенкл, Добра Богдановић, проф. Светозар Томић, Слободан Видаковић и проф. Божидар Зечевић.

Конференцију је отворио у име Београдске општине председавајући г. Добра Богдановић, који је поздравио госта проф. г. Д-р Зенкла и претставнике друштава, па је подвукао значај стављених проблема на дневни ред ове конференције:

- 1) Сарадња приватне иницијативе са јавним факторима;
- 2) кооперација и координација приватне иницијативе.

*

Ова два питања, поред трећег, сарадње чехословачких и југословенских социјалних радника, претстављала су неоспорно три најактуелнија проблема у својој врсти.

Сви ми, који годинама пратимо наш јавни живот, приметили смо свако осуство координације и јединства социјалног рада. У нашим градовима је после рата отпочета једна снажна хумана акција. Она је већим делом у приватним рукама. Поникла су многобројна друштва од оних помпезних до оних малих, кафанских, са боемским именима, и боемском жељом да се малим сирочићима помогне. Али почевши

од тих елементарних друштава, и оних већих, која већ имају своје палате, па преко њих до државне и општинске акције на социјалном старању, — никаква духовна веза не постоји на овим лествицама нашега милосрђа.

Социјална политика у свима њеним манифестацијама мора се централизовати. Али не бирократски, где читава плејада шефова постоји само зато да послове замрси и свој оријенталски немар оправда преживелим административним формама. Него једна централизација, која ће имати осећаја за снажно пулзирање народног живота, и која ће имати за циљ не да омета то напредно стремљење, него да координира многоструку акцију, да јој да импулса, и да јој на крају осигура финансиску основу.

Као што смо доказали, кроз познату анкету Савеза градова, рад наших хуманих организација остаје без много ефекта само зато што не постоји јединство акције међу њима, и што нема једне опште и заједничке планске директиве. Кад би место тога постојао Савез социјалних друштава, он би био један снажан и моћан фактор у целом нашем социјално-хуманитарном раду.

Али тражити да сама приватна иницијатива изведе ову неопходну концентрацију рада више је него наивност. Сваки савет и апел, ма како он добар и одушевљен био, разбиће се пред упорношћу њихових одбора, који суревњиво бране аутономију друштвеног рада, и који у оваквом јединству рада не виде „conditio sine qua non“ него прост атак на право њихове самосталне акције, покушај државног тоторства, наметање туђе воље и нетражених савета, али, ипак, сам живот доказао је да је координација социјално-хумане акције, како приватне, тако и државне и комуналне, основни услов за даљи здрав развој нашег социјалног старања...”

Зато је ова конференција имала огроман значај за правилан развитак наше социјалне политике и њене координиране акције у будућности... —

Први је говорио у име друштва Црвеног Крста, као домаћин, први потпретседник друштва проф. Светозар Томић:

— У име чланова Главног одбора друштва Црвеног крста и у име њихових одбора и свих чланова друштва, поздрављам г. др. Петра Зенкла у овом дому милосрђа и желим да социјални рад г. Зенкла уроди добрим плодом, као што уроди добро семе, кад падне на плодно земљиште. Нека нама и братском Чехословачком народу дуго поживи г. Зенкл и нека његов социјално-хумани рад и даље служи на зближење наша два братака народа.

Затим је у име Министра социјалне политике и народног здравља говорио г. Љубомир Хофмановић, који је, између осталог, рекао:

— Пред овако великим скупом претставника наших највиших установа и свих социјалних и хуманих друштава, имам пре свега за дужност да, у име министра Социјалне политике и народног здравља г. др. Марушића, поздравим искреног, великог али и старог пријатеља нашег народа, еминентног социјалног мислиоца, трудбеног радника и ствараоца из братске нам Чехословачке г. др. Петра Зенкла, почасног грађанина престонице Југославије.

И баш зато што је ово овде радни скуп, а не каква свечана седница; баш зато што Петар Зенкл толико воли рад и само рад, зато га и поздрављам овде, међу нашим радницима, на великом али и трновитом социјалном пољу, на коме смо се нашли здружени у искреној жељи, да и на њему оба наша народа, чехословачки и југословенски, снажно и братски закорачају у циљу његовог препорођаја и постигнућа социјалне правде, пошто свако људско биће има права на најскромнији живот и лепоту живота.

Твој успех, драги наш пријатељу, лежи и у Твојим бићу, јер топлотом твога доброга срца загреваш своје сараднике, речју их задобијаш, док Ти се у благом погледу огледа племенитост душе. Зато ја, драги мој Петре, који те већ тако дуго познајем, дубоко верујем и у успехе нашег будућег заједничког рада. Сад су Ти отворена потпуно не само наша срца, него и наше мисли, намере и потребе. Нека наша сарадња на пољу социјалног препорођаја и задовољења социјалне правде буде у будуће још тешња и обимнија, а ми браћа не само по својим осећањима и сећањима на прошлост, него и по заједничком свакидашњем раду на корист наших ближњих, наших народа.

Г. министар Социјалне политике и народног здравља поздравља и веома похвалну и за пример акцију Поглаварства града Београда, што је на дневни ред ове конференције ставило веома интересантне проблеме, али и врло актуелне теме: „Сарадња приватне иницијативе са јавним факторима, као и координација и кооперација приватне иницијативе на пољу социјалне политике“. Жеља је, да се ова акција са још јачим замахом настави, а нарочито да што пре дође у Београду с једне стране до координације и кооперације приватне иницијативе на пољу социјалне политике, а с друге стране, истовремено и до сарадње те иницијативе са удруженим јавним факторима. Сваку акцију Београдске општине и Савеза градова у томе смислу, Министарство Социјалне политике и народног здравља ће потпомагати и подржавати.

Данашње опште тешке прилике не може да реши само хумана акција ни појединих, ни свих хуманих организација, нити једна општина или бановина за себе. Напротив, то изискује низ различитих али и смишљених мера, много сретстава и колаборацију државних и самоуправних власти, уз припомоћ приватних организација, хуманих и каритативних друштава.

Са највећим задовољством морамо да истакнемо, нарочито у Београду, плодан рад наших хуманих, каритативних и других филантропских друштава и установа. Њихов рад, сарадњу ми и даље требамо и још у већем обиму. Само се по себи разуме, да оне имају да олакшају напоре које чине на социјалном пољу држава и муниципије, али не и да дају у тим пословима тон и директиву. То припада државној социјалној политици”.

Затим је узео реч проф. г. Д-р Петар Зенкл, који је поднео врло обимни и стручан реферат о постављеним проблемима социјалне акције. Д-р Зенкл рекао је, између осталог,

„— Ако треба, да дам реферат за дебату о тако озбиљним животно-витаљним питањима, мислим, да

је моја дужност, да овде одустанем од свих могућих теориских разматрања и да говорим чисто конкретно. Зато нећу говорити о туђим искуствима, него ћу изложити закључке, на које сам дошао својом властитом праксом.

Ситуација је таква:

Радници на пољу добровољног социјалног старања, који пред собом виде комплексе нерешених задатака, често узвикују: „То је дужност јавне управе; нека те дужности испуњавају општине, окрузи, бановине, држава, или институције за социјално осигурање.”

Држава одговара: „Све те задатке не може извршавати само држава.”

Социјално осигурање примећује: „Ми имамо своје властите задатке, који су законом тачно предвиђени, и наша сретства су тако одређена, да су једва довољна.”

Општине, окрузи и обласне самоуправе одговарају: „Задатци на пољу социјалне политике су тако велики, да их не можемо извршавати властитим средствима и зато је потребно, да их преузме држава.”

Ако неко заузима становиште према наведеним питањима, о вођењу социјалне акције, опасност прети, да ли ће његово мишљење бити једнострано према томе, да ли ради на пољу приватне социјалне бриге, да ли је у државној служби или у служби социјалног осигурања, или коначно, да ли је комунални функционер. Верујем, да код мене не постоји случај опасности једностраности мишљења, јер сам прошао кроз све наведене гране социјалне политике (и државне, и комуналне, и приватне иницијативе, и социјалног осигурања) и моја је жеља, да сва искуства, која сам у свим правцима социјалног старања стекао, воде само хармоничноме и праведном решењу виталних социјалних питања данашњице;

Како је ишао развој код нас у Чехословачкој републици на пољу социјалног старања? Док смо били под Аустријом, влада није имала ни најмање разумевања за животне потребе и тежње Чехословачког народа. Владе су помагале само мађарска и немачка предузимања. И најбоља настојања и предузимања чешког народа била су онемогућавана. Тако је чешки народ морао властитим силама (сабирним акцијама, даровима, опорукама и сл.) извршити најважније задатке на пољу социјалног старања, као и у другим гранама јавног живота. Та наша самопомоћ је направила чуда: тако је постало народно позориште, тако су основане многобројне библиотеке, читаонице и школе, тако су биле осниване дејче кухиње, социјално-здравствена саветодавна тела, сиротишта, заводи за следе, глувонеме, богаље и слично. Општине и окрузи су потпомагали добровољну иницијативу, док су велике општине могле и саме предузимати извесну социјалну бригу, разуме се, све у ембрионалном обиму.

Државним ослобођењем и васкрсом самосталне Чехословачке државе наступила је као реакција, нова, потпуно противна ситуација. И многи од оних, који су до тога времена били најпожртвованији радници на пољу социјалне политике, почели су викати: „Сада имамо своју самосталну државу, господари смо

у своме. Држава — то смо ми. Имамо своју републику, демократску републику. Није више потребно, да приватна иницијатива извршава важније задатке социјалне политике. Државо, преузми извршавање ових задатака социјалне бриге на себе!”

Тако су наступиле несугласице, али које су током времена разјашњене и изравњане.

Затим је дошло ново доба праве социјалне политике. Ситуација постаје јасна: Развој н. пр. у свима гранама старања за омладину, било васпитног или социјалног, иде ка освајању општег мњења и јавности. Али данас нити држава, нити општине, нити области, бановине, не могу на себе преузети све задатке, пошто за њих недостају како финансиски тако и технички довољни услови, док опет ни сама добровољна иницијатива не може извршавати целокупан рад. Зато је потребна систематска и програмска — промишљена и пријатељска сарадња обеју фактора. Потребно је разделити задатке међу поједине наведене факторе према њиховим циљевима, намени, као и према њиховим материјалним силама са којима располажу. Пре свега треба, да одлучује интерес целине и интерес особа, о којима се у појединим гранама социјалног старања ради. Томе највишем интересу апсолутно се морају подредити и прилагодити сви остали.

Развој социјалног старања нам показује, да добровољна социјална брига врши пионирску мисију. Проналази нове задатке, узимље их у своје руке, сакупља искуства, израђује методе и т. д. А када органи јавне управе преузму поједини испитани задатак на себе, добровољна иницијатива не стави руке на колена, него се даје на нови посао.

По моме дубоком уверењу ће увек, и када друштво буде економски савршеније и социјално правичније организовано, бити потребан рад добровољних радника и друштва, увек ће бити потребна помоћ добре руке, племенитог срца и добре воље. Социјалној добровољној бризи ће увек припадати велики значај васпитни, препородитељски и пропагандски, увек ће она извршавати задатке, где је потребно брзо и еластично одлучивање, увек ће потпомагати, допуњавати и продубљивати службену делатност јавних органа.

Била би велика несрећа за државу и народ, када би дошли до изражаја уверење и вера у свемоћност службених јавних чиновца. Нису само зелени канцелариски столови, прописи, инструкције, закони, наређења и новац, који би могли сами извршавати важне задатке друштва на пољу социјалне политике, па чак ни тада, када би позвани чиновници и службеници имали много већу вољу и много веће разумевање за ствари но што то данас имају.

Органима јавне управе и социјалног осигурања остају и остаће у будућности важни задатци. Неке задатке из области социјалног старања имаће сами да решавају, а у другим да дају упутства и правац приватној иницијативи, коју обилно потпомажу како морално, тако и материјално. Са овом потпором добивају у исто време могућност, да олакшавају рад приватне иницијативе, да стварају међу њом сарадњу, и, што је исто толико значајно, да контролишу њен рад.

Али, јавни фактори не смеју да забораве на још једну истину: када дају новац и материјална средства, да ипак не дају све. Новац је коначно само мртва материја, а може често више нашкодити него користити. Потребно је имати осећаја, љубави, племенитости, да се нађе најбољи начин, како да се тај новац употреби. Да би социјална брига могла испунити све своје основне захтеве, које јој савремено доба налаже, да пре свега спречава постанак социјалних недаћа, да буде индивидуална а не шаблонска, да буде племенита а не снобовска и опора, потребно је учешће широких народних слојева у њеном извођењу”.

Пошто је детаљно изложио однос комуналне и државне социјалне политике према приватној иницијативи, проф. Д-р Зенк илустровао је делатност града Прага у томе погледу:

— „Дозволите ми, да наведем само неколико конкретних примера, како су се у последње време у том погледу развиле прилике у моме Прагу. Могу констатовати, да смо у свима грамама, које набрајам, постигли веома добре резултате и да верујемо у даљни срећни развој и пуну изградњу праве социјалне политике:

1. — Многе задатке извршава општина Прага са својим органима, односно стручним силама, од којих су многе апсолвирале специјалну школу за социјалну политику (на пример давање савета у социјалном саветодавном телу, управљање заводом за морално угрожену децу и т.д.).

2. — При извршавању својих задатака општина града Прага употребљава у многим правцима поверенике, биране од широких грађанских маса, као на пример: при одобравању потпора за одгајање деце, потпора старцима, при управама игралишта, при контроли дејих кухиња и т.д.

3. — Општина града Прага има веома добра искуства из сарадње са неким полуофицијелним организацијама за бригу о омладини, које су основане у појединим градским квартовима. Ове и мимо својих властитих делатности сарађују са општином у низу огранака социјалног старања. Општина им поверава, да у њено име, за њене новце, према стриктно даним упуствима извршавају неке задатке, на пример: подељивање одеће сиромашној деци, слање деце преко ферија, смештање деце на одгајатељску бригу и слично.

4. — Општина града Прага поверава управу појединих својих социјалних завода организацијама доброволне бриге а сама сноси трошкове. На пример, управа шегртског дома, као и великог преноћишта за грађане без крова, поверена је Црвеном крсту и т.д.

5. — За решавање неких конкретних питања и задатака ствара Општина са другим чиниоцима народних органа, комитете, а сама сноси део трошкова. У том правцу је постигнуто веома лепих успеха, нарочито уважањем болничарске службе у породицама, када је неки сиромашни грађанин оболео и т. д.

Ти комитети су састављени од заступника општине града Прага, Социјалног осигурања и Црвеног крста.

6. — Општина потпомаже најразноврснијим начином (бесплатним давањем просторија, субвенцијама и слично), делатност многих друштава приватно

иницијативе, социјалних и социјално-здравствених акција и установа, али изрично задржава право, да њихов рад најдетаљније контролише (социјално-здравствена саветодавна тела, разни социјални заводи и сл.).

7. — Управо овом материјалном потпором општина ствара могућност да даје смер и координацију у раду појединих социјалних и социјално-здравствених друштава. На пример, у томе је правцу дала иницијативу за удруживање друштава за позивање и заштиту деце у Прагу, за оснивање збора социјално-здравствених саветодавних тела у Прагу и т.д.

Ово неколико најкраћих рефлексија бацних на прву тачку наше дебате, на сарадњу приватне иницијативе са јавним факторима.

А сада неколико речи на другу тачку:

Координација појединих социјалних и социјално-здравствених друштава.

Код нас су, као и код вас, прилике у томе погледу веома неутешне. У многим радним областима социјалног старања је прилично много разних друштава. При том нездрава политичка трвења нису поштедела ни ово поље најплеменитије људске делатности. И ако социјална помоћ, пружена слабим члановима друштвене заједнице, мора бити ослобођена од свих утицаја и обзира, било политичких, верских, класних или других, партизанско расцепљивање није миошло ни социјално старање.

Нездрavo је расцепљивање акција за социјално старање, социјалних задатака и материјалних средстава, а осим тога у таквим друштвима често одлучују лични, егоцентрични разлози више, него стварни, јер ту, нажалост, долази до изражаја лична борба, нездрава амбиција, локални патриотизам, па и снобизам и слично. Ни контрола није увек строга, како би требало, тако да може доћи до злоупотребљавања појединих врста социјалне бриге. Зато је потребно, да се настоји на њеном хитном побољшању. Потребно је:

1. — Да се упрошћенjem механизма социјалног старања и спајањем тога што се спојити да, постигне продубљивање и боља економија рада у социјалном старању друштвене заједнице.

2. — Потребно је неминовно и без компромиса распустити корпорације и друштва, чија делатност није потребна, и испунити празнине, које су у досадашњој организационој мрежи социјалног старања тако многобројне и тешке.

3. — Потребно је из свих сила радити на томе да се како међу друштвима приватне иницијативе и чиниоцима јавне управе тако и међу појединим друштвима постигне што сврсисходнија кооперација и координација.

Ако нам то све успе, уштедећемо много сила, улудо изгубљених, уштедећемо много новца, улудо бачених, те ћемо добити новца за оне социјалне задатке, где је потреба највећа; продубићемо рад на социјалном старању, на једној планској и научној основи, повећаћемо, управо повратити поверење широких слојева, очуваћемо социјално старање од разних утицаја и постигнућемо строгу контролу. Таквим упрошћенjem социјалних и социјално-здравствених друштава у појединим градским квартовима постићићемо стварање јединственог организационог градеког социјалног Збо-

ра, састављеног од заступника појединих организација. Тада ћемо моћи основати један уред, увести јединствено истраживање свих случајева и уштедети издржавањем заједничких стручњачких сила и т.д.

Ко нам у томе правцу може помоћи? Пре свега чиниоци јавне управе, у колико пружају субвенције. У Чехословачкој републици, како Општина Прага, тако и Држава и Социјално осигурање, постављају као основне услове за поделу субвенција: **обавезну сарадњу и принудну концентрацију**. То је више присилна мера, која је мање добра него добровољни пут. Ако одлука за кооперацију и координацију произлази из самих друштава, то је већ део успеха, који би у исто време био и леп знак оздрављења социјалне средине и све здравије социјалне свести нашег времена.

А када се координира локална акција за социјално старање, онда се из истих мотива приступа међуградској, земаљској координираној акцији, односно иницијативи. Зато је у Чехословачкој републици основан „Савез свих социјалних и социјално-здравствених друштава”, у коме су, осим централних органа јавне управе, заступљене све важне организације социјалне и социјално-здравствене. На челу земаљског савеза, као врховног форума за националну социјално-здравствену политику, је од његовог почетка Др. Алице Масарикова, претседница Чехословачког Црвеног крста. Пре два дана — док сам са толиком љубављу боравио у драгом Београду — на њен предлог та је функција претседника Савеза прешла на мене и бићу срећан, ако и у овој функцији узмогнем југословенским социјалним и јавним радницима учинити све услуге, које би помогле развој што здравије социјалне политике у Југославији, као што бих био задовољан, ако би се овде приступило организацији сличног земаљског савеза у братској Југославији, односно Чехословачко-Југословенског савеза социјалних друштава, кроз који би се у међусобном упознавању што боље и што снажније изградила наша социјална политика и њена племенита акција.”

Крај реферата Д-р Зенкла поздрављен је бурним одобравањем, па се затим прешло на врло живо дискусију, која је трајала преко три сата.

Са пуно стручног познавања постављених проблема говорио је проф. универз. г. Д-р М. Амброжић:

— „Сретан сам и поносан сам што претстављам овде једног од представника Југословенске уније за заштиту деце, која је у своја правила унела дужност себи да ради на кооперацији учлањених друштава, на кооперацији учлањених друштава са неучлањеним друштвима и на кооперацији између друштава приватних за заштиту деце са јавним телима.

Унија је већ приступила томе послу и, тај је рад показао, да ће се у будућности моћи на томе пољу много учинити, а у малом обиму је нешто већ и урађено.

Други разлог зашто сам сретан и поносан, да могу говорити овде о кооперацији у присуству г. Др. Зенкла, је разлог, што сам по својој службеној дужности на челу једне институције, која од првог почетка, од како сам ступио на чело, ставља себи у задатак кооперацију и координацију рада са многим институцијама.

То је универзитетска дечија клиника у Београду. Од првог почетка институција је гајила тај принцип и показала је на томе пољу изванредан успех. Ступајући у кооперацију као Универзитетска установа са Министром социјалне политике, са приватним удружењима, са Београдском општином и радећи на координацији рада неколико институција, успела је да у сталном додиру одржава везе са свима тим установама.

Да Вам то у главним линијама прикажем: Универзитетску клинику издржава потпуно Министарство просвете. Њој је придружен под истим кровом Завод за заштиту матера и деце, који потпуно издржава Министарство социјалне политике. Обоје раде под истим кровом, само је вођство исто, али завод је својина другога, раде под другим директивама, и само идеологија је иста, а друго их ништа не спаја.

Приватна институција је дом Материнског удружења. Та институција, коју приватна иницијатива није могла потпуно да издржава, издржава се сада у потпуној хармонији у заједници од приватне иницијативе, самог тог удружења, Министарства социјалне политике и Београдске општине, И та институција служи циљевима сва та три фактора, и та институција напредује, нарочито у стручном погледу.

У склопу је тих установа једно дечје обданиште, које је опет потпуно самостално, једино је идеолошки удружено са дечјом клиником, и опет у томе обданишту кооперишу Министарство социјалне политике, Београдске општине као главни носиоци и Радничка комора. Ето то је један пример из београдског живота како се може са кооперацијом створити нешто и како се може кооперацијом рада одржати низ институција, да се могу развијати, колико им дозвољавају данашње прилике.

Тајна успеха је у томе, што је пуштено свакоме своје. Једино идеја водства је примљена добровољно од свих. Сигурно да је координација на пољу социјалне заштите, а нарочито на пољу заштите деце, о којој би овде хтео да се ограничим да говорим, потребна, али ту је једна велика разлика између приватне и јавне иницијативе на пољу социјалне заштите. Приватна иницијатива ради по својој доброј вољи, колико може, колико жели и колико хоће. Јавна иницијатива, државна и општинска, ради по дужности, јер основна дужност је сваког организованог друштва, да ради на социјалном старању, на социјално-здравственом и социјално-заштитном пољу. Прва ради по слободној вољи, а друга ради по дужности. Али једна и друга иницијатива има извесних рђавих, непријатних страна и недостатака, као што и једна и друга иницијатива имају и своја преимућства.

На пример, код јавне иницијативе један је од недостатака да постоји велика опасност бирократизације. Велика опасност нееластичности, а првобитни услов је еластичност за извођење социјалног старања. Даље, једна велика опасност је зависност чиновништва од моменталног политичког утицаја и због тога често умртвљавање сваке иницијативе. Код приватне иницијативе један велики недостатак је врло често суштински лиценцизам, који лута, хоће најбоље, а не уме ни добро, а камоли најбоље. Врло често управе су несталне, као и чланство. Данас можда једно, а сутра се одлучујемо за друго; оно што смо градили данас, сутра рушимо.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Даље, различитост побуда. Има људи, који су једном удружењу приступили из чистих побуда срца и разума, једни из чисте формалности да чине добротинство, а други из дубоких осећаја дужности појединаца да слободно, самостално у друштву раде на социјалном пољу. Има их, који су чак из најнижих побуда приступили, које немојемо овде поменути, али сви који радимо на томе пољу, знамо да их још и како има.

Често има у приватној иницијативи врло нездраво, деструктивно ривалство између појединих друштава. То су извесна наличја приватне иницијативе, као што има наличја и јавна иницијатива. Али како јавна тако и приватна иницијатива имају и извесна своја преимућства.

Например, званична иницијатива има преимућство извесне сталности и стабилности, има преимућство јаке руке власти. Она може да спроведе нешто, јер има силу закона, има власт, а приватно друштво не може да сврши ни најосновнију ствар, јер нема власти. Приватно друштво кад би хтело склонити једно дете од осам година, које просјачи по београдским кафанама, не може никако, јер нема власти у рукама. А јавна иницијатива може, јер има власти. Јавна иницијатива има буџет у својим рукама, а приватна иницијатива има једва буџетић. Јавна иницијатива ради по дужности, зна се да мора, а приватна иницијатива свакога момента може дићи руке и нико не може ништа, јер ту сваки ради, докле хоће. А рад на заштити детета нарочито је ствар за коју треба дуготрајности.

Преимућства приватне иницијативе су ова: Приватна иницијатива је она, која је у главном унела нове идеје, нови покрет, нове путове у социјално и здравствено старање, па и у заштиту деце. Рађале су се идеје често у главама оних, који су радили на социјалној и здравственој заштити деце. Често ти људи нису имали могућности да путем своје званичне делатности уведу своје дело у живот, него тек путем приватне иницијативе. Приватна иницијатива је врло често показала путове, које је са временом држава примила. Треба да постоји и та могућност увек, да приватна иницијатива може још да да нових метода, јер се живот непрестано мења и методе, које су биле јуче одличне, прекосутра можда неће бити ни добре. Еластичност и брзина у извођењу програма је једно велико преимућство приватне иницијативе.

Ни једна, ни друга иницијатива немогу засебно, него једино руку под руку, свака на своме терену, свака ограничавајући се на ономе, где може највише урадити, а препуштајући други терен другима да раде а врло често могу и на истом терену радити јавна и приватна иницијатива, где се допуњују и дају тако прави ефекат социјалног старања.

Каква треба да буде методика те координације рада? У погледу методике морам говорити са два гледишта. Прво методика рада саме суштине, друго методика организације.

У методици рада, у тој кооперацији најважније је држати се ових принципа: **давати и пустити свакоме своје**. Нека јавна заштита не отима ништа од приватне заштите, нека приватна заштита не отима ништа од јавне заштите!

Праву директиву, главну директиву у томе послу, у тој координацији морамо оставити сигурно јавном телу, јер јавно тело, било општина, било држава, према томе на коме смо терену, оно је дужно да организује целу државу, да организује цео рад у општини, оно је дужно да то питање координације у првом реду уведе.

Неможе ни у ком случају да буде водећа приватна иницијатива, него кад се ради о координацији, мора водећу улогу имати јавна иницијатива. Али јавна иницијатива несме имати диктаторску, него само водећу улогу”.

Пошто је врло обимно и стручно изложио своја гледишта на саму методику координације, проф. Др. Амброжић је завршио:

„Ја мислим да ће пут географски или стручно ограничене координације бити здравији за нас и тим путем ћемо ми бити слободнији и тим путем смо ми преваспитали сами себе, јер и само васпитање је неопходно потребно за ову велику колаборацију социјалне политике, која мора бити наш идол.

Због тога, ја сам слободан био да се изразим: социјални идеал господина Петра Зенкла ми морамо да имамо, ако желимо да наш народ достојно, човечно живи”.

Обимно је говорио и г. Вељко Рамадановић, директор Дома слепих, који већ пуних 30 година ради на проблемима своје високо хуманитарне струке. г. Рамадановић поздравља приватну иницијативу, али јој поставља низ предуслова.

Тако:

„Постоји предуслов кога ваља испунити ако се хоће да приватна иницијатива даје заиста позитивне резултате од трајније вредности. Тај предуслов јесте, да се рад приватних удружења за социјалну заштиту и старање о деци и младежи организује **стручно**. Данашње поратно доба, измењене социјалне и економске прилике живота, донеле су собом и нове проблеме у погледу рада на томе пољу; донеле су и нове задатке о којима оно „златно предратно” доба није ни сањало. Данас није довољно само љубав ка ближњем, тежња да се помогне напаћенима и сиромасима који помоћ из којих било узрока требају, тражи се више од тога, тражи се још и стручност. Али пошто се то не може тражити од свих оних племенитих појединаца, који су се удружили у разна удружења с циљем да раде на извесном подручју социјалног старања и заштите, потребно је да свако значајније такво удружење има **барем једно стручно лице**, лице које ће бити упознато детаљно са свима што је потребно за остварење постављених циљева, односно удружења. То лице биће **стручни саветодавац**, који ће целокупном раду давати жељени правац. Његова реч треба да остане одлучујућа, његов **стручни савет** неопходан. Држим да ову мисао не треба даље развијати: Ова основна идеја, да социјалну заштиту и старање о деци и младежи ваља поставити на **научне** основе, организовати тај рад **стручно**, толико је јасна да ће се зацело сви присутни са тиме сложити.

Кад смо тако констатовали једну потребу, да кажем један идеал модерне социјалне заштите и старања, онда ваља да се одмах запитамо: како је код нас у томе погледу?

Већ и при површнијем посматрању опазићемо да у томе погледу стојимо још прилично далеко од тог идеала. Истина, имамо леп број удружења где је оваква стручна сарадња лекара, педагога, јуриста и других стручних лица остварена, али имамо и изванредан број приватних друштава где те сарадње уопште нема.

Овај императив модерно организованог рада на пољу социјалне заштите и старања за оне који то требају истакнуто је у овоме синоћњем предавању и наш драги и уважени гост и вођа **Др. Зенкл**. Управо највише његовом заслугом спроведен је у дело тај императив у братској Чехословачкој Републици, а нарочито у комунално-социјалној политици града Прага. Сам г. Др. Зенкл истицао је увек од колико је користи за рад око социјалног старања и заштите сарадња стручних, квалификованих лица.

У братској Чехословачкој Републици постоје и специјалне школе за спремање социјалних радника”.

Да би се и код нас омогућило да за наш социјални рад добијемо стручно квалификована лица г. В. Рамадановић поднео је овој високој конференцији свој лепо мотивисани предлог, да се замоли вођа социјалне политике Словенства Пр. Петар Зенкл да омогући школовање годишње бар 10 наших млађих сиромашних радника, а то школовање да помогну Министар. просвете и Београдска општина, која да ограничи своје субвенције само на она друштва приватне иницијативе где буде упуслен по један од тих специјално школованих стручних социјалних радника... —

И сви остали многобројни говорници учинили су низ одличних предлога, те су целој дискусији дали академски високи ауторитет. На жалост, услед ограниченог простора, ми морамо у најкраћим потезима резимирати те говоре, као и многе од њих уопште испустити.

Госпођа П. Продановић, потпретседница Кола српских сестара, захваљује проф. Зенклу на иницијативном покретању постављених проблема и предлаже са пуно убедљивости да се прво изведе координација целокупне локалне социјалне акције, односно приватне иницијативе и Београдске општине, за град Београд. Приватна иницијатива је ту, спремна да помогне у координираој акцији, само што београдска општина треба да узме иницијативу за ту кооперацију социјалног старања.

— Ми неможемо лако створити једног Д-ра Петра Зенкла — вели г-ђа Продановић — али можемо се удружити да учинимо да наше дело не буде само дело милосрђа, него дело социјалног старања и социјалне заштите.

Г. Добривоје Цветковић, претставник одличног друштва „Насушни хлеб” тражи да се што чешће одржавају ови контакти претставника свих социјалних друштава и јавних фактора и захваљује проф. Зенклу што је његовом иницијативом дошло до овог и оваквог састанка и што је дошао у нашу средину да и овде покрене питање неопходне координације социјалног старања.

Генерал Д-р Жарко Рувидић, претседник Лиге против туберкулозе, значајки је подвукао значај и потребу тачног диференцирања социјалних задатака, који треба да се сврше. Јавна иницијатива не може дати све резултате. Сарадња општине и државе је у томе,

да даду средства приватној иницијативи за рад. Али, на жалост, заглај државне сарадње у координационој акцији је често тако тежак, да постоји опасност да се приватна иницијатива од њега угуши. На ту се опасност нееластичности јавних фактора мора водити рачуна када се говори о сарадњи, иначе је и он за координацију социјалне и здравствене акције, нарочито на пољу борбе против туберкулозе, што је већ успешно организовано у Словеначкој.

Проф. г-ђа Ј. Ђорђевић у име Београдског женског друштва не слаже се са проф. д-р Амрожићем за почетак рада у стручно и географски ограниченим акцијама. Поздравља идеју једне широке, координационе акције свих области социјалног старања кроз стварање једног земаљског Савеза социјалне и здравствене акције. Износи успехе координиране акције и успешне сарадње школа Београдског женског друштва са претставницима државе. Захваљује проф. Д-ру Зенклу у име свих наших жена и њихових организација што је покренуо ова питања и у нашој земљи.

Г-ђа Д-р Марија Гајић, шеф уреда за заштиту деце, пледира у своме реферату за што ужу сарадњу јавних фактора и приватне иницијативе на пољу деље заштите, као и за пуну рационализацију свеукупне социјално-здравствене акције у заштити деце.

Г-ђица Милена Атанацковић, шеф отсека за заштиту деце Министарства социјалне политике и народног здравља, говорила је о значају сарадње чехословачких и југословенских социјалних радника:

— Боравак г. др. Зенкла у нашој средини дао је јак потстрек за ову нашу, међусобну сарадњу у Београду, а ја мислим да ће се тај наш рад још више проширити, проширити на целу земљу. Ја би желела да изразим неколико мисли, сасвим кратко, о практичном резултату оваквог једног састанка.

Најважнији практични резултат оваквог састанка био би тај, што би ми и у будуће имали сличне састанке и користили се богатим искуством, који имају наша браћа Чехословаци, на првом месту искуством г. Др. Зенкла у његовом раду.

Ми треба да истакнемо, какве тешкоће баш ми у тој заједничкој кооперацији осећамо код нас у практичном извођењу тога рада, зато нас интересује, како су та питања решена у Чехословачкој и дали исте тешкоће постоје! Желимо да се извесним искуством Чехословачке у нашој средини можемо користити. Потребна је међусобна будућа сарадња на оваквим састанцима, или можда у дописивању, у чланцима, које ћемо износити у нашим листовима и у чехословачким стручним листовима и тд.

Ја ћу набацити неколико примера, да би ове моје мисли биле разумљивије. Једна од највећих тешкоћа наших је нестручност у раду извесних социјалних установа. Како је то питање решено у тој кооперацији у Чехословачкој?

Друго питање, које нас огромно интересује, је буџетирање. Колики део пада на приватну иницијативу, а колики део на самоуправну, државну и т. д.

Тако би могли да решимо већи број питања, који се у практичном животу и свакодневном раду на социјалној политици постављају на дневни ред и за који би могли наћи солуције при међусобној сарадњи.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Г-ђа Даринка Николић такође поздравља идеју сарадње са социјалним радницама Чехословачке, нарочито на пољу деље заштите, где су они захваљујући проф. Зенклу, дали огромне резултате. Слаже се са идејом оснивања Савеза за координациону акцију, али тражи да се у вођство бирају људи јаке иницијативе, и снажне воље а идеалне исправности у сваком погледу. Захваљује Др. Зенклу што је успео да их све покупи на овом великом послу за добро социјалне правичности југословенског народа.

Проф. Божићар Зечевић, гл. секретар Подмлатка црвеног крста, износи важност приватне иницијативе. Тражи да се пре свега расправи питање најосновнијих социјалних јединица: основних школа, којих немамо довољно. 8000, а треба 15.000 Имамо 22.000 слабоумне и 6000 глувонеме деце, а немамо ни један посто школа за ту децу. Износи, као пример, приватне иницијативе успехе Београдског женског друштва на организовању занатских школа, у којима има 9900 ученица. Други пример: у нашој богатој пољопривредној земљи 40% наше деце гладује. Приватна иницијатива преко Црвеног крста узела је да ту децу помогне, и данас се тако исхрањује само из сума одбора Црвеног Крста преко 40.000 деце.

Тражи да министарства, као и бановине и општине, саслушавају претставнике приватне иницијативе по свима питањима социјалног и здравственог старања. Исто тако предлаже, да са ове конференције потекне предлог надлежном министарству да се и код нас отвори једна школа за социјално старање, што је аплаузом поздравила цела конференција.

Проф. Др. Богољуб Костантиниовић, претставник Цент. хигиј. завода, говорио је такође обимније и као стручњак, професор за социјалну хигијену:

— Овде се постављају два питања: питање кооперације приватне иницијативе са општином и питање кооперације приватне иницијативе међу собом.

У првом питању одмах морам рећи, да су код нас прилике потпуно друкчије него у Прагу, јер код нас постоји снажна државна ингеренција баш на територији Београдске општине, и не може се спровести један систем као што је у Прагу, где општина има много јачу ингеренцију него код нас. У Београду држава са чисто државним установама, у којима су г. Амброжић и г. Рамадановић, мора имати други систем, него тамо где је социјално старање искључиво само општине.

Београдска општина није оно што је Прашка општина. Београдску општину чекале су далеко тежа и већа питања у решавању основних питања калдрме и водовода, тако да ја њу могу узети у заштиту, и ако нисам њен одборник, и због тога она није могла поклонити времена и могућности решавању питања социјалне заштите као прашка општина. Сада кад је дошла у могућности, она је пала на сеоски атар, али хвала Богу, ето и то се враћа.

Ако је у питању цела наша држава, ја сматрам државу као државу села. Према томе проблем кооперације сматрам као проблем села, а не проблем градова.

Вратимо се на Београд. У погледу Београда ја сматрам да о вредности приватне иницијативе нетреба ни говорити, само њу треба што више координирати, треба појачати осећај дужности код приватне иницијативе. Наиме, то треба да постане дужност а не

милосрђе. Како ће то постати дужност, то је проблем који тражи основну реорганизацију приватне иницијативе.

По моме дубоком схватању једно решење, које се на селу лако примењује, то је принцип организације на задружној бази. Сваки члан има пуну одговорност и дужност и према томе потпуно друкчије одговара својим обавезама, него организација која одговара на бази милосрђа.

Строжија контрола, стручни рад установа и осим тога да се не даје потпора установама, које не покажу добар рад. Никада не би дозволио, да се даје помоћ оним организацијама, које не раде, него тек кад покажу резултат у раду, онда тек да им се даде помоћ”.

Претседавајући г. Добра Богдановић учинио је, на крају целокупне дискусије, следећу званичну изјаву у име Београдске општине:

„Сада, кад је социјални проблем знак данашњице, и ја могу да Вам кажем, да сам и сам сретан што смо ми данас у овој новој Општинској Управи добили по новом Закону о градским општинама и једну нову институцију за социјалну акцију. Данас је формиран један социјални одбор у Општини града Београда, којој стоји на челу данас г. Влада Илић, претседник, који је своје убеђење изложио у претседничкој декларацији овим речима: Општина је еминентно социјална институција. Око те поенте ми ћемо се, као око знака данашњице, прикупити, и ја вам свечано, у име Општине, и у име Претседника г. Илића, изјављујем да је Општина вољна и биће сретна, да са Вама сарађује у пуном контакту и у пуној сарадњи.

Ево изјаве Поглаварства града Београда, драги брате д-ре Зенкле! Идући Твојим стопама, ми ћемо у истини у Твојем примеру наћи дивни образац”.

— Сада Вас молим да приступимо избору једног специјалног, стручног одбора, који би се провукао и резимирао наше захтеве, предлоге и жеље у једну резолуцију! завршио је г. Богдановић.

Затим је изабран стручни редакциони одбор: проф. др. Петар Зенкл, Љуба Хофмановић, Слободан Видаковић, проф. Божићар Зечевић, проф. Др. М. Амрожић, Милена Атанацковић и проф. Др. Бог. Костантиниовић... —

Чим је одбор завршио свој рад, известилац истог г. Слободан Видаковић поднео је извештај и на крају прочитао и предложио следећу резолуцију, која се акламацијом усвојила:

„После исцрпног и стручног реферата проф. др. Зенкла и свестране дискусије, претставници свих друштава и установа једногласно се слажу и одлучују:

1) Да се у интересу што здравијег, рационалнијег и бољег развоја праве социјалне политике и здравственог старања мора што пре приступити свестраној координацији и кооперацији приватне иницијативе на свима пољима социјалне и социјално-здравствене акције;

2) Неопходна је сарадња приватне иницијативе са јавним факторима, којима се као стручним форумима даје право директиве, која се мора централизовати, али се исто тако њено извршење мора оставити самоуправи респективних друштава и установа;

3) Ради што успешнијег спровођења координиране социјалне акције у дело, одлучује се, да се приступи о-

снивању Земаљског савеза социјалних и социјално-здравствених друштава и установа Краљевине Југославије;

4) Приступа се оснивању Чехословачко-Југословенске радне заједнице социјалних друштава и установа, кроз коју би се у међусобном упознавању и размени искустава и програмских гледишта што боље изградилa социјална политика братских народа Чехословачке и Југославије;

5) Подвлачи се, да је нарочито неопходна сарадња приватне иницијативе са комунално-социјалним установама као што је Београдска општина и остале градске општине. Израда плана и програма ове сарадње оставља се градским комуналним форумима;

6) Да би се спровела што већа рационализација социјалног старања, потребно је да надлежни јавни фактори по свима конкретним случајевима саслушају одговарајућу приватну иницијативу као неоспорно корисног сарадничког и саветодавног тела;

7) Ради стручног управљања социјалном политиком захтева се отварање школа у Југославији за стручно васпитање социјалних радника”.

Када је извештај г. Слободан Видаковић завршио читање резолуције, аплаузом одобравања по-

здрављено је оснивање Чехословачко-Југословенске радне заједнице социјалних и социјално-здравствених друштава и установа.

Затим се приступило избору управног комитета Чехословачко-Југословенског савеза радне заједнице социјалних и социјално-здравствених друштава и установа.

У управу комитета једногласно су изабрани:

Претседник: проф. др. Петар Зенкл, претседник Савеза социјално и социјално-здравствених друштава и установа у Чехословачкој Републици.

Управни чланови: г. г. проф. др. Јосип Шиловић, Нака Спасић, Љуба Хофмановић, Добра Богдановић, проф. др. Матеја Амброжић, Слободан Видаковић, Лепосава Петковић, Милена Атанацковић, др. Богољуб Костантиновић, Вељко Рамадановић.

И исто толико чланова да одреди из своје средине Земаљски Савез социјалних и социјално-здравствених друштава и установа Чехословачке републике.

Уз дуге акламације проф. Др. Зенклу закључена је наша прва конференција претставника приватне иницијативе и јавних фактора на пољу социјалне политике.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Скупштина Удружења особља Београдске општине

Комунални службеници, свесни да се радна општина може темељито реорганизовати само на бази с једне стране широких градских самоуправа, а с друге стране помоћу сталног градског особља, обезбеђеног и осигураног, и морално и материјално, удружили су се у своје сталешке организације и кроз њих раде на стручном унапређењу комуналне службе. На челу свих сталешких удружења у нашој држави налази се земаљски Савез службеника градских и сеоских општина Краљевине Југославије, који је данас достојни репрезентант сталежа од 60.000 самоуправних службеника. И службеници Београдске општине — ма да је њихово Удружење доскора било једно од најслабијих у целој Држави — прегли су да изврше реорганизацију свога сталешког Удружења, и да од једног хуманитарно-укопног друштва, које вегетира већ четврт века, створе снажну сталешку и стручну организацију, која ће моћи да у свакој прилици пружи своју стручну сарадњу Управи Београдске општине, као и да код ње објективно заступа интересе пет хиљада службеника престоничке општине.

Годишња скупштина Удружења особља Београдске општине, одржана крајем прошлога месеца у великој сали хотела „Империјала“, расправљала је живо све проблеме свога сталежа.

Скупштину је отворио председник Београдског удружења г. Др. Драг. Т. Ђулизибарић, директор Привредно-финансиске дирекције, позвавши скупштину да ода пошту највећем Краљу Словенства, Блаженопочившем Витешком Краљу Александру I — Ујединитељу, нашта је скупштина ћутањем од два минута посветила своју захвалну пажњу Сени Великог Краља.

Затим су послати поздравни телеграми Њ. В. Краљу Петру II и Њ. В. Кнезу — Намеснику Павлу.

У своме уводу Претседник г. др. Ђулизибарић истакао је значај сталешког организовања, па је поздравио делегате сталешких организација, који су специјално допутовали на ову скупштину. Нарочито је поздравио г. г. др. Фран. Јанчигаја, заменика Претседника града Љубљане, вођу словеначких комуналних службеника, и једног од твораца и идеолога данашњег Земаљског савеза градских и општинских службеника, као и г. Владу Пелана, секретара Савеза организација.

Претседник г. др. Јанчигај одговорио је г. др. Ђулизибарићу, испоручио поздрав скупштини свих свесних сталешких организација, изнео значај и потребу што снажнијег организовања престоничког градског чиновништва и говорио о досадашњим лепим резултатима удружених сталешких организација у Земаљски савез, нарочито у борби за што правичније одредбе Закона о градским општинама, као и у акцији, да се спасу платне припадности градских и општинских службеника, те завршио овим речима:

— „Резултати, које смо у току последње две године пружили кроз удружену сталешку акцију, огромни су, мада, можда, нису у пуној сразмери са дивовском борбом и раденошћу која је уложена за њихово извојевање, јер немамо речи да опишемо сву борбеност и сву агресивну активност наших сталешких

претставника и вођа, која је често ишла до пуног личног пожртвовања.

„Нарочито смо свесни да су сви ти резултати, од извојеваних повољних одредаба у Закону о градским општинама па до очувања плата градских и општинских службеника, којима је према нашој званичној савезној статистици — до сада спашено у укупној суми преко 70 милиона динара, односно за толико сачувано ниво њиховог животног стандарда — да су сви ти успеси на првом месту резултати једне снажне и пожртвоване борбености Управе земаљског Савеза на челу са претседником Радног Одбора свих организација г. Слободаном Ж. Видаковићем”.

„Свесни тога, ми смо на бановинској скупштини, као и на скупштинама чиновништва Љубљане и Словеначке, одали г. Видаковићу захвалност, изабравши га за почасног члана наших организација. Према решењу наших скупштина, ја сам овлашћен да г. Видаковићу предам данас лично ову диплому као знак нашег једнодушног признања и оданости, са молбом да и даље води сталешке организације, снагом, вољом и резултатима њему својственим, као и да његов лепи пример буде потстрек за рад свима нама при унапређивању нашег сталежа и комуналне службе уопште”, завршио је претседник г. др. Јанчигај.

Док је г. др. Јанчигај извршио званичну предају почасне дипломе г. Сл. Видаковићу, скупштина је акламацијом поздравила овај лепи колегијални чин пажње словеначких комуналних чиновника према једном чиновнику Београдске општине.

Затим се прешло на читање извештаја Управе. Секретар Управе г. Слав. Живановић, прочитао је детаљан извештај, у коме се истиче, између осталог, и следеће:

„У то време, међутим, избија на дневни ред питање смањења припадности општинских службеника. Према изричним упутствима надзорне финансиске власти, тадањи општински суд, требало је да свима општинским службеницима смањи припадности за око 20%. Задирући непосредно у виталне интересе општинских службеника, Управа је овоме питању морала посветити сву своју пажњу, остављајући за моменат по страни сва друга питања, па и питање измене Правила.

Као главни претставник општинских службеника Београдске општине, Управа је развила свестрану акцију против смањења припадности: у томе правцу она је деловала усмено и преко јавности. У овој акцији нарочито се zaloжио низом објективних чланака и студија сам наш часопис „Београдске Општинске Новине”. Одмах за тим израђен је велики елаборат, читав пледоаје, са исцрпним подацима и табелама и предан Суду са закључком, да припадности општинских службеника не само да нису веће, него су и мање од припадности државних службеника. Упоредо с тиме нарочите делегације Управе Удружења интервенисале су код надлежних министара и других фактора, тако да се, после напорне и дуже борбе, најзад, успело да

се намеравао смањење плата сведе на незнатну и неосетну меру, којом је требало постићи само морални ефекат. Овом првом сталешком активношћу спасено је службеницима Београдске општине укупно преко 10 милиона динара, односно сачуван је дотадашњи ниво њиховог животног стандарда.

Одмах после ове борбе за чување плата, ставља се на дневни ред пројекат закона о градским општинама, који је по своме значају исто тако, морао апсорбовати сву пажњу Управе, пошто су извесним одредбама његовим била доведена у питање основна права целокупног општинског сталеза. У акцији за заштиту права општинских службеника, Управа иступа заједно са земаљским Савезом службеника градова и села Краљевине Југославије.

Од колике је важности колективно иступање и какви су плодови тога рада видећете из доцнијег излагања. По овом питању основан је специјални „Радни одбор“, земаљског Савеза који је заседавао у Београду за све време док су рађени закони и уредбе.

Још пре него што је дошао законски пројекат пред Народну скупштину, претставници сталешких организација под вођством претседништва земаљског Савеза предузели су потребне мере код Краљевске Владе и Министра унутрашњих дела. Предане су детаљне студије, пледоајеи и текстови за законску главу о градским службеницима. Тим путем успело се, да пројекат Министра унутрашњих дела предвиди многе правичне одредбе, па и пуну заштиту стечених права.

Међутим, доцнијом ревизијом пројекта Министра унутрашњих дела, извршеном од Краљевске Владе, та глава о градским службеницима у многоме се погоршала, па је и Одредба о стеченим правима почела да се неправично нормира. Када су то сазнали, претставници свих сталешких организација одржали су две седнице код Претседника нашег Удружења г. др. Булизибарића, па је донета резолуција, да Радни одбор Земаљског савеза изради пројекат законске главе о градским службеницима, који се има у име свих градских службеника послати свакоме члану законодавног одбора, као и свима народним посланицима и сенаторима понаособ. Пре штампања ових захтева, жеља је била да се исти прочитају и продискутују на једној ванредној скупштини, односно на једном ванредном конгресу градских чиновника из целе Државе. Та је скупштина била сазвана у Београду, и за ову се пријавило око 4.000 делегата из свих крајева Државе, а само је из Љубљане имало да закупљеним засебним возом дође 700 делегата. Међутим, за одржање ове скупштине, Радни одбор није добио потребну дозволу, односно одржање ове протестне скупштине је било забрањено. Тада је Радни одбор оштампао захтеве градских службеника и предао их свима члановима законодавног одбора, народним посланицима и сенаторима, тражећи у категоричкој форми, да се измени Владин пројекат у духу наших сталешких предлога. И ова је књига забрањена, али је она на време достављена свима факторима, тако да је своју мисију у пуној мери и извршила.

За све време док се Закон у Одбору и Скупштини радио, Радни одбор са претставницима локалних и бановинских организација и пријатеља народним посланицима одржао је 37 седница, под руководством

Претседника Радне управе Земаљског савеза свих организација г. Слободана Видаковића, који је потпретседник нашег Удружења, као и г. др. Јанчијаја, претставника словеначких чиновника.

Напори и борбеност, која је уложена у ову акцију за што правичније решење нашег сталешког питања уродили су при свему томе резултатима који су на скупштинама и пленумима многих удружења широм наше Краљевине доживели једнодушна признања. Да Вас не би замарали, ми ћемо Вам, примера ради, навести само неколико озакоњених одредаба, које претстављају резултат ове снажне сталешке борбе, потпомагане пријатељском сарадњом многих народних посланика, а нарочито реферата и чланова законодавног одбора, као и великом предусретљивошћу и разумевањем надлежних функционера Мин. унутр. дела.

Тако, према предлогу реферата и сталешке организације, усвојен је принцип: да градске чиновнике именује и отпушта целокупно Градско веће на својим јавним седницама и то тајним гласањем. Тиме је одузета наша судбина из руку једног човека, који не мора увек бити непристрасан, а још чешће он може бити заведен злонамерношћу других.

У пројекту Владе стајало је да укупне припадности не смеју бити веће од државних службеника. Заузимањем сталешких организација успело се, да укупне припадности буду веће од државних службеника, док ограничење додирује само основну и положајну плату, а сви додаци: лични, породични, на скупоћу итд. могу бити већи, наравно према финансијским могућностима респективне општине.

У погледу пензије успело се, да се прихвати начело да се терет њихових издржавања пребаци на градске финансије и то: да личне пензије плаћа град, а породичне град или пензиони фонд, уколико исте предвиди Градски статут.

У Закону је био пропис о могућности отпуштања градског службеника када то захтева надзорна власт из државних интереса.

Ова одредба није могла потпуно да се брише, али се ипак успело да г. Министар унутрашњих дела пристане, да се иста пребаци у прелазна наређења, чиме се исти пропис гаси три месеца после доношења уредбе по § 159.

Успело се да се брише одредба прелазних наређења, којом је било предвиђено, да се ступањем на снагу Закона о градским општинама сви службеници стављају на расположење, тако да Општина доноси одлуку за сваког појединца о даљем останку његовом у служби или отпуштању.

Даље, на пр. у пројекту Владе стајало је, да се отпусте из службе сви службеници који не буду имали одговарајуће квалификације. Овај је пропис измењен; да се могу задржати ако имају 10 година уредне признате службе. Исто тако успело се, да се за отпуштене службенике, који имају преко 5 година службе, на име отпремнине обезбеди дванаест месечних плата, а за све остале шест месечних плата. Уједно се успело да се за пензију до 10 година службе рачунају и оним чиновницима, који по досадашњим прописима нису имали права за пензију.

Највише времена и борбе одузела је Радном одбору земаљског Савеза интервенција око § 159, који

у своје првом ставу признаје стечена права, док их у другом ништи и то са ретроактивним дејством. Све предузете мере (као личне интервенције код Министра, многобројне конференције са посланицима у Народној скупштини, штампање читавих студија итд.) да се ова одредба измени, остале су безуспешне, јер је ова одредба имала, сигурно, извесан политички циљ, а сталешке организације нису толико моћне да се и против партиских организација са успехом боре. И сада је настављена акција против § 159 Закона о градским општинама, и можемо Вам рећи да се надамо успеху да ће се тај неправични и реакционарни законски пропис поништити. Дужност је зато и будуће Управе, да ради свим силама да се неправични § 159 стави ван снаге; иначе ће он створити тешке моменте и у животу градских службеника, и у даљем развоју наше градске комуналне политике.

Непосредно после доношења Закона о градским општинама, отпочео је рад на изради Уредбе, која би имала да регулише звања градских службеника, нивелишући их са звањима државних службеника.

Како ова Уредба има скоро исто толико животног значаја за градске службенике као и сам Закон о градским општинама, то је Управа преко Радног одбора земаљског Савеза предузела све потребне мере и кораке да та Уредба буде оваплоћење правце и објективног схватања.

Према финансијском предлогу, који су у основним линијама израдили г. г. др. Ђулизибарић и др. Аранитовић, г. Видаковић је предузео акцију преко земаљског Савеза, обилашавши, у циљу заједничке акције свих организација, главније бановинске центре као Загреб, Љубљану, Скопље итд., тако да су у сарадњи са свима земаљским организацијама општинских службеника коначно утврђени заједнички предлози. Цео овај елаборат по питању Уредбе о градским службеницима предан је ресорним члановима Краљевске Владе. После усменог образложења, председника Радне управе земаљског Савеза г. Видаковића, надлежни фактори су се изјаснили готовим да ће приликом израде Уредбе узети у обзир предлоге земаљског Савеза свих организација самоуправних службеника, да врло радо прихватају сарадњу Савеза, и да ће захтевима изаћи у сусрет до крајњих граница могућности.

Уредба о изједначењу положаја имала је да ступи на снагу још пре пола године, али се за сада успело да се њено доношење одложи за неколико месеци, тако да је света дужност нове Управе да по овом питању настави рад са пуно озбиљности. Овим одлагањем Уредбе такође су спасене милионске суме од плата општинских службеника, а ни у овогодишњим буџетима плате нису смањене.

Када се узму у обзир све ове чињенице, које су по својој дејству претиле животним интересима целокупног staleжа општинских службеника, разумљиво је да је Управа и сву своју пажњу окренула на ту страну. Због тих важних момената није било временске могућности да се доношењем нових правила раније приступи реорганизацији нашега Удружења.

Управа је било у целости, било делимично по актуелним питањима одржала велики број седница, а уколико није било ширих састанака, конференција и

конгреса за то треба тражити објашњење у ондашњој политичкој ситуацији, која није дозвољавала алармирање општинских службеника да бране своја права и своју егзистенцију.

Благајник г. Ив. Вуксановић поднео је детаљан извештај благајне са билансом, из кога се види да у прошлој 1934 г. није било пасиве у финансијском половању Удружења.

Претседник Надзорног одбора Удружења инж. г. Бора Поповић, Директор Дирекције трамваја и осветлења, поднео је извештај Надзорног одбора, да је целокупно финансијско пословање нађено у реду.

У дискусији о раду Управе, критиковали су г. г. арх. Светозар Генић, шеф Архитектонског отсека и Благоје Марјановић, шеф Судског отсека у пен. Г. Генић подвлачи да резултати досадашњих успеха нападају Радном одбору Савеза а не Управи Удружења, као и да Управа Удружења није била у потребном контакту са чланством. Г. Благоје Марјановић тврди; да досадашња Управа Удружења није била легално изабрана и да, притом, многи чланови Управе нису ни свој члански улог измирили итд. Претседник г. др. Ђулизибарић одговорио је опширније на пале примедбе, подвлачећи, да је Управа Удружења у свима приликама заступала интересе staleжа и са њима одржала низ конференција око Уредбе, заштите платних принадежности итд. Тврди да су примедбе г. арх. Генића личног карактера. Побиа тврђења г. Бл. Марјановића о нелегалности Управе, која је изабрана на редовној годишњој скупштини у 1934 г., као и доказује да су сви чланови Управе измирили своје чланске улоге итд.

Пошто су извештаји Управе и Надзорног одбора примљени, прешло се на доношење нових правила Удружења. Г. Сл. Видаковић изнео је значај реорганизације Удружења на сталешкој основи, као и значај увођења секција за социјално-здравствено, економско и културно унапређење чланства Удружења, а г. др. Ђулизибарић образложио је правну организацију Удружења према пројекту правила.

После детаљне дискусије прихваћена су правила Удружења са Правилником социјално-здравствене секције.

На крају скупштине приступило се избору Управе Удружења, у коју су изабрани:

г. г. Угљеша Давидовић, в. д. директора Санитета; арх. Хуго Розенцајг, шеф Инжињерског отсека; Слободан Ж. Видаковић, шеф Одељка за штампу и културну пропаганду, Слав. Живановић, гл. секретар Социјално-здравствене дирекције; Панта Васиљевић, Марко Шајтовић, Милорад Милошевић, Богосав Думбаловић и Иван Вуксановић а за заменике: г. г. Милош Анђелковић, Анђелко Ђоковић и др. Срб. Ђонић. За чланове Надзорног одбора изабрани су г. г. арх. Драгољуб Миленковић, инж. Слободан Петровић, др. Реља Аранитовић, инж. Драгомир Николић и Цвијан Михаиловић, а за заменике г. г. Петар Минић, Влада Лукић и Драгољуб Стевановић.

Нова Управа се конституисала и изабрала: арх. г. Розенцајга за претседника, а др. У. Давидовића и Сл. Видаковића за потпретседнике.

Свет. Мил.

Освећење Новинарског дома у Београду

Београдски новинари добили су свој лепо презентативни Дом, који уједно спада међу најмодерније грађевине Београда, како у погледу спољне, тако и у погледу унутрашње архитектуре.

Још после рата, када је обновљено старо Српско новинарско удружење и претворено у Југословенско новинарско удружење — секција Београд, београдски новинари почели су да раде на остварењу идеје о подизању свога дома. Више управа радило је у тјеме правцу, прикупљајући материјална сретства.

Пре неколико година образован је први управни Одбор за подизање Дома, са претседником г. Стјепом Кобасицом, секретарима г. г. Слободаном Видаковићем и А. Б. Херендом и благајником Др. Николом Станаревићем. Овај Одбор и тадашње управе Београдске секције, на челу са г. Драгишом Лапчевићем и г. Павлом Ранковићем, постигле су, најзад, први значајан успех. Заузимањем и предуретљивошћу поглавника Београдске општине и новинара г. др. Милослава Стојадиновића, и шефа одељења за штампу г. Слободана Видаковића, Београдска општина уступила је Београдској секцији Југословенског новинарског удружења један плац у Франкопановој улици, где су се тада налазиле жандармеријске касарне. Захваљујући материјалној помоћи меродавних фактора, на првом месту Београдске општине, као и државних, јавних и приватних установа, многобројних појединаца, пријатеља новинарског staleжа, а нарочито агилности данашње управе под председништвом г. Добросава Кузмића, данас се на томе месту диже велика модерна палата Новинарског дома, која претставља један леп украс Београда и свакако ће убрзо постати једно од најомиљенијих састајалишта београдског интелектуалног друштва, културно средиште наше престонице.

Зграда Новинарског Дома има сутерен, партер, и шест спратова. У партеру и на првом спрату налазе се просторије Новинарског удружења, три спрата заузима новинарска агенција „Авала“, а на осталим спратовима налазе се врло удобни и модерни станови за издавање.

Пројекат зграде израдио је архитекта г. Ернст Вајсман из Загреба, а надзорни архитект, који је руководио целокупном организацијом радова, био је познати арх. г. Бранко Максимовић из Београда.

Свечано отварање Дома извршено је 7 априла, у 10 часова пре подне. Ова свечаност окупила је најугледније личности нашег политичког и јавног живота.

Освећење су присуствовали: г. г. изасланик Њ. В. Краља потпуковник Бранко Наумовић, Претседник Краљевске Владе Богољуб Јевтић, Министар шума и рудника др. Светислав Поповић, Гувернер Њ. В. Краља Јеремија Живановић, изасланик Министра војске и морнарице генерал Радисављевић, изасланик Министра

просвете Вељко Петровић, изасланик Њ. Св. Патријарха прота Миливоје Петровић, потпретседник Сената др. Урош Круљ, француски посланик Најјар, белгијски посланик де Вишне, албански посланик Рауф Фицо, бугарски посланик Димо Казасов, турски посланик Хајдар Али, грчки посланик Мелас, аустријски отправник послова фон Трол, чиленски отправник послова Д. Сива,

Новинарски дом у Београду

чехословачки отправник послова Фиша, саветник француског Посланства Кнобел, в. д. дужности шефа Централног пресбирора др. Теофило Ђуровић, др. Коста Луковић, шеф Пресбирора Министарства спољних послова г. Животић, сви страни аташеи за штампу у Београду, директор Завода за спољну трговину др. Томичић, претседник Удружења добровољаца Лујо Ловрић, претставници Удружења резервних официра и ратника, Југословенско-бугарске лиге, Југословенско-чехословачке лиге, Кола српских сестара и многобројних установа и удружења. Присуствовале су затим делегације свих секција Југословенског новинарског удружења, Загребачка секција на челу са г. Јутришом, Лубљанска сек-

ција са г. г. Прунком и Вирантом, Новосадска секција са г. г. Тривом Милитаром, Дим. Ђорђевићем, Атанасковићем и Хаом, Сарајевска секција са г. г. Чермаком и Або Коеном.

Свечаност је отпочела црквеним обредом. чинодејствовали су прота г. Веља Марковић, прота г. Брана Цветковић и ђакон г. Веселиновић. Одговарао је хор академског певачког друштва „Обилић”.

Прота г. Марковић одржао је дужи пригодни говор, у коме је између осталог рекао:

„Ова зграда, која је лепа и висока и светла, симболички треба да претстави онај велики задатак штампе да све чује, да све види и да каже јавно шта има рећи, оно што је истинито, право, поштено, корисно и васпитно за народ. Овај Дом треба да буде луча светлости, да буде кула светиља својега народу и отаџбини својој. Као што појединац у својега раду може бити изложен разним искушењима, тако исто и штампа може бити изложена многим искушењима, али им она никад не сме подлећи. Она не сме бити ни плаћена, ни ласкавачка, ни слаба, ни зауздана. Она мора увек да буде као буктиња, да својим пламеним језиком увек изнесе све што треба пред јавност. Наш народ југословенски онда с правом може називати овај Дом својим домом и Новинарско удружење у њему сматрати својим искреним пријатељем. Са благословом цркве у име њено, као скромни службеник њен, поздрављам отварање овога дома, драги новинари. Срећно вам и благословено било!”

Затим је одржан помен новинарима умрлим и погинулим у рату.

После помена узима реч претседник Југословенског новинарског удружења г. Добросав Кузмић, који поздравља све присутне и каже:

„Назад је остварена жеља толиких новинарских генерација. Завршено је једно замашно дело, замашно и по напорима и по значају. Почело се врло скромним средствима али с јаком вољом да се успе. Препереке су једна за другом падале и благодарећи разумевању наших пријатеља средства су се повећа-

вала и грађење је напредовало. И, ето, данас после 53 године откако је основано Новинарско удружење, београдски новинари имају свој кров над главом. Сам овај факат мора да улива поверење, да се истраје у започетом послу на материјалном и социјалном обезбеђењу новинара.

Овај дом намењен је искључиво хуманом циљу и што је он подигнут, београдски новинари имају да захвале онима који су нас искрено волели и разумели значај новинара и штампе у јавном животу. Стога управа Удружења београдских новинара топло захваљује свима добротворима, свима пријатељима и свима онима који су ма шта учинили да се овај дом подигне и да наше Удружење постигне досадашње успехе. Свима њима управа ће на нарочитом састанку одредити дипломе у знак признања и захвалности.

Данас када прослављамо ову свечаност ми се с болом сећам оних наших трудбеника и оних наших јунака којих више нема међу нама а који су крвљу испунили оно што су тако самоуверено пером проповедали. На првом месту одајемо дубоку пошту нашем Витешком Краљу Александру I Ујединитељу, који је јуначки, пожртвовано до крајњих граница и са пуно мудрости водио наше другове у борбе за ослобођење и уједињење. Велико дело Блаженопочившег Краља Александра I и жртве наших другова светлеће вечно. Ми се заветујемо да ћемо и пером и крвљу бранити те велике тековине. Нека је слава Блаженопочившем Витешком Краљу Александру I Ујединитељу! Слава свима нашим друговима умрлим и палим за високе народне идеале!

Управа београдске секције Југословенског новинарског удружења изражава топлу захвалност свима вама, драги наши гости, који сте дошли да увеличате нашу данашњу свечаност”.

После овога служена је у просторијама Дома гостима богата закуска.

У подне одржан је заједнички ручак новинара свих југословенских секција, а увече другарски састанак и вечера.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Комуналне белешке

За проширење Прашког водовода. — Прашко-средншње градско веће одобрило је кредит од 1,000,000.— ч. кр. за испитивање извора у области Мелника Мпена, ради евентуалног каптирања у сврху проширења прашког водовода.

Град Токио и олимпијада. — Иако у Међународном олимпијском одбору још није пала коначна одлука о томе да се Олимпијада 1940. године приреди у Токију (Јапан се око тога бори са Италијом која тражи да Олимпијада буде у Риму, и са Финском која је тражи за Хелзингфорс), јапански Доњи дом већ је изгласао закон о финансијским припремама за Олимпијаду 1940. год. Према том закону мораће и град Токио још почев од 1936. год. да предвиди у свом буџету милионску суму на име свог удела у финансијским припремама за Олимпијаду.

Спор са Цариградским трамвајским друштвом. — Пред Државним саветом у Анкари расправља се о жалби Цариградског трамвајског друштва против одлуке о одузимању концесије. Главни разлог за одлуку о одузимању концесије било је неизвршење уговора од стране друштва у погледу уговором предвиђеног грађења нових пруга. Друштво у своју одбрану наводи главни разлог да уговор није испунила цариградска општинска управа која није у предвиђено време извршила експропријацију земљишта за те нове пруге.

Град Магдебург за истребљење пацова. — Градска управа великог немачког града Магдебурга предузима ових дана свеопшту офанзиву за истребљење пацова — дератизацију! Поучена искуствима ранијих година, градска управа овог пута неће просто бесплатно разделити кућевласницима отров и упутства, већ ће полагање отрова по подручјима и т. д. вршити нарочите колоне општ. органа под водством стручних лица.

Још једна нова плинара у Берлину. — Управа берлинских градских плинара, пошто је у току последње две године подигла нове плинаре у Шарлотенбургу и предграђима Тегелу и Нојкелну, ових дана приступа грађењу и четврте нове плинаре, и то у предграђу Лихтербергу. Предрачунска свота износи око 5,000,000 марака.

За музичке градске библиотеке. — Берлинска Средишња општинска управа, у сарадњи са кварталним општинским управама, решила је да при свим многобројним берлинским општинским библиотекама знатно прошири одељења за музичка дела.

Измена таблица са називима улица у центру Берлина. — Проучавајући питање таблица са називима улица, берлинска општинска управа дошла је до закључка да су те таблице у наше доба за аутомо-

билске шофере још важније него за оријентацију пешака. У вези с тиме, утврдило се да садашње таблице, бар у централним крајевима немачке престонице, ни по величини ни по положају, нису zgodне за оријентацију шофера који пролазе својим аутомобилима. Отуда долази до непотребног заостајања кола у живим улицама, што изазива кочење саобраћаја.

Стога је берлинска општинска управа решила, да у неким централним крајевима почне са заменом досадашњих табли већим и на zgodнијем месту постављеним таблама. Где год буде могуће, нарочито на важнијим раскрсницама, поставиће се табле са називом улица на нарочитим стубовима.

Нови трезори берлинске Градске штедионице. — Недавно је завршено монтирање нових трезора берлинске Градске Штедионице. Трезори су уређени по најмодернијим тековинама савремене технике и налазе се 18 м. испод нивоа улице.

Тим поводом се напомиње да су улози за штедњу при овом заводу у последње време стално расли и да су сад достигли највиши износ који је забележен од 1931. године на овамо.

Ванредни радови при берлинској канализацији. — Поред текућих радова на одржавању, оправка и т. д., на замашним инсталацијама берлинске канализационе мреже извршено је у току последњих пет година ванредних радова (при којима се могу упослити само незапослени берлински радници) у вредности од 37 милиона марака.

Програм за 1935 годину још је знатно проширен и предвиђа 700,000 надница.

„Сарски мост” у Берлину. — У берлинском предграђу Фридена-у завршава општинска управа грађење новог моста који везује Кернерову и Рембрантову улицу. Нови мост ће, у спомен враћања Сарске области Немачкој, добити име „Сарски мост”.

Виши курс за млађе општинске чиновнике. — Секција комуналних чиновника „земаљског Савеза немачких комуналних чиновника” отвара у већим градовима сталне више курсеве за усавршавање млађих општинских чиновника.

Ових дана је свечано отворен један такав виши курс у просторијама Доротеенштатске реалне гимназије у Берлину.

Проширење Прашке трамвајске мреже. — Прашка општинска управа завршила је израду замашног плана за проширење престоничке трамвајске мреже. Новим пругама усавршиће се нарочито саобраћај на крајњој периферији, где ће поједина нова предграђа, чиновничке и др. станбене колоније добити непосредну и брзу трамвајску везу.

Исправка: у овоме броју, у чланку г. др. Реље Аранитовића, поткрале су се штампарске грешке, и то: код табле на стр. 237 1928 год. у рубрици свега: треба: 342,494,534.90; 1929 год. у рубрици свега: треба: 414,177,093.13; 1930 год. у рубрици свега: треба: 553,892,939.07; 1931 год. у рубрици краткорочни треба:

409,772,779.38; у рубрици радови на кредит треба: 82,907,520.42; 1932 год. у рубрици свега: треба: 628,115,179.42. Стр. 238. Приходи, после 5 реда иза динара 70,828,848.32 убацује се нови ред који гласи: а 1931 год., опет без бановинске трошарине...

† Сотир К. Илић индустијалац

Наша привреда, а нарочито наша млада индустрија, претрпеле су један велики губитак смрћу поч. Сотира К. Илића, једног од најпознатијих и најистакнутијих наших привредника и индустријалаца. Сотир Илић умро је у Београду 9 априла.

Поч. Сотир Илић, син поч. Косте Илића, једнога од првих твораца и пионира наше индустрије, рођен је у Власотинцима 1872 г., где је учио основну

Са сахране поч. Сотира К. Илића

школу, а за тим завршио гимназију у Лесковцу. Решен да се посвети привредној акцији, коју је започео његов отац поч. Коста Илић, Сотир је хтео да усаврши знање у томе правцу и отишао је у Љубљану, где је студирао и завршио Трговачку академију.

Одмах по завршетку трговачких студија Сотир Илић отпочиње самосталан рад у Лесковцу, где оснива банку „Коста Илић и Синови“. Једновремено посвећује се свима силама подизању наше домаће индустрије.

Сотир Илић убрзо стиче поштовање и поверење својих суграђана, те 1910 г. улази као посланик у Народну скупштину. Али, тиме не престаје, него се само појачава његова активност на привредном пољу. Он са успехом остварује своју идеју о подизању домаће ин-

дустрије, о њеном модернизовању и оспособљавању за конкуренцију са страним производима бар на домаћем тржишту. Захваљујући својој стручној и практичној спреми, а нарочито енергичном раду и ретким организаторским способностима, Сотир Илић, у заједници са својим братом г. Владом Илићем, данашњим Претседником Београдске општине, оснива све нова и нова индустријска предузећа, која, нарочито после рата, прелазе границе предратне Србије и подижу нашу индустријску производњу на завидну висину.

Концерн Косте Илића Синова данас обухвата: Текстилну фабрику Косте Илића Синова А. Д. у Београду, фабрику вунених тканина Косте Илића Синова А. Д. у Београду, Текстилну фабрику Косте Илића Синова А. Д. у Лесковцу, фабрику канапа и ужарије А. Д. у Лесковцу, Прву српску фабрику конфекције А. Д. у Београду, фабрику вунених тканина „Вуна“ Д. Д. у Карловцу, Српску фабрику тепиха „Лаза Дунђерски“ А. Д. у Петровграду, Прву српску фабрику мрежа А. Д. у Петровграду, Парни млин „Србија“ у Скопљу, фабрику хемијских производа „Хемикос“ у Београду.

Целим овим великим концерном руководили су и управљали лично поч. Сотир К. Илић и његов брат г. Влада Илић, претседник београдске Индустријске коморе и Претседник Београдске општине. Поред овога, Сотир Илић био је претседник Лесковачке трговачке банке, чији је некад био и оснивач.

Заузет бригом и радом око ових великих послова, поч. Сотир је ипак налазио времена да се посвети и хуманој акцији. Између осталог, дечје обданиште на Карабурми је његово дело, а многи невољници имали су прилике да осете његову безграничну хуманост.

Сахрана поч. Сотира Илића извршена је у Београду 10 априла. Покојника су испратили до вечне куће многобројни најугледнији преставници београдског друштва, као и велики број његових личних и пословних пријатеља, поштовалаца и особља.

Опелу је присуствовао изасланик Њ. В. Краља капетан г. Драгутин Доган. Између многобројних угледних личности, поред покојникове породице са његовим братом г. Владом Илићем, Претседником Београдске општине, на пратњи су учествовали Министар правде г. др. Драгутин Којић, Сенатор г. Светозар Томић, угледни чехословачки социјални радник г. др. Петар Зенкл, и многи други.

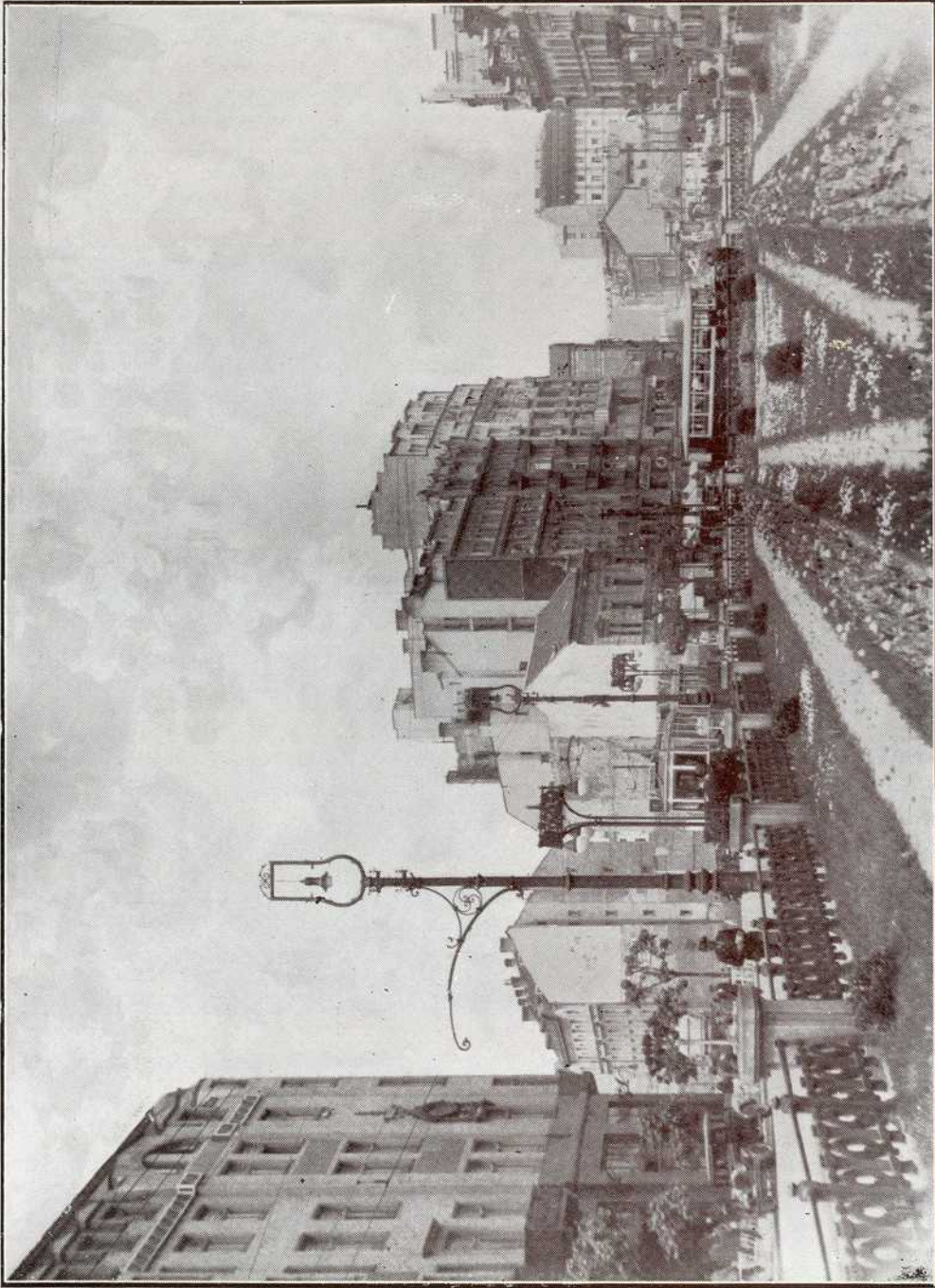
У име Удружења индустријалаца са покојником се опростио г. Михајло Шонда, као и директор фабрике г. Костић, преставници дечјих обданишта, Удружења Власотинчана итд. На гроб је положен велики број венаца.

Смрт поч. Сотира Илића оставља велику празнину у редовима наше индустрије и привреде, а искрену жалост међу његовим многобројним пријатељима и поштоваоцима.

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТ
НОВИ БЕОГРАД — БЕОГРАД D'AUJOURD'HUI

Теразије данас
Terazije aujourd' hui

(Из фото-архива Одеља за штампу, пропаганду и туризам О. г. Београда.)

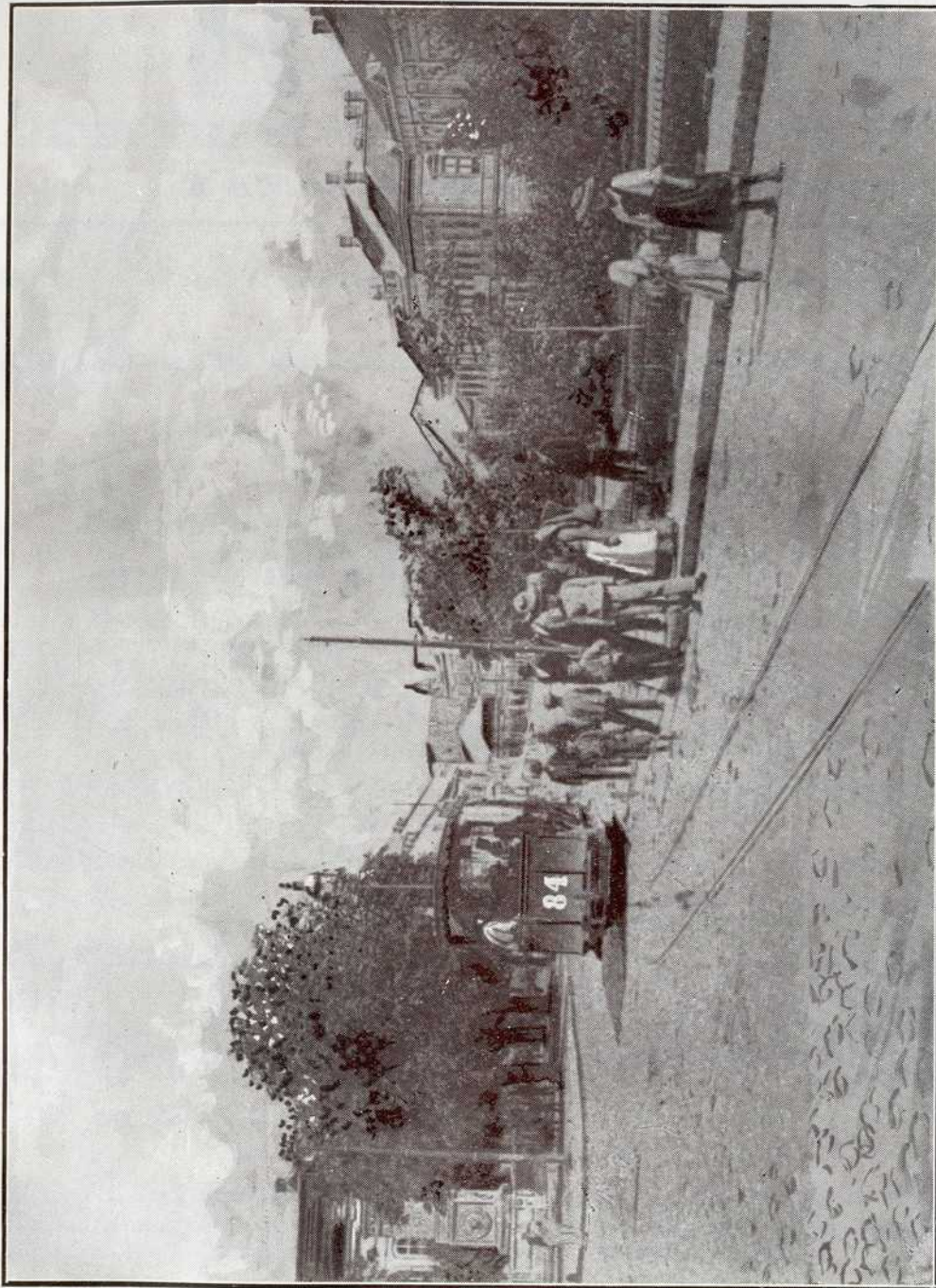
(Photo-archivе du Bureau communal de la presse de Beograd.)

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

СТАРИ БЕОГРАД — ANCIEN BEOGRAD

Теразије пре 35 година
Terazije avant 35 ans

(Из фото-архива Одеља за штампу, пропаганду и туризам О. г Београда.)

(Photo-archivе du Bureau communal de la presse de Beograd.)